

SORU 1

Öncülleri yaratıcı drama kavramıyla eşleştirelim:

- I. Bir drama çalışmasının ana hatlarını, olay örgüsünü ve karakterlerini belirli bir düzen dahilinde tasarlama ve detaylandırma süreci.

Bu tanım, yaratıcı drama sürecinde canlandırılacak olan durumun, hikayenin veya kurgunun yapılandırıldığı, temel unsurlarının belirlendiği aşamayı ifade eder. Bu, Oyun kavramına karşılık gelir.

- II. Grup üyeleri arasında güven ve iletişim pekiştiren, bedensel ve zihinsel olarak etkinliğe hazırlayan alıştırmalar bütünü.

Bu tanım, katılımcıların birbirleriyle kaynaşmasını, rahatlamasını, enerjilerini dengelemesini ve ana çalışmaya odaklanmasını sağlayan hazırlık etkinliklerini belirtir. Bu, Isınma aşamasının temel işlevidir.

- III. Anlık gelişen durumlara karşı, önceden yazılı bir metne dayanmaksızın, kişisel birikim ve yaratıcılıkla spontane tepkiler ve roller geliştirme.

Bu tanım, katılımcıların bir metne bağlı kalmadan, o anki duruma ve kendi içlerinden geldiği gibi tepki vererek rolü veya durumu şekillendirmesini ifade eder. Bu, Doğaçlama kavramının özünü oluşturur.

- IV. Bir canlandırma sürecinde, katılımcıların etkileşimleriyle şekillenen ve başlangıçta planlanmamış, keşfe dayalı bir sonuca veya deneyime varılması.

Bu tanım, canlandırma esnasında sürecin önceden belirlenmiş katı bir çizgide ilerlemedinin, katılımcıların etkileşimleri ve yaratıcılıkları doğrultusunda beklenmedik, keşfe dayalı sonuçlara ulaşabileceğini vurgular. Bu, yaratıcı dramadaki Oluşum sürecinin dinamik ve emergent (kendiliğinden gelişen) yapısını tanımlar.

Bu eşleştirmeler doğrultusunda:

- I. Oyun
- II. Isınma
- III. Doğaçlama
- IV. Oluşum

Bu sıralama, E) seçenekinde doğru olarak verilmiştir.

CEVAP E

SORU 2

Soruda verilen tanımları konuşma kusurlarıyla eşleştirelim:

- Tanım I:** "Sözcüklerdeki sesbirimlerin olması gereken yerden farklı bir sesletim noktasında, örneğin havanın yanlış bir kanaldan sürtünerek çıkışmasıyla bozuk veya farklı bir nitelikte üretilmesi, özellikle "s, z, ş" gibi seslerde belirgindir."
  - Bu tanım, özellikle sürtünmeli seslerin (s, z, ş gibi) yanlış yerden veya yanlış biçimde çıkarılması durumunu ifade eder. Bu, **Pelteklik** olarak adlandırılan konuşma kusurudur.
  - Eşleşen Seçenek: C) Pelteklik**
- Tanım II:** "Konuşma esnasında, kelimelerin bünyesinde aslında bulunmayan fazladan seslerin, kimi zaman hece başlarına ya da iki ünsüz arasına eklenerken ifade edilmesidir."
  - Bu tanım, kelimeye ait olmayan seslerin konuşma sırasında kelimeye eklenmesi durumunu anlatır. Bu, **Ses Ekleme** konusma kusurudur.
  - Eşleşen Seçenek: B) Ses Ekleme**
- Tanım III:** "Artıkülasyon organlarının yeterince etkin ve koordineli kullanılmaması nedeniyle seslerin, hecelerin ya da kelimelerin bulanıklaşarak konuşmanın genel anlaşılırlığının azalması durumudur."
  - Bu tanım, konuşma organlarının tembelliği veya yetersiz kullanımı sonucu seslerin net çıkmaması ve konuşmanın anlaşılırlığının düşmesini ifade eder. Bu, **Gevşeklik** olarak bilinen konuşma kusurudur.

O Eşleşen Seçenek: A) Gevşeklik

4. **Tanım IV:** "Bir sesbirimin yerine, hatalı öğrenme veya alışkanlıklar sonucu, başka bir sesbirimin ikame edilerek sözcüklerin yanlış bir forma seslendirilmesidir; "r" sesinin "y" gibi söylemesi buna örnek olabilir."
- O Bu tanım, bir sesin yerine başka bir sesin kullanılması durumunu açıklar (örneğin "r" yerine "y"). Bu, **Ses Değiştirilmesi** konusma kusurudur.
  - O **Eşleşen Seçenek: E) Ses Değiştirilmesi**

Eşleştirme Sonucu Boşta Kalan Seçenek:

- Tanım I <-> C) Pelteklik
- Tanım II <-> B) Ses Eklenmesi
- Tanım III <-> A) Gevşeklik
- Tanım IV <-> E) Ses Değiştirilmesi

Yukarıdaki eşleştirmeler yapıldığında, **D) Ses Bozulması** seçeneğinin tanımı verilen öncüler arasında yer almamaktadır. (Metindeki "Ses Bozulması" genellikle mahalli ağız özelliklerinden kaynaklanan, "k", "h" gibi seslerin farklı telaffuz edilmesiyle ilgiliydi.)

CEVAP D) Ses Bozulması

SORU 3

Soruda Türkçe öğretmeninin dört hafta boyunca uyguladığı konuşma etkinlikleri ve bu etkinliklere karşılık gelebilecek konuşma türleri, yöntem ve teknikleri değerlendirilerek hangisini uyguladığı sorulmaktadır. Etkinlikleri inceleyelim:

1. **Birinci Hafta:** Öğrencilerin bir önceki arkadaşından düşüncelerinden yola çıkararak konuya yeni perspektifler katması isteniyor. Bu, mevcut fikirlere eklemeler yaparak, özgün ve farklı bakış açıları geliştirmeyi hedefler. Bu etkinlik **D) Yaratıcı Konuşma** teknüğine örnektir. Yaratıcı konuşma, bilinenlerden hareketle yeni ve özgün fikirler üretmeyi, hayal gücünü kullanarak farklı açılımlar sağlamamayı içerir.
2. **İkinci Hafta:** Öğretmen önce konu hakkında bilgi veriyor, sonra bir fikir alışverişi (beyin firtınası) ortamı oluşturuyor ve ardından öğrenciler belirli bir sürede görüşlerini sunuyor. Öğretmenin konuyu belirlemesi, ön bilgi vermesi ve süreci yönlendirmesi bu etkinliği **C) Güdümlü Konuşma** kapsamına sokar. Güdümlü konuşmadada, konuşmacılar belirli bir amaç ve plan doğrultusunda, genellikle bir yönlendirici eşliğinde konuşurlar.
3. **Bir Sonraki Hafta (Üçüncü Hafta):** İki farklı öğrencinin birbirlerinin değer yargılardan anlamanaya çalışarak iletişim kurması isteniyor. Bu, karşısındaki kişinin duyu ve düşüncelerini anlamaya, onun bakış açısıyla bakmaya çalışmayı ifade eder. Bu etkinlik **E) Empatik konuşma** yöntemini yansıtır. Empatik konuşma, kendini karşısındaki yerine koyarak, onun duyu ve düşüncelerini anlamaya odaklanır.
4. **Son Olarak (Dördüncü Hafta):** Öğrencilerden siğincılarının etkileri konusunda olumlu ya da olumsuz düşüncelerini gerekçeliyle ifade etmeleri ve savunmaları isteniyor. Bu, farklı görüşlerin belirli kurallar çerçevesinde karşılıklı olarak savunulduğu bir etkinlidir. Bu durum **B) Tartışma** tekniği ile örtüşmektedir. Tartışma, bir konu üzerinde farklı düşünceleri olan kişilerin, kendi tezlerini kanıtlarla destekleyerek savundukları ve diğer görüşleri çürütmeye çalışıkları bir konuşma türüdür.

Bu eşleştirmelere göre öğretmenin uyguladığı konuşma türleri/yöntemleri yaratıcı konuşma, güdümlü konuşma, empatik konuşma ve tartışmadır.

Seçenekler arasında yer alan **A) Eleştirel konuşma** ise, bir konuyu, olayı, düşünceyi veya eseri olumlu ve olumsuz yönleriyle, tarafsız bir bakış açısıyla, kanıtlara dayanarak değerlendirme ve yargılama becerisine dayanan bir konuşma türüdür. Verilen haftalık etkinlikler arasında doğrudan bu tanıma uygun, bir metni, durumu veya düşünceyi belirli ölçütlerde göre analiz etme, sorgulama ve yargılama üzerine odaklanan bir uygulama bulunmamaktadır. Tartışma sırasında eleştirel düşünme becerileri kullanılsada, "eleştirel konuşma"nın kendisi ayrı bir odak olarak işlenmemiştir.

Sonuç:

Türkçe öğretmeni aşağıdaki konuşma tür, yöntem ve tekniklerinden **A) Eleştirel konuşma'yı** uygulamamıştır.

CEVAP A

SORU 4

Okuyuş esnasında duyguya yansıtın jest ve mimiklere dikkat etmelerini istemesi "Konuşmalarında beden dilini etkili bir şekilde kullanır." kazanımına uygundur. Akıllı tahtayı kullanarak uygun görsellerle desteklemelerini ve bunları performans öncesinde prova etmelerini istemesi ise "Hazırlıklı konuşma yapar." kazanımına uygundur. "Kelimeleri anımlarına uygun kullanır." kazanımına yönelik hiçbir etkinlik yoktur, eğer bir şekilde bu sonuca ulaştıysanız yorum yaptığınız anlamına gelmektedir.

SORU 5

D seçenekindeki etkinlik fiil kiplerinden şahıs eklerine yönelik bir etkinliktir, fiil kipleri tüm çekim ekleriyle birlikte 7. sınıfın konusudur.

2024 TDÖP Dil Yapıları Öğrenme Çıktıları

Sınıf Düzeyi	Dil Yapıları Öğrenme Çıktıları
5. Sınıf	• İsim ve fiilleri ayırt etme • Sifatlar • Zamirler • Karşılaştırma, benzetme ve özetleme görevli bazı edatlar/bağlaçlar
6. Sınıf	• Ek-Kök • Özne-yüklem uyumu • Yapım ekleri • Ses olayları • Sebep, amaç, şart, zıtlık, olumsuzluk, karşılaştırma, benzerlik işlevli söz varlıkları/dil yapıları (edat ve bağlaçlar)
7. Sınıf	• Çekim ekleri (isim ve fiil) • Şimdiki zaman, geçmiş zaman, gelecek zaman, geniş zaman ekleri ve bu anlamı veren söz yapıları • Zarflar (sadece fiili belirtmesi yönüyle) • Gereklilik kipi, dilek kipi, koşulluluk kipi, istek kipi, emir kipi • Anlamca çelişen kelimeler • Zıtlık, sınıflama, işlev, olumsuzluk bildiren söz varlığı/dil yapıları
8. Sınıf	• Art ve ön gönderim • Etken ve edilgen • Zarflar (miktar zarfi) • Deyim, atasözü, kelime ve kelime gruplarını anlamına uygun kullanma • Tahminde bulunma işlevli söz varlığı/dil yapıları • Sıralama, mantık hatası ve anlam belirsizliği içermeyen cümleler kurma

SORU 6

Verilen öncülde Türkçe öğretmeninin amacı, öğrencilerin "metinde işlenen konuya ilgili bilgi, duygu ve düşüncelerini başkalarıyla paylaşmalarını ve onların bilgi ve görüşlerinden yararlanarak farklı bakış açıları kazanmalarını sağlamaktır."

Tartışarak okuma:

- **Amaç:** Öğrencilerin metinde işlenen konuya ilgili bilgi, duygu ve düşüncelerini başkalarıyla paylaşmalarını ve onların bilgi ve görüşlerinden yararlanarak farklı bakış açıları kazanmalarını sağlamak için yapılan okumadır.

Bu tanım, soruda verilen öğretmen hedefiyle birebir örtüşmektedir. Diğer seçenekleri de ders notlarına göre değerlendirelim:

- **B) Eleştirel Okuma:** Amacı, öğrencilere okudukları hakkında soru sorma alışkanlığı kazandırarak konu hakkında düşünmelerini sağlamak; konuyu olumlu ve olumsuz yanlarıyla, tarafsız bir bakış açısıyla değerlendirmelerini sağlayarak kendi doğrularını buldurmaktır. Bu tekniğe temel vurgu paylaşım ve başkalarından perspektif kazanmaktan ziyade bireysel sorgulama ve değerlendirmedir.
- **C) Göz Atarak Okuma:** Amacı, konunun ayrıntılara girilmeden, ana hatlarıyla kavranmasıdır. Bu yöntem, yüzeysel bir anlam sağlar ve derinlemesine fikir paylaşımına uygun değildir.
- **D) Sesli Okuma:** Amacı, öğrencilerin okunan metinde geçen kelimelerin nasıl telaffuz edildiğini ve hangi bağlama kullanıldığını anlamalarını sağlamaktır. Aynı zamanda öğrencilerin düzgün konuşma yeteneğini geliştirir. Paylaşım ve farklı perspektif kazanma öncelikli hedefi değildir.
- **E) Sessiz Okuma:** Amacı, öğrencilerin hızlı ve akıcı okumalarını sağlamaktır. Metni hızlıca anlayıp kavramaya yönelik bireysel bir okuma türüdür.

Ders notlarındaki tanımlara göre, öğretmenin belirlediği hedeflere en uygun okuma teknigi **Tartışarak Okuma**'dır.

SORU 7

B seçeneğindeki etkinlik → Metindeki söz sanatlarını tespit eder kazanımıyla,

C seçeneğindeki etkinlik → Okuduğu metnin içeriğine uygun başlık/başlıklar belirler kazanımıyla,

D seçeneğindeki etkinlik → Metinle ilgili sorulara cevap verir kazanımıyla (burada metin dışı bir kaynağa başvuru söz konusu)

E seçeneğindeki etkinlik → Metindeki hikâye unsurlarını belirler kazanımıyla uyumludur.

A seçeneği Şirin şekil özelliklerini açıklar kazanımıyla uyumlu değildir çünkü kafiye türlerine girilmesi amaçlanmıştır, kazanım kapsamını aşmaktadır.

CEVAP A

SORU 8

ÇÖZÜM: Cevap C seçeneğidir. Bu örnekte değişim ögesi kullanılmıştır. "Öyle yaptı" ifadesi "sıraya geçti" ifadesinin yerine kullanılmıştır.

Gönderim öğeleri: Şahıs zamirleri, işaret zamirleri, ilgi zamiri, dönüşülük zamiri, işaret sıfatları, karşılaştırma öğeleri kullanılmıştır.

Bağlama öğeleri: Bağdaşılığı sağlayan unsurlardan bağlaç; ekleme, zıtlık, sebep gösteren, zaman belirten olmak üzere dört başlıkta ele alınır.

Kelime bağdaşılığı: Bir sözcüğün art arda gelen iki cümlede de bulunması, tekrar etmesi ve bağlama uygun sözcüklerin kullanılması şeklinde tarif edilmektedir.

Eksiltili anlatım: Ortak ögenin düşürülmesi, bir öğe dışında cümlenin tamamının düşürülmesi ve eklerin düşürülmesi olmak üzere genelde üç şekilde yapılabilir.

- Çocukluk arkadaşıyla çok uzun bir aradan sonra tekrar görüşecek ve (Çocukluk arkadaşıyla) hasret giderecekti. (Ortak ögenin düşürülmesi)
- Evde ders çalışmanın olumsuz yönde etkileyen bir sorun var mı? -Hayır. (Evde ders çalışmamı olumsuz yönde etkileyen bir sorun yoktur.) (Cümlenin tamamının düşürülmesi)

CEVAP C

SORU 9

- **A. Dinlediğini/izlediğini yorumlayabilme (T.D.5.12 / T.D.6.12 / T.D.7.12 / T.D.8.12):** Bu çıktı, dinlenilenin/izlenilenin içeriğinde yer alan olay, durum, konu vb.ni incelemeyi, belirli bir bakış açısıyla (kaynağın/konuşanın, kendi öznelnesin veya bir başkasının bakış açısı) ne anlatılmak istendiğine veya ne anlaşılması gerektiğine açıklık getirmeyi, detaylandırma ve genellemeler yapmayı, derin anlamdan bir sonuca ulaşmayı ve son aşamada belirlenen bakış açısıyla ele alınan olay, durum veya konuyu açıklamayı/detaylandırmayı kapsar. Yorum yapılmırken materyaldeki bilgilerle ön bilgileri arasında bağ kurulması beklenir. Öğretmeninizin sorduğu sorular ve etkinlikteki adımlar, bu çıktının tüm temel bileşenleriyle doğrudan örtüşmektedir.
- **B. Dinlediğinde/izlediğinde geçen anlamını bilmemiği söz varlığı unsurlarının anlamını tahmin edebilme (T.D.5.4 / T.D.6.4 / T.D.7.4 / T.D.8.4):** Bu çıktı, anlamı bilinmeyen kelimelerin bağlamdan veya kaynaklardan yararlanarak anlamını bulmaya odaklıdır. Etkinlikte böyle bir adımından bahsedilmemiştir.
- **C. Dinledikleri/izledikleri arasında karşılaştırma yapabilme (T.D.5.10 / T.D.6.10 / T.D.7.10 / T.D.8.10):** Bu çıktı, farklı dinleme/izleme kaynaklarındaki metinleri veya tek bir metnin farklı bölmelerindeki unsurları karşılaştırmayı içerir. Tarif edilen etkinlik tek bir animasyon filmi üzerine kurulmuştur ve karşılaştırma eylemi vurgulanmaktadır.
- **D. Dinlemede/izlemede strateji ve yöntem seçimlerini yönetebilme (T.D.5.2 / T.D.6.2 / T.D.7.2 / T.D.8.2):** Bu çıktı, dinleme/izleme öncesinde amaç, ilgi, süre gibi faktörleri analiz ederek dinleme/izleme sürecinde kullanılacak strateji ve yöntemi seçmeyi kapsar. Etkinlik, strateji veya yöntem seçimi üzerine değil, doğrudan materyalin yorumlanması üzerine odaklanmıştır.
- **E. Metin eleştirebilme / Dinlediğini/izlediğini eleştirebilme (T.D.5.23 / T.D.6.23 / T.D.7.25 / T.D.8.25):** Bu çıktı, dinlenilenin/izlenilenin içeriğinin bir özelliğini belirleyip, ön bilgiler kullanarak bir normla karşılaştırıp sorgulamayı ve olumlu/olumsuz bir yargıya ulaşarak gereklirse alternatif önermeyi içerir. Etkinlik yorumlamaya odaklansa da, eleştirel bir değerlendirme veya alternatif sunma adımlını açıkça içermemektedir; yorumların gerekçelendirilmesi ve farklı yorumların desteklenmesi daha ön plandadır.

Bu karşılaşma sonucunda etkinlik, doğrudan **Dinlediğini/izlediğini yorumlayabilme** öğrenme çıktısını hedeflemektedir. Etkinlikteki her bir adım, bu çıktının süreç bileşenlerinde açıklanan eylemleri yansıtmaktadır.

SORU 10

Öğretmenlerin doğru cevap **C** seçeneğidir. III. kısma strateji olarak **“Özetleme”** gelmelidir.

Dinleme Öncesi

Strateji	Amaç	Anahtar Sorular
Amaç Belirleme	Seçici dinlemeyi sağlamak, ana hatları ayrıntılardan ayırmak	Bu içeriği dinleme nedenim ne? Eğlenecek miyim, öğrenecek miyim yoksa bir cevap mı oluşturacağım?
Ön Bilgileri Harekete Geçirme	Önceden bilinenlerle yeni öğrenilenleri ilişkilendirme	Bu konuya ilgili neler biliyorum?
Zihinde Canlandırma (2023 ÖABT)	Empatik dinlemeyi sağlamak	Bu konuya ilgili neler hissediyorum?
Ana Hatları Belirleme	Dinleme akışı hakkında haberdar olma	Hangi sırayla neler dinleyeceğim?
Tahminde Bulunma	Dinleme motivasyonunu artırmak ve tahmin becerisini geliştirmek	Bu metinde neler olacak, neler anlatılacak?
Sorular Oluşturma	Seçici ve amaçlı dinlemeyi sağlama	Oluşturduğum “...” sorusunun cevabı nerede?
Beyin Fırtınası	Ön bilgileri harekete geçirme ve farklı bakış açılarını ortaya çıkarma	Bu konu bende neler çağrıtırıyor?

Dinleme Sırası

Strateji	Amaç	Anahtar Sorular
Metnin Önemli Bölümlerinin Not Alınarak İ işaretlenmesi	Dinlenilenlerin kayıt altına alınması	Dinlediklerimi en etkili şekilde nasıl kayıt altına alabilirim?
Tahminleri Kontrol Etme ve Yeni Tahminlerde Bulunma	Dinleme öncesi tahminlerin doğruluğunun kontrol edilerek yeni tahminler oluşturma	Tahminlerimin hangileri doğrudydu? Bundan sonra ne olacak?
Anlama, Zihinde Yapılandırma ve Bilgiyi Düzenleme	Konuşmacının hareket noktalarını, ana ve yardımcı düşünceleri, aktarılan bilgileri düzenleme, konuşma biçimini belirleme	Konuşmanın ana ve yardımcı düşünceleri nelerdir?
Dikkatin Yoğunlaştırılması ve Tekrar Dinleme	Anlaşılmayan yerleri tekrar dinleme	Nereyi anlamadım? Anlamadığım yeri en uygun biçimde tekrar nasıl dinleyebilirim?
Analoji Kurma	Dinlenilen içeriğin daha önce yaşanılanlara benzetilerek anlamayı kolaylaştırma	Bu hayatmda daha önce karşılaştığım hangi olaya, duruma vs. benziyor?
Empati Kurma	Dinlenilen içerikte geçen olay, durum ya da	Ben bu durumla, olayla, kişiyle vb.

	şahıslarla duygudaşlık kurma	karşılaştıydım ne hissederdim?
Soru- Cevap Etkinlikleri	İçerigin dinlenilen kısmının ne kadar anlaşıldığını ölçme	Dinlediğim içerikte geçen ..." ilgili ne biliyorum?

CEVAP C

SORU 11

- A) **Dinledikleri/izlediklerine yönelik sorulara cevap verir.** Bu kazanım, "Tüm Sınıflarda Verilecek Ortak Kazanımlar (5-8)" arasında yer almaktadır. Dolayısıyla 6. sınıf için uygundur.
- B) **Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirler.** Bu kazanım da "Tüm Sınıflarda Verilecek Ortak Kazanımlar (5-8)" arasında yer almaktadır. Dolayısıyla 6. sınıf için uygundur.
- C) **Dinleme stratejilerini uygular.** Bu kazanım, "Tüm Sınıflarda Verilecek Ortak Kazanımlar (5-8)" arasında bulunmaktadır. Dolayısıyla 6. sınıf için uygundur.
- D) **Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir.** Bu kazanım, "Tüm Sınıflarda Verilecek Ortak Kazanımlar (5-8)" arasında listelenmiştir. 6. sınıflar için bu kazanıma yönelik olarak "reklam filmleri dinletilerek bunlardaki mesajların ve örtülü anımların tespit edilmesine yönelik çalışmalar yaptırılır" gibi bir örnek verilmiş olsa da, "MİRAS MEŞALESİ" gibi bir metnin içeriğinin de (teması, ana fikri, duygusal etkisi vb.) 6. sınıf seviyesinde değerlendirilmesi bu ortak kazanım kapsamında mümkündür.
- E) **Dinlediklerinde/izlediklerinde tutarlılığı sorgular.** Ders notlarınızda, "Dinlediklerinin/izlediklerinin içeriğini değerlendirir" ortak kazanımının bir alt maddesi olarak 5-8. sınıflar için "Öğrencilerin içeriklerdeki tutarlılığı sorgulamaları sağlanır" ifadesi geçmektedir. Ancak, "Dinlediklerinde/izlediklerinde tutarlılığı sorgular" ifadesi, "7-8.Sınıflara Yönelik Dinleme Kazanımları" başlığı altında ayrı ve belirgin bir kazanım olarak listelenmiştir. Bu durum, tutarlılığı sorgulama becerisinin 7. ve 8. sınıf düzeyinde daha odaklı ve derinlemesine ele alındığını göstermektedir. 6. sınıf düzeyinde içerik değerlendirilirken tutarlılığa degeñilebilse de, bu ifadenin başlı başına bir kazanım olarak hedeflenmesi 7 ve 8. sınıflar için daha uygundur. Bu nedenle, "Dinlediklerinde/izlediklerinde tutarlılığı sorgular" kazanımının 6. sınıf için doğrudan bir etkinlik hedefi olarak belirlenmesi, programdaki kademeleştirmeye dikkate alındığında diğerlerine göre daha az uygun olacaktır.

CEVAP E

SORU 12

Verilen dinleme türü özellikleri ile seçenekleri eşleştirelim:

1. "Ana dili edinme sürecinde dile ait kodlamaların çözüldüğü dinleme türüdür. Amaç, sesler arası farkı bireye sezdirmektir."

Bu tanım, "Programda Yer Almayan Dinleme Türleri" başlığı altında yer alan Ayırtıcı Dinleme ile eşleşmektedir: "Benzer sesleri ayırtırma. (Telaffuz. Vurgu ve tonlamalara dikkat etme)".

O Eşleşen seçenek: **E) Ayırtıcı dinleme**

2. "Dinledikleri/izlediklerinin ana fikir- ana duygusunu tespit eder kazanımıyla doğrudan ilişkilidir."

Bu tanım, "Programda Yer Almayan Dinleme Türleri" başlığı altında yer alan Etkili Dinleme ile eşleşmektedir: "Ana fikri tespit etme. (Katılımsız dinleme ile benzer)".

O Eşleşen seçenek: **D) Etkili dinleme**

3. "Hikâye edici metinlerde en çok kullanılan dinleme türüdür."

Bu ifade, genellikle keyif almak amacıyla yapılan dinlemeyi çağrıtırır ki bu da edebi ve anlatı türü metinlerle (hikâye edici metinler) yakından ilişkilidir. Estetik Dinleme tanımı "Keyif almak için dinleme. (Dil oyunları)" şeklinde dir. Hikâye edici metinler de keyif almak için dinlenebilir.

- O Eşleşen seçenek: **B) Estetik dinleme**
4. "Çağdaş eğitim anlayışının gereği olarak öğrenilen bilginin yeni durumlarda kullanılmasıdır."

Bu tanım "Programda Yer Almayan Dinleme Türleri" başlığı altında yer alan Transfer Edici Dinleme ile eşleşmektedir: "Öğrenilen bilgilerin yeni durumlara aktarmak üzere dinleme".

- O Eşleşen seçenek: **C) Transfer edici dinleme**
- Eşleşmeler sonucunda boşta kalan seçenek:

- Ayırtıcı dinleme (E) eşleştii.
- Etkili dinleme (D) eşleştii.
- Estetik dinleme (B) eşleştii.
- Transfer edici dinleme (C) eşleştii.

Geriye **A) Bilgi için dinleme** seçeneği kalmıştır. "Bilgi İçin Dinleme" şu şekilde tanımlanmıştır: "Bilgiyi kalıcı kılmayı hedefler. Not alma, bilgileri organize etme, özetleme gibi yöntemleri mevcuttur.". Bu tanım yukarıdaki dört özellikten hiçbirile doğrudan örtüşmemektedir.

Sonuç olarak, boşta kalan seçenek **A) Bilgi için dinleme**'dir.

Bilgi için dinleme- öğrenmek, anlamak, hafızada tutmak amacıyla yapılan dinlemedir. En önemli etken not tutmadır.

Stratejileri

- Organize etme
- Özette
- Not alma
- Kendi kendini kontrol
- Konuşmacıdan ipucu alma
- Bio şeması/KWL teknigi (Ne biliyorum? Ne öğrenmek istiyorum? Ne öğrendim?)

DİKKAT! Ayırtıcı dinleme 2020, Etkili dinleme 2019, Estetik dinleme 2021, Transfer edici dinleme 2019 yılında soruldu

CEVAP A

SORU 13

Dilsel yapıların ve ifadelerin, cümleler ve paragraflar boyunca dilbilgisi açısından tutarlı ve birbirine bağlı bir örgü oluşturması.

- **A) İletiyi ortaya koyanın bununla belirli bir etki yaratma veya bir sonuca varma eğilimi:** Öncülde "...onların konu hakkındaki genel kanılarını değiştirmeyi hedeflemektedir." ifadesi **Amaçlılık** ölçütüne işaret eder.
- **B) Mesajın, alıcı kitlenin özellikleri ve içinde bulunulan özel şartlarla uyumlu olması:** Öncülde "...hitap edecek topluluğun bilgi birikimini, beklentilerini ve etkinliğin gerçekleşeceği ortamın resmiyet düzeyini özellikle dikkate alır." ifadesi **Durumsallık** ölçütüne işaret eder.
- **C) Aktarılanların, alıcı için yeni, taze veya onun mevcut bilgi birikimine katkı sağlayacak nitelikte olması:** Öncülde "...daha önce fark etmediği önemli ayrıntıları aktararak..." ifadesi **Bilgisellik/Bilgilendiricilik** ölçütüne işaret eder.
- **D) Dilsel yapıların ve ifadelerin, cümleler ve paragraflar boyunca dilbilgisi açısından tutarlı ve birbirine bağlı bir örgü oluşturması:** Bu seçenek **Bağlaşıklık** ölçütünü tanımlar. Öncülde konuşmacının mesajının dilbilgisel yapısı, cümlelerin birbirine nasıl bağlandığı veya dilsel öğelerin içsel uyumu hakkında doğrudan bir bilgi verilmemektedir. Diğer ölçütler ön plandadır.
- **E) İletinin, alıcı tarafından anlamlı, amaca uygun ve kabul edilebilir olarak değerlendirilmesi:** Öncülde "...sunduğu mesajın dinleyiciler tarafından hem anlaşılır bulunması hem de ciddiye alınarak üzerinde düşünülmemesidir." ifadesi **Benimsenirlik/Kabul Edilebilirlik** ölçütüne işaret eder.

Dolayısıyla, öncülde doğrudan dejinilmeyen veya vurgulanmayan metinsellik ölçütü "Bağlaşıklık"tır.

CEVAP D

SORU 14

KSDM'de ilk aşamada öğretmen öğretilmek istenen beceriyi model olarak gösterir, bu aşamada öğrenciler izler. İkinci aşamada, oluşturduğu 4-6 kişilik gruplarla ve destegini devam ettirerek beceriyi uygulatır. Üçüncü aşamada, 2-3 kişilik gruptarda mümkünse hiç destek vermeyerek beceriyi uygulatır. Son aşamada ise bireysel olarak akran ve öğretmen desteği vermeden uygulatır.

Tüm bu aşamalarda gruplar heterojen (birbirinden farklı özelliklere sahip öğrenciler barındıran şekilde) olmalıdır.

CEVAP D

SORU 15

Verilen senaryoda öğretmen, öğrencilerden bir metnin *öncesinde* neler olabileceğine dair bir yazı yazmalarını istemiştir. Bu durumu ders notlarınızdaki yazma tür, yöntem ve teknikleriyle karşılaştırıralım:

- **A) Tahminde bulunma:** Ders notlarınızda bu yöntem için şu açıklama yer almaktadır: "Metin tamamlamaya yakın olan bu yöntem, metnin yalnızca gelişimine ve sonucuna değil, **metnin öncesine yönelik tahminleri de içerir**. Bu yöntemle öğrenciler, yalnızca okuduklarının değil, dinlediklerinin ve izlediklerinin **öncesi, başlangıcı**, gelişimi ve sonucuna yönelik tahminlerde bulunarak yazma çalışmaları yaparlar." Öğretmenin isteği, metnin öncesine yönelik bir yazı olduğu için bu teknikle doğrudan örtüşmektedir.
- **B) Metin tamamlama:** Bu teknikte öğrencilerden, "okuduklarından hareketle duygusal反应, düşünce veya olayların gelişimine yönelik fikirlerini yazmaları istenir." Genellikle metnin eksik bırakılan bir bölümünün (sonu, ortası vb.) tamamlanması şeklindeki ve metnin öncesinden ziyade devamı veya içindeki boşluklarla ilgilidir.
- **C) Boşluk doldurma:** Bu teknik, "cümleler hâlinde boşluklar bırakılarak" öğrencilerin bu boşlukları "metnin bağlamına uygun ifadelerle" doldurmasıdır. Verilen senaryo bu teknikle uyusmamaktadır.
- **D) Bir metinden hareketle yeni bir metin oluşturma:** Bu teknikte öğrenciler, "okudukları metinden hareketle, metinde ele alınan duygusal反应, düşünce, hayal veya olayları geliştirerek ve yaratıcılıklarını kullanarak **farklı bir türde metin oluştururlar**." Öğretmenin isteği tür değişikliğinden ziyade, aynı hikayenin öncesini kurgulamaktır.
- **E) Duyulardan hareketle yazma:** Bu teknikte, "Duyuların birini veya birkaçını harekete geçirerek etkinlikler yapılır" ve öğrencilerden bu duyularla ilgili izlenimlerini yazmaları istenir. Verilen metin bir uyarın olsa da temel amaç, duyusal deneyimlerden ziyade bir olayın öncesini kurgulamaktır.

Öğretmenin isteği olan "metnin öncesinde neler olabileceğine dair bir yazı kaleme alma" durumu, en net şekilde "Tahminde bulunma" tekniğinin uygulama açıklamasındaki "metnin öncesine yönelik tahminleri de içerir" ifadesiyle eşleşmektedir.

CEVAP A

SORU 16

"Bilgilendirici metin yazar" kazanımına yönelik bir çalışma kağıdında bulunmayacak olan maddeyi belirlemek için ilgili kazanım açıklamalarına bakalım.

"Bilgilendirici metin yazar" kazanımı için şu detaylar verilmiştir:

- Öğrencilerin konu ve ana fikir belirlemeleri, buna göre giriş, gelişme, sonuç bölümlerinde yazacaklarının taslağını oluşturmaları, grafik tablo kullanmaları, düşünceyi geliştirme yolu kullanmaları, medya kaynaklarından görüşlerini destekleyecek kanıtlar kullanmaları teşvik edilir.
- Öğrenciler yazılarında günlük hayattan örnekler vermeleri için teşvik edilir.

Şimdi seçenekleri bu bilgiler ışığında değerlendirelim:

- **A) Konum: Ana fikrim:** Bu, öğrencilerin konu ve ana fikir belirlemesiyle ilgilidir ve yukarıdaki açıklamalarla uyumludur.
- **B) Giriş - Gelişme - Sonuç :** Bu, öğrencilerin giriş, gelişme, sonuç bölümlerinde yazacaklarının taslağını oluşturmalarıyla ilgilidir ve yukarıdaki açıklamalarla uyumludur.
- **C) Yazında günlük hayattan ne tür örnekler verdin?:** Bu, öğrencilerin yazılarında günlük hayattan örnekler vermeleriyle ilgilidir ve yukarıdaki açıklamalarla uyumludur.
- **D) Kullandığınız düşünceyi geliştirme yolunun karşısına tik koyunuz. (Tanımlama, Karşılaştırma, Örnekleme):** Bu, öğrencilerin düşünceyi geliştirme yolu kullanmalarıyla ilgilidir ve yukarıdaki açıklamalarla uyumludur.
- **E) Yazınızda yer alan zaman ve mekan kurgusunu aşağıya not alınız. (Zaman, Mekan):** "Zaman ve mekan kurgusu" hikâye edici metinlerin temel unsurlarındandır. Bilgilendirici metinler ise bilgi vermemeyi, açıklamayı, öğretmeyi

amaçlar ve bu tür bir kurgu öncelikli değildir veya hikâye edici metinlerdeki gibi bir yapıya sahip olmaz. "Hikâye edici metin yazar" kazanımı için "uyumlu zaman-mekan kurgusu yapmaları sağlanır" ifadesi yer almaktadır. Bu, zaman ve mekan kurgusunun hikâye edici metinlere özgü bir unsur olduğunu, bilgilendirici metinler için birincil bir beklenmediğini gösterir.

Bu nedenle, "Bilgilendirici metin yazar" kazanımına yönelik bir çalışma kağıdında "Yazınızda yer alan zaman ve mekan kurgusunu aşağıya not alınız" ifadesinin bulunması beklenmez.

CEVAP E

SORU 17

İstenen özellikleri taşıyan ünsüz "f" harfidir:

1. **Dış-dudak** "f" sesi alt dudak ve üst dişlerin temasıyla çıkarılır.
2. **Ötümsüz** :"f" sesi çıkarılırken ses telleri titreşmez.
3. **Sürekli** :"f" sesi, hava akımının dar bir kanaldan sürekli bir sürtünmeyle çıkışıyla oluşur, yani kesintisizdir.

Şimdi seçenekleri inceleyelim:

- **A) Hava:** "v" sesi dış-dudak ve sürekli dir ancak ölümlüdür (ses telleri titreşir). "h" sesi ölümsüz ve sürekli dir ancak girtlak ünsüzüdür.
- **B) Güneş:** "g" ölümlü, "n" ölümlü, "ş" ölümsüz ve sürekli dir ancak dış-damak ünsüzüdür.
- **C) Misafir:** "f" sesi yukarıda belirtilen dış-dudak, ölümsüz ve sürekli özelliklerinin tümünü taşır.
- **D) Toprak:** "t", "p", "k" ölümsüzdür ancak süreksiz (patlayıcı) ünsüzlerdir. "r" ölümlü ve sürekli dir.
- **E) Kalem:** "k" ölümsüz ve süreksizdir. "l", "m" ölümlü ve sürekli ünsüzlerdir.

Bu nedenle, "f" ünsüzünü içeren "**Misafir**" kelimesi doğru cevaptır.

CEVAP C

SORU 18

Metinde yer alan ses olaylarını ve örneklerini tekrar inceleyelim:

- **A) Ünsüz benzesmesi:** Var.
  - O Örnek: "sahiptir" (sahip + dir → sahiptir), "oluştururken" (oluş-tur-urken)
- **B) Ünsüz yumuşaması:** Var.
  - O Örnek: "sahipliği" (sahiplik + i → sahipliği), "yakınılığı" (yakınlık + i → yakınılığı), "hareketliliğe" (hareketlilik + e → hareketliliğe)
- **C) Ünlü daralması:** Var.
  - O Örnek: "diliyor" (dile-yor → diliyor), "destekliyor" (destekle-yor → destekliyor)
- **D) Ünsüz düşmesi:** Var.
  - O Örnek: "ufacık" (ufak-cık → ufacık; "k" sesi düşmüştür)
- **E) Ünsüz türemesi:** Yoktur.

Metinde "hissetmek" (his + etmek), "affetmek" (af + etmek), "hakki" (hak + i), "sırrı" (sır + i) gibi ünsüz türemesi örnekleri bulunmamaktadır. "Dikkat" kelimesindeki çift "k" sesi, kelimenin Arapça kökeninden gelen bir özelliğiştir; Türkçe içerisinde

CEVAP E

SORU 19

Sıfat – zarf – isim – sıfat seçeneğidir.

Kelime türlerini sırasıyla inceleyelim:

I. dinsel: "Düşünceleri" (isim) kelimesini nitelediği için sıfat görevindedir. (Nasıl düşünceler? Dinsel düşünceler.)

II. zamanla: "Dönüşmüştür" (fiil) kelimesinin nasıl gerçekleştiğini belirttiği için zarf (belirteç) görevindedir. (Nasıl dönüşmüştür? Zamanla dönüşmüştür.)

III. değişim: "Bu" işaret sıfatıyla belirtilen, bir kavramı karşılayan ve cümlenin öznesi konumunda olabilecek bir kelime olduğu için isim (ad) görevindedir.

IV. bir: "Yansımasıdır" (isim) kelimesini belgisizlik yönünden belirttiği için sıfat (belgisizlik sıfatı) görevindedir. (Nasıl bir yansımış? Herhangi bir yansımaya anlamında.)

CEVAP D

SORU 20

Bu soruda, verilen ana cümlenin öge dizilişiyle seçeneklerdeki cümlelerin öge dizilişlerini karşılaştırarak hangisinin farklı olduğunu bulmamız isteniyor.

1. Ana Cümplenin Ögelerine Ayrılması:

"Unutmuştu, dün gece okuduğu kitabı son sayfasında, o ilginç karakterin akibetini merakla bekleyen kahramanımız."

- **Yüklem:** Unutmuştu (Y)
- **Yer Tamlayıcısı (Dolaylı Tümleç):** dün gece okuduğu kitabı son sayfasında (YT) (Nerede unutmuştu?)
- **Özne:** o ilginç karakterin akibetini merakla bekleyen kahramanımız (Ö) (Kim unutmuştu?)

Ana cümlenin öge dizilişi: **Yüklem - Yer Tamlayıcısı - Özne (Y - YT - Ö)**

2. Seçeneklerdeki Cümplerin Ögelerine Ayrılması ve Karşılaştırılması:

A) Fısıldamıştı, rüzgârin uğultusuyla çınlayan o eski harabenin duvarlarına bilge adam.

- Yüklem: Fısıldamıştı (Y)
- Yer Tamlayıcısı: rüzgârin uğultusuyla çınlayan o eski harabenin duvarlarına (YT) (Nereye fısıldamıştı?)
- Özne: bilge adam (Ö) (Kim fısıldamıştı?)
- Öge Dizilişi: **Y - YT - Ö**. Bu diziliş ana cümleye **özdeştir**.

B) Uyuyakalmıştı, kütüphanenin en sessiz köşesindeki o rahat koltukta, sabaha kadar ders çalışan öğrenci.

- Yüklem: Uyuyakalmıştı (Y)
- Yer Tamlayıcısı: kütüphanenin en sessiz köşesindeki o rahat koltukta (YT) (Nerede uyuyakalmıştı?)
- Özne: sabaha kadar ders çalışan öğrenci (Ö) (Kim uyuyakalmıştı?)
- Öge Dizilişi: **Y - YT - Ö**. Bu diziliş ana cümleye **özdeştir**.

C) Düşünüyordu, her zamanki gibi dalgın dalgın, pencereden dışarıdaki karmaşayı izleyen o yaşlı adam, geçmişin tatlı hatırlarıyla dolu eski evinde.

- Yüklem: Düşünüyordu (Y)
- Zarf Tümleci (Durum): her zamanki gibi dalgın dalgın (ZT) (Nasıl düşünüyordu?)
- Özne: pencereden dışarıdaki karmaşayı izleyen o yaşlı adam (Ö) (Kim düşünüyordu?)
- Yer Tamlayıcısı: geçmişin tatlı hatırlarıyla dolu eski evinde (YT) (Nerede düşünüyordu?)
- Öge Dizilişi: **Y - ZT - Ö - YT**. Bu diziliş ana cümlenin **Y - YT - Ö** dizilişile **özdeş değildir**. Farklı türde bir tümleç (Zarf Tümleci) ikinci sırada yer almaktır ve cümlenin sonunda fazladan bir Yer Tamlayıcısı bulunmaktadır.

D) Görünmüştü, sislerin arasından yükselen o dik yamaçta, yıllardır anlatılan masallardaki kayıp şato.

- Yüklem: Görünmüştü (Y)
- Yer Tamlayıcısı: sislerin arasından yükselen o dik yamaçta (YT) (Nerede görünmüştü?)
- Özne: yıllardır anlatılan masallardaki kayıp şato (Ö) (Ne görünmüştü?)
- Öge Dizilişi: **Y - YT - Ö**. Bu diziliş ana cümleye **özdeştir**.

E) Bekliyordu, eski tren istasyonunun loş bekleme salonunda, elinde solmuş bir mektupla genç bir kadın.

- Yüklem: Bekliyordu (Y)
- Yer Tamlayıcısı: eski tren istasyonunun loş bekleme salonunda (YT) (Nerede bekliyordu?)
- Özne: elinde solmuş bir mektupla genç bir kadın (Ö) (Kim bekliyordu?)
- Öge Dizilişi: **Y - YT - Ö**. Bu diziliş ana cümleye **özdeştir**.

3. Sonuç:

Karşılaştırma sonucunda, A, B, D ve E seçeneklerindeki cümlelerin öge dizilişi (Yüklem - Yer Tamlayıcısı - Özne) ana cümlenin öge dizilişile aynıdır. Ancak C seçenekindeki cümlenin öge dizilişi (Yüklem - Zarf Tümleci - Özne - Yer Tamlayıcısı) farklıdır.

CEVAP C

SORU 21

- Yaklaşma grubu (A) vardır ("evine bağlı").
- Uzaklaşma grubu (B) vardır ("içten pazarlıklı").
- Bulunma grubu (D) vardır ("arada bir").
- İsnat grubu (E) vardır ("başı açıktı").
- **Yükleme grubu (C)**, tanımlanan spesifik "kısaltma grubu" yapısıyla (örn: "kitabı tetkik") altı çizili kısımlarda temsil edilmemektedir.

CEVAP C

SORU 22

Bu soruda, verilen paragraftaki numaralandırılmış cümlelerle ilgili A, B, C, D, E seçeneklerindeki ifadelerden hangisinin **yansızlığı** olduğunu bulmamız gerekiyor.

A) I. cümle "özne-zarf tümleci-dolaylı tümleç-yüklem-yüklem" öge dizilişine sahiptir.

- **I. Cümle:** "Dünya üzerindeki en derin nokta olarak bilinen Mariana Çukuru, Büyük Okyanus'un batısında, Guam Adası'nın güneybatısında yer alır ve yaklaşık 11.034 metre derinliğe ulaşır."
  - O **Özne:** "Dünya üzerindeki en derin nokta olarak bilinen Mariana Çukuru"
  - O **Dolaylı tümleç (Yer Tamlayıçısı):** "Büyük Okyanus'un batısında, Guam Adası'nın güneybatısında" (Bu öge "yer alır" yüklenimin yerini belirtir ve dolaylı tümleçtir.)
  - O **Dolaylı Tümleç (Yer Tamlayıçısı):** "yaklaşık 11.034 metre derinlige" (Bu öge "ulaşır" yüklenimin yöneldiği yeri belirtir.)
  - O **Yüklem 1:** "yer alır"
  - O **Yüklem 2:** "ulaşır"
  - O Cümplenin öğeleri bu şekilde sıralandığında, verilen diziliş (Özne-Zarf Tümleci - Dolaylı Tümleç - Yüklem - Yüklem) yansızdır. "Büyük Okyanus'un batısında, Guam Adası'nın güneybatısında" ifadesi "yer alır" yüklenimin yerini bildiren bir dolaylı tümleç/yer tamlayıçısı, "yaklaşık 11.034 metre derinlige" ifadesi ise "ulaşır" yüklenimin yöneldiği yeri bildiren bir dolaylı tümleçtir. Cümle "ve" bağlacıyla bağlanmış iki yüklem sahiptir.
- **Değerlendirme:** Bu ifade **yansızdır**.

B) II. cümleinin altı çizili ifadesinde belirtilmiş isim tamlamasının tamlayan unsuru belirtilmiş isim tamlamasıdır.

- **Altı Çizili İfade :** "Everest Dağı'nın zirvesinin çukuru". Bu bir zincirleme isim tamlamasıdır: [[Everest Dağı]-nın zirve-si]-nın çukur-u.
- Yani ifade doğrudur.

C) III. cümle girişik birleşik cümlemdir.

- **III. Cümle:** "Mariana Çukuru, özel olarak tasarlanmış denizaltılarla yapılan sınırlı sayıda keşif gezisine ev sahipliği yapmıştır."
- Cümpledə "yapılan" sıfat-fili ve onun oluşturduğu yan cümleci bulunmaktadır. Bu tür fiilimsi içeren cümleler girişik birleşik cümle olarak kabul edilir.
- **Değerlendirme:** Bu ifade **doğrudur**.

D) IV. cümle edilgen bir yapıya sahiptir.

- **IV. Cümle:** "Burada yaşayan canlıların aşırı basınca ve ışıksız ortama uyum sağlamış benzersiz adaptasyonlar geliştirdiği gözlemlenmiştir."
- Yüklem "gözlemlenmiştir", "gözlemek" fiiline "-n-" edilgenlik ekinin eklenmesiyle oluşmuştur.
- **Değerlendirme:** Bu ifade **doğrudur**.

E) V. cümlede özne sıfat tamlamasıdır.

- **V. Cümle:** "Bu gizemli bölge, okyanus bilimciler için hâlâ pek çok sır barındırmaktadır."
- Özne: "Bu gizemli bölge". "bölge" ismi, "Bu" işaret sıfatı ve "gizemli" nitelene sıfatı tarafından nitelenmiştir. Bu bir sıfat tamlamasıdır.
- **Değerlendirme:** Bu ifade **doğrudur**.

CEVAP A

SORU 23

Doğru cevap **D) Öğretmen, öğrencisine kompozisyon ödevini yeniden yazdırdı.** cümlesiidir.

Açıklama:

- **Ettirgen Fiil:** Geçişli (nesne alabilen) bir fiile "-dır, -ir, -t" gibi çatı ekleri getirilerek fiilin geçişlilik derecesinin artırıldığı fiillerdir.

Şimdi seçenekleri inceleyelim:

- **A) Antrenör, genç atletleri zorlu bir parkurda koşturdu.**
  - Fiil: koşturdu
  - Kök: koş-mak (geçisiz - nesne almaz; "atlet koştu")
  - koş-tur-mak: Geçisiz fiil geçişli hale getirilmiş (oldurgan fiil). Antrenör, atletlerin koşmasını sağlamıştır. Bu ettirgen değil, oldurgan fiildir.
- **B) Aşçı, çorba için suyu hızla kaynattı.**
  - Fiil: kaynattı
  - Kök: kayna-mak (geçisiz - nesne almaz; "su kaynadi")
  - kayna-t-mak: Geçisiz fiil geçişli hale getirilmiş (oldurgan fiil). Aşçı, suyun kaynamasını sağlamıştır. Bu ettirgen değil, oldurgan fiildir.
- **C) Elektrik kesintisi tüm mahalleyi ansızın kararttı.**
  - Fiil: kararttı
  - Kök: karar-mak (geçisiz - nesne almaz; "mahalle karardı")
  - karar-t-mak: Geçisiz fiil geçişli hale getirilmiş (oldurgan fiil). Elektrik kesintisi, mahallenin kararmasına sebep olmuştur. Bu ettirgen değil, oldurgan fiildir.
- **D) Öğretmen, öğrencisine kompozisyon ödevini yeniden yazdırdı.**
  - Fiil: yazdırdı
  - Kök: yaz-mak (geçişli - nesne alabilir; "öğrenci ödevi yazdı")
  - yaz-dır-mak: Geçişli olan "yazmak" fiiline "-dır" eki getirilerek işin başkasına (öğrenciye) yaptırıldığı anlamı katılmıştır. Öğretmen yazma işini kendisi yapmamış, öğrencisine yaptırmıştır. Bu **ettirgen fiildir**.
- **E) Misafirler gelmeden önce, evin her yerini pırıl pırıl parlattı.**
  - Fiil: parlattı
  - Kök: parla-mak (geçisiz - nesne almaz; "ev parladı")
  - parla-t-mak: Geçisiz fiil geçişli hale getirilmiş (oldurgan fiil). O kişi, evin parlamasını sağlamıştır. Bu ettirgen değil, oldurgan fiildir.

Bu nedenle, ettirgen fiil içeren cümle D seçeneğidir.

CEVAP D

SORU 24

D seçeneklerinde verilen Felemenkçe - Hami Sami Dilleri eşleştirmesi hatalıdır. Çünkü **Felemenkçe, Hint Avrupa Dil Ailesinde yer almaktadır.**

URAL ALTAY DİL AİLESİ		
URAL		ALTAY
FİN	UGOR	
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Fince ➤ Lapça ➤ Batı Fince ➤ Doğu Fince 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Macarca ➤ Ugor Dilleri ➤ Samoyedce 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Türkçe ➤ Moğolca ➤ Mançu ➤ Turguzca ➤ Korece ➤ Japonca

GÜNEYDOĞU ASYA DİLLERİ	
Çin-Tibet Dilleri	Dünya Dilleri
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Çince ➤ Tibetçe ➤ Birmancası ➤ Thai Dili 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Miao-Yao dili ➤ Vietnam dili ➤ Kmer dili ➤ Munda dili

HAMİ- SAMİ DİL AİLESİ	
DOĞU GRUBU	BATI GRUBU
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Akadca (Çivi yazısıyla yazılır) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Sami Dilleri ➤ Misirca ➤ Libya-Berberi dilleri ➤ Kuşu dilleri ➤ Kenanca ➤ İbranice ➤ Habeşçe ➤ Arap Dilleri

HİNT- AVRUPA DİLLERİ								
HİNT-İRAN DİLLERİ		SLAV- BALTIK DİLLERİ		İTALİK- KELT DİLLERİ		GERMEN DİLLERİ		
Hint	İran	Slav	Baltık	İtalik	Kelt	İngiliz	İskandinav	Felemenkçe
Hinduca Urduca	Farsça Afganca	Bulgarca Lehçe Çekçe Slovakça Sırpça Hırvatça Slovence Makedonca Rusça Ukraynaca Belarusça	Litvanca Letçe	İtalyanca Portekizce Fransızca Rumence Katalanca İspanyolca	Brötonca Galce İrlanda dili İskoç galcesi	İngilizce Frizce Yidişce	Danca İsveçce Norveçce İzlanda dili	Almanca Felemenkçe

SORU 25

Parçada söz edilen **birinci kavram**, "eşadlılık" iken; **ikinci kavramımız** "çok anlamlılık"tır.

Eşadlı ya da eşsesli sözcük, yazılışları ve söylenişleri aynı olan; fakat anlamları farklı olan sözcüklerdir. Başka bir deyişle, gösterileni ayrı, gösteren aynı olan sözcüklerin özelliğine eşadlılık ya da eşseslilik denir. Örneğin:

"Çay: çaygillerden bir ağaççık ve onun kurumuş yaprakları

"Çay": akarsu, ırmak, dere

"Kara": bir renk

"Kara": toprak parçası

"Yüz": 100 sayısı

"Yüz": surat, çehre

"Yüz": kol, bacak, yüzgeç gibi organların özel hareketleriyle su yüzeyinde ya da su içinde ilerlemek, durmak. İkinci tekil kişi emir kipi.

Çokanlamlılık: Bir gösterenin, birçok gösterilen belirtme özelliğine denir.

Örneğin Türkçedeki "baş" sözcüğü çokanlamıdır:

1. İnsan ve hayvanlarda beyin, göz, kulak, burun, ağız gibi organları kapsayan vücudun üst ya da önünde bulunan organ.
2. Bir topluluğu yöneten kimse. "Devletin başı"
3. Başlangıç, "Satır başı yapmamışın."
4. Temel. "Her şeyin başı sağlıktır."
5. Arazide en yüksek nokta, tepe. "Kız lisesi öğrencileri de şu anda Gedikpaşa yokuşunun başına varmışlardı" (O. Akbal). vb.

BURASI ÖNEMLİ!

Türkçeye birlikte pek çok dilde, çokanlamlılık ile karıştırılması muhtemel olan eşadlılık veya eşseslilik olusunu karşılaşmak üzere ayrı terimler kullanılmaktadır. Bu iki olguya birbirinden ayıran en önemli fark şudur: Çokanlamlılıkta aynı kelimenin değişik anlamları arasında mutlaka bir ilişkinin bulunması gerekmektedir, eşadlılıkta bunun tersi söz konusudur. Yani bir kelimenin farklı anlamları arasında ortak bir yön bulunuyorsa, bu kelime çokanlamalı aksı takdirde eşadlı/eşseslidir.

Üstanlamlılık/Altanlamlılık

Sözlüselbirimler, yani sözcüklerarasındaki anlamsal içерilme ilişkisi-sinde iki temel kavram vardır: **üstanlamlılık (icerme)** ve **altanlamlılık (icerilme)**.

1. Bu bir "elma" (altanlamalı) ise meyve (üstanlamalı) sözcüğü tarafından içerilir.
2. Bu bir "portakal" (altanlamalı) ise meyve (üstanlamalı) sözcüğü tarafından içerilir.
3. Bu bir meyve (üstanlamalı) ise yalnız "elma" (altanlamalı) sözcüğünü değil "portakal"ın (altanlamalı) yanında diğer meyve sözcüklerini de içerir.
4. Bu bir "elma" (altanlamalı) ise bu onun "portakal" (altanlamalı) olmadığını gösterir. Her iki meyveyi de üstanlamalı olan meyve sözcüğü içerir.

Gördüğü gibi, "elma" ve "portakal"ın "meyve" ile özel bir ilişkisi vardır. Bu durumda, "meyve", "elma" ve "portakal" ile >üstanlamlılık< ilişkisi kurar, yani "meyve" "elma" ve "portakal"a göre üstanlamıdır. Aynı biçimde, "elma" ve "portakal" "meyve"nin >altanlamlılıkları< dır. Başka bir örneğe göre, "aslan" ve "kaplan" "hayvan"la altanlamlılık ilişkisi, "hayvan" ise "aslan" ve "kaplan"la üstanlamlılık ilişkisi kurar.

Karşıtanlamlılık

Anlam açısından birbirinin karşıtı olan sözcüklerin oluşturduğu ilişkiye verilen addır. İki sözcüğün karşıt anlamlı olabilmesi ikisinin en az bir ortak bir anlambirimciği olması gerekdir. *iyi"/ "kötü"/(ahlaki değer/), "güzel"/"çirkin" esterik değer/, "büyük"/"küçük" (/boyut/); "doğru"/ "yanlış" (bir bilgiye göre soyut veri/); "var"/"yok" (/uzamsal ve varlıksal ölçüt/); "taze"/"bayat" (/bozulmaya bağlı ölçüt/; "bulmak"/"yitirmek" (canlılara ve nesneye bağlı ölçüt)* Ancak ikili karşıtanlamlılıkta ölüm/yasam; kadın(erkek) örneğinde olduğu gibi, ara kavramlar içermeyenlerle, çeşitli ara evreler içeren karşıtanlamlılık ilişkilerini (sıcak/ılık / serin/soğuk) birbirinden ayırmak gereklidir.

Bir başka ayırım da, bütünlüklü evli/bekâr, karşılık içeren satmak/almak ve sadece karşılık ifade eden büyük/küçük karşıtanlamlılık olularına ilişkindir. Karşıtanlamlılık ilişkisi içindeki öğeler, ortak bir anlam ekseni ve karşılık anlambirimcikler sunar.

Eşanlamlılık

İki ya da daha çok gösterenin, bir tek gösterilene göndermede bulunmasına >eşanlamlılık< denir.
Göndermek" / "yollamak"; "siyah" / "kara"; "darılmak" / "küsmek" / "gücenmek" / "incinmek" / "alınmak" vb.

Eşanlamlılık çoğu zaman salt nitelikli olmaktan uzaktır; bu nedenle özdeşlikten çok, anlamca yakınlık belirtir. Çünkü aynı bağlamda hiç bir anlam farklılığı getirmeden birbirinin yerini alabilecek dil göstergeleri yok denecek kadar azdır.

CEVAP B

SORU 26

Öncülerde verilen örnekler ile söz eylem gruplarını eşleştirelim:

I. MEB-AGS sıralamanız ile kontenjanda olduğunuz için akademiye yerleştirmenizi正在做。Çünkü burada dünyada bir durum değişikliğinde bulunuyor. Mesele bu örnekte akademiye gideceğiniz yeriniz değişecek gibi çağrılmıştır.

II. Denemelerde önemli gördüğün yerler varsa bunları deneme defterine yazmanı öneririm. Yoksa unutuyor insan.

(Yönlendirici). Bu örnekte de dinleyicinin deneme defteri tutması için bir öneri durumu var, yani dinleyiciye bir iş yaptırma amacı var.

III. Son aylarda yakalamiş olduğun başarılı grafikten dolayı seni tebrik ediyorum öğretmemen.(Yansıtıcı). Muhababımızın eylemlerinden dolayı içinde yaşamış duyguya ve düşünceleri karşı tarafa yansıtma durumu söz konusu.

IV. Bunca emekten sonra ÖABT'de çok iyi bir hazırlık yapacağımı dair söz veriyorum.(Yükümleyici). Bu örnekte de konuşucu, sınava kadar güzel bir hazırlık yapacağına dair söz verirken; bir yük altına giriyor gibi düşünebiliriz.

Sorunun cevabı olan A seçeneğinde yer alan *İddia Edici(Belirtici)* söz eyleme örnek verelim: Bu denemeden sonra eksiklerinizi gidermek adına güzel bir analiz yapacağınızı tahmin ediyorum. Ahmet'in yarın eve geleceğini belirtiyorum, gibi.

İddia İfadeleri (Belirtici)	Konuşucunun dünyada gerçekleşmiş olan, gerçekleşmesi olası olan olayları, vuku bulduğundan emin olduklarını, varsayımlarını, tahminlerini belirttiği sözcülerdir. Konuşucu söylediğinden kesinlikle emin olabilir, sadece öyle olduğunu duymuştur ya da tahmin yürütüyor.
Yönlendirici	Amacı dinleyicinin bir iş yapmasını sağlamak olan edimlere yönlendirici denir. <i>Emretmek, rica etmek, yalvarmak, izin vermek, yasaklamak, önermek, bir şey dilemek, niyaz etmek, israr etmek</i> , gibi.
Yükümleyici	Konuşucu gelecekte gerçekleştirmeye yönelik bir yükümlülüğü üstlendiğinde bu edimsöze yükümleyici denir: <i>Söz vermek, yemin etmek, garanti etmek, temin etmek, tehdit etmek, istifa etmek</i> , gibi.
Yansıtıcı	Konuşucu, bir psikolojik durumunu dışa vurur: <i>teşekkür etmek, başsağlığı dilemek, mutluluk dilemek, teselli etmek, tebrik etmek</i> , gibi.
İlan edici (Bildirici)	Bu edimsözler aracılığıyla dünyada bir durum değişikliğine yol açılır.

CEVAP A

SORU 27

Parçada söz edilen dilbilimci Z.S. Harris'tir. Sami dilleriyle birlikte Amerika yerli dillerini de inceleyen Harris bu çalışmalarında özellikle ses bilimi, biçim bilimi ve dağılımsal tümce bilimi ilkelerini belirlemeye çalışır.

Amerikan Dilbilim Okulu'nda söz dizimi sorunları üzerine kafa yoran bir diğer dil bilimci Z. S. Harris'tir. Sami dilleriyle birlikte Amerika yerli dillerini de inceleyen Harris bu çalışmalarında özellikle ses bilimi, biçim bilimi ve dağılımsal tümce bilimi ilkelerini saptamaya çalışır. Dilsel ögelerin betimlenmesinde daha çok Bloomfield'in saptadığı dağılımlar doğrultusunda incelemeler yapan Harris, daha çok sözülü dili yani bir dili ana olarak konuşanların oluşturduğu sözcüler ele almıştır. Harris, Bloomfield'in çalışmalarında geldiği cümle sınırını aşarak ilk kez yapısalci ve dağılımsal yönteme cümleden dağılımlarını belirlemeye yönelmiştir. Bu çalışmalarında ortak ve temel amaç "sözdizimsel birimlerin bütün dağılımlarını bulmaktadır. Araştırma sonucu aynı dağılımlı birimler eş değerli birimler olarak kabul edilir ve aynı sınıflar içine yerleştirilir. Böylece az sayıdaki genel sınıflar elde edilmiş olur; bu sınıflar yardımıyla tümcelerin düzenleri simgelerle, formüllerle belirlenir"

Dağılımcılık her şeyden önce bir yöntemdir. Belli bir bütünden yola çıkararak, bu bütüncenin bağlı olduğu dilin dilbilgisini saptayacak yolları araştırır. Temel yöntem, birimlerin bütün dağılımlarının (dağılım: bir dilsel birimin ortaya çıktığı bağlamların tümüdür) saptanmasıdır. Dağılımları aynı olan birimler eş değerli birimler sayılarak aynı sınıfta birleştirilir. Amaç, biçimsel bir

ölçütle belirlenmiş sınırlı sayıda sınıfa ulaşmaktadır. Bu sınıflardan yararlanılarak tümceler formüllerle belirtilebilir (Kırın, 2013). Dağılımsallıkta çeşitli kavamlar önemlidir: bütünce, anlam, dağılm vb.

Dönüşüm kavramını 1968'de yayumlahadığı Mathematical Structures of Language "Dilin Matematik Yapıları" adlı eserinde geliştirir. Harris 1970'lerde işlemci dilbilgisi (operator grammar) çalışmalarına yönelmiştir. Burada da dönüşüm kavramını önceki çalışmalarından farklı da olsa kullanmaya devam etmiştir. Harris dille ilgili görüşlerini zamanla farklaştırmış ancak amacı hep aynı olmuştur. Sapir ve Bloomfield etkisiyle kariyerinin başında yaptığı yerli dil incelemeleri bir yana bırakılacak olursa, genel dilbilimle ilgili görüşlerindeki amacı, dilin anlam veya bilgiyi karşılayan özelliklerinin biçimsel yönlerini bulmaktır. Görüşlerinin en önemli takipçi Öğrencisi N. Chomsky olmuştur.

Gustave Guillaume: Psikomekanik

G. Guillaume yapısalçı görüşü benimsemesine karşın onu herhangi bir akıma bağlamak zordur. Yaşadığı sürece, dil konusundaki görüşleri pek ilgi çekmemiştir. Bu yalnızlığının, dile anlıcı (mentalist) bakış açısından ve kullandığı son derece kapalı terimcesinden kaynaklandığı söylenebilir. Yapısalcılık zirvesinde olduğunda, G. Guillaume gözlemlenebilir dilsel olgularla yetinmeye yadsır. N. Chomsky'nin klasik yapısalcılık denilen dilbilim yöntemlerini eleştirmesiyle G. Guillaume'un incelemeleri yeniden önem kazanır.

G. Guillaume'a göre, dilsel etkinlik zihinsel etkinliklerle özdeşleşir; en derin düzeyde, eylem halindeki mantıksal düşünceyi yansitan kavram ve ulamlardan oluşan karmaşık ama düzenli bir soyut dizge bulunur. Dil göstergeleri (sesler, sözcükler, tümceler) somut bir söyleme dilin ürettiği an-lamları yansıtır. Dil göstergeleri temsil etme düzlemeyle, anlatım düzleme arasında yer alırlar. Böylece, G. Guillaume'un çözümleme ilkelerinin geleneksel bakış açısına çok benzettiği söylenebilir: Söz düşünceyi yansıtır; ama bozuk ve biçimiz bir şekilde yansıtır.

G. Guillaume dilbilgisini üç bölüme ayırmayı önerir: Dilin somut dayanağı, göstergeler, göstergedebilimin alanına girer. Psikosistematiç söylemlerde kullanılan yapıların dökümünü yapar: Dilbilgisel ulamlar, sayı, cinslik vefüllerin biçimbilgisel yapıları vb... G. Guillaume, en önemli araştırmalarını **psikomekanik** alanında yoğunlaştırmıştır. Sezgi yoluyla insan zekâsının en gizemli devimselliklerini yakalamaya çalışmıştır. Bunlar arasından, özden genele, öncelikten sonralığa, gerçeklikten gücüle geçiş söyleyebilir. G. Guillaume, araştırmalarının sonunda, insan dilinin genel gelişmesine ilişkin bir kurama varır.

Yukarıda da belirtildiği gibi, G. Guillaume'un öne sunduğu savların güncelilik kazanması, üretici dönüşümsel dilbilgisile başlamıştır. N. Chomsky ve taraftarları derin yapı ve yüzey yapı ayrimını dilbilime getirerek dilin kurallarını derin yapı içinde aramışlar ve aramaktadırlar. G. Guillaume'un anlama verdiği önem 1960'dan sonra başka bir açısıyla yeniden gündeme gelecektir.

Chomsky - Üretici-Dönüşümsel Dilbilgisi

1950'lerden sonra Amerika'da yeni bir anlayış oluşur. Noam Chomskynın 1955'te **Dilbilimsel Kuramın Mantıksal Yapısı** isimli kitabıyla üretici-dönüşümsel dilbilgisinin temelleri atılır. Fakat kuramın asıl başlangıç noktası 1957'de yayımlanan kitabı **Syntactic Structures (Sözdizimsel Yapılar)**'dır. Bu eserle dilbilimde yeni bir dönem başlar.

Chomsky'nin kuramı **dil-zihin ilişkilerine** dayanır.

Dil, **insanın doğuştan bir yetisidir**. Bu yeti evrensel dil kurallarını içeren "dil edinim düzeneği"dir.

Chomsky (1965) tarafından önerilen **dil edinim düzeneği, çocukların oldukça yetersiz ve eksik dilsel girdi ile karşılaşmalarına** karşın yine de anadillerine ait sözdizimsel kuralları çok kısa bir sürede edinmeleri ve bu dönemde belirli dilbilgisel yapıları kolaylıkla anlayabilmeleri ve üretmeleri olusunu açıklamaktadır.

Bu düzenek tüm diller için ortaktır ve adı "**evrensel dilbilgisi**" dir.

Chomsky'e göre **sözdizimsel dizge** tamamen aynıdır; farklılıklar sözcüklerin yapısında ortaya çıkar.

Üretici Dilbilgisi: **Az sayıda kural önererek sonsuz sayıda cümle üretimi önermeye çalışan yaklaşımıdır** (Kırın, 2013; Aksan, 1982).

Üretici dilbilgisi, konuşunun **ana diline ilişkin bilgisini ve dil kullanımını insan zihninin bir yansaması olarak görür**.

Noam Chomsky kendi dönemine kadar Amerika'da gelişen **dağılımsal yapısalçı dil bilimi yaklaşımını** aşarak üretici ve dönüşümsel bir dil anlayışını geliştirir. Chomskynın dil üzerine uğraşları öğrencisi olduğu Z. S. Harris'in etkisiyle başlar. Chomsky 1950'ler de söz diziminde **dönüşüm sorunlarına** yönelir. Bu arada Roman Jakobson'un dil üzerine çalışmalarını **takip eder**, bu yillardaki çalışmalarından ondan etkilendiği görülür.

Bütün bir ses bilimi ve dönüşümsel dil bilimi çalışmaları neticesinde odak noktasını **söz dizimi boyutunun oluşturduğu bir dil bilgisi geliştirmek ve kurallara uygun tümceleri üretebilecek ve betimleyebilecek bir dil bilgisi** kurmaktır.

EVRENSEL DİLBİLGİSİNİN GELİŞİMİ			
Tarih	Model	Anahtar Terimler	Ana Yayın
1957	Üretken Dönüşümsel Dilbilgisi	Yeniden yazım kuralları, Dönüşüm, Üretken, çekirdek cümle	Chomsky- Syntactic Structures
1965	Standart Kuram	Edinç-Edim, Derin yapı - Yüzey yapı	Chomsky-Aspects of Theory of Syntax
1970	Genişletilmiş Standart Kuram		Chomsky-1970 sonrası makaleleri

1981	Yönetme ve Bağlama Kuramı	İlkeler, Değiştirgenler, D- ve Y- yapı, Taşıma	Chomsky- Lectures on Government and Binding
1990 sonrası	Yetinmeci Program	Sayısal dizge, arayüzler, mükemmellik	Chomsky-A Minimalist Program for Linguistic Theory- 1993 (makale) Chomsky The Minimalist Program- 1995

Bloomfield- Karşı Anlıkçılık

Amerikan Okulu'nun ilk önemli dilbilim kuramı olarak Leonard Bloomfield gösterilir. Hint-Avrupa dil incelemeleri ve Amerikan yerli dilleriyle uğraştıktan sonra pozitivist ve davranışçı bir genel dilbilim kuramı geliştirmiştir. Bloomfield'in dille ilgili kuramsal görüşleri 1933'ta yayımlanan ünlü eseri *Language (Dil)'de yer alır*. Dili psikoloji, sosioloji, antropoloji gibi diğer sosyal bilimler-den ayırarak yalnızca kendi içinde inceler, bu bakımdan Saussure'nin yapı anlayışının Amerika'daki ilk temsilcilerinden biridir. Ancak Bloomfield'in Saussure'ün görüşlerinden haberdar olup olmadığı tartışılmaktadır (bk. Koerner 2002: 63-74). Language'de F. de Saussure ile ilgili yalnızca bir cümle geçmektedir ve tarihsel karşılıştırmalı dil incelemeleri bahsinde geçen o cümle de "derslerinin ölümünden sonra yayınlandı" bilgisini içerir (Bloomfield 1935: 19)5. Kitabın Saussure'ün dilbilim yaklaşımını önemsemeyen bir havası olduğu görülür. Ancak esere Saussure'ün "dilin yapı olduğu" anlayışına benzer bir anlayış hâkimdir.

Boas'ın toplumu önemseyen dil anlayışıyla, Sapir'in mantığı öne çikaran görüşlerini reddeder ve daha biçimci diyeBILECEĞİMİZ Mekanik bir dil anlayışını savunur. Dili daha bilimsel bir yöntemle ve biçimde dayalı olarak incelemeye çalışır. Anlamı dışlayan ve biçim analizini önemseyen Bloomfield, Amerikan dilbiliminin 1950'lere kadar en önemli ismi olmuştur. Dilbilimin bağımsız bir bilim olarak Amerikan üniversitelerinde kabul edilmesi ve bölgümler açılmasından sonra Bloomfield'in görüşleri daha da yayılmış ve dilbilim çalışmalarındaki etkisi Chomsky'e kadar sürdürmüştür.

Bloomfield davranış psikolojisinin yalnızca dışa yansıyan davranışları ele almasından esinlenerek dilde de yalnızca dışa yansımış öğeleri ilgilendi. Davranışçı olması dili psikolojik bir yöntemle ele almak istemesinden değil, dilin "söz, gösteren" boyutuya daha çok ilgilenmesindendir. **Bloomfield biçimin anlamı yansıttığını düşünür:** "Her dilbilimsel biçim değişmez ve özel bir anlama sahiptir. Eğer biçimler sesbirimsel olarak farklı ise, onların anlamının da farklı olduğunu varsayıyoruz." (Bloomfield 1935: 145). **Buna göre biçim incelediğinde anlam da incelenmiş olur.** Biçimdeki farklılıklar anlamın da farklı olmasından kaynaklanır. Bu görüş daha sonra yine Amerikan Okulu içinden ortaya çıkacak olan; iç yapı ve dış yapının farklı boyutları olduğu, dönüşümlerle iç yapının dış yapıya farklı biçimlerle yansıyabileceğine dayanan üretken dilbilim anlayışının çok katı bulduğu bir göründür. Bloomfield dış yapıdan bağımsız bir iç yapı düşüncesini kabul etmez. Yani biçim tek ve esastır. Anlam da onla belirlenir:

Ferdinand de Saussure

XX. Asırda dil bilimi çeşitli akımlar (cereyanlar) şeklinde gelişmeye başlamıştır. Bu asırda yalnız Avrupa'da değil, dünyanın başka kıtalarında ve Amerika'da da dilbilim süratli bir şekilde gelişmeye başlamış ve bu ülkelerde yeni akımlar ve bu akımlara bağlı dil okulları kurulmuştur. XX. Yüzyılda gelişen önemli akımlardan birisi Yapısal Sosyoloji akımıdır. Bu akımların ortaya çıkışında ünlü İsviçreli dilbilimci, Ferdinand De Saussure'ün büyük etkisi olmuştur. Onun dil ile ilgili görüşleri birçok akımların ve okulların temelini oluşturmuştur. Ferdinand De Saussure (1857-1913) XX. Asır dilciliğinin en büyük simalarındandır. 1891 yılında vatanı Cenevre'ye dönen Saussure, Cenevre Üniversitesi'nde Sanskritçe ve Hint-Avrupa dillerinin mukayeseli grameri sahalarında ilgi çekici tebliğler sunmuş ve aynı üniversitede dilcilik ana bilim dalına genel başkan seçilmiştir. Saussure 1906-1912 yıllarında Cenevre Üniversitesi'nde "Genel Dil bilimi Kursları" derslerini anlatmıştır. Genel dil teorisine dair olan bu derslerde tutulan notları, ölümünden sonra talebeleri Ch. Bally (Ballı) ve A. Sechehaye (Seşe) 1916 yılında "Genel Dil bilimi Dersleri" adıyla kitap haline getirmiştirler.

"Genel Dil bilimi Dersleri" yayınladığı zamandan itibaren bilginlerin dikkatini çekmiş ve dilcilikte büyük bir olay olarak karşılanmıştır. Dilcilik ilminin temel niteliklerini ortaya koyduğu ve bu bilim dalının sınırlarını çizdiği için temel bir başvuru kitabı olmuştur. Saussure'e kadar dilcilerin birçoğu dile mantık, psikoloji, fizyoloji bilimlerinin yöntemleriyle yaklaşıyorlardı. Bundan dolayı dil bilimi bağımsız bir bilim haline gelmemiordu.

CEVAP E

SORU 28

Yeniapım, bir sözcüğün herhangi bir sesbilimsel, biçimbilimsel veya yazımsal geri dönüştürme yön-temi kullanılmadan tamamen yepenyi bir ses dizisi-anlam eşleştirmesi yapılarak sıfırdan üretildiği bir sü-reçtir. Böylece dile yeni kök sözcükler kazandırılmış olur. İngilizcedeki geek 'ebleh, inek' ve dweeb 'embesil' ergen dilinin bu türden yaratımlarındandır. C seçeneğinde yeniapım örneği olarak: "**Türkçede deterjan için tursil, surname için rimel, blucin için kot, İngilizcede ise fotokopi için Xerox, kâğıt mendil için kleenex, yapıştırıcı için sellotape gibi özel marka adları, cins isim olarak kullanılır hale gelmiştir.**" Biçimbilimde, bu şekilde dile kazandırılan sözcükler yeniapım sözcükler olarak adlandırılır. Türkçede de uygur sözcüğünün kullanıma girmesi bu türden bir sürecin sonucudur (Lewis, 1999: 122).

A seçeneğinde **Ödünçleme** bulunmaktadır. Diller arasında kopyalama biçiminde gerçekleşen **alıntılama süreci**, dilbilimde ödünçleme olarak adlandırılmaktadır. **Kuralçı yaklaşımında katı eleştirilere maruz kalan bu durum**, aslında bütün dillerin evrilirken içinden geçtiği doğal bir süreç olarak kabul edilir. Ödünçleme, başka bir dilden **kopyalama temelinde** işleyen sözcük yapma sürecidir. Bu bağlamda, Türkçeye sözcük veren diller arasında Çince (inci, ütü, denk, tuğ), Soğdca (kadın, borç, kent),

Turfan Pehlevicesi (katır, çorak, kamu), Orta İranca (şeker, din), Moğolca (ağa, ceylan, kaburga, şakak, serin, sicim), Rumca (körfəz, liman, lodos, temel, sınır), İtalyanca (kapitan, güverte, karyola, fırtına) vb. gösterilebilir.

B seçenekinde **Bileştirme** bulunmaktadır. Bileştirme, bağımsız anlamları olan sözcükleri ortak bir anlama katkı sağlamak amacıyla bir araya getiren sözcük yapma sürecidir. Bir dilde iki ya da daha fazla sözlüklerin yeni bir kavramı karşılamak üzere yan yana gelmesiyle kendini gösteren bir süreçtir. **Cıktıları bileşik sözcük adını alır.**

Kendi başlarına farklı anlamlar taşıyan bu bağımsız birimler, birlikteken aynı anlaman ortak taşıyıcısı olurlar ve artık bir bütün olarak hareket ederler. **(başrol(ad+ad)), (büyükanne(sıfat+ad)), (küstümotu(eylem+ad)), (ateşkes(ad+eylem)), (karabasan(sıfat+eylem)), (gelgit(eylem+eylem))**.

D seçenekinde **Ödünçlemeli Çeviri** bulunmaktadır. Bazen diller arası sözcük alışverişi ödünçlemeli çeviri şeklinde gerçekleşir. Bu durumda, sözcükleri kaynak dilden alıcı dile olduğu gibi aktarmak yerine **anadilde birebir çevirisini** yapılır: İngilizce natural gas>**doğal gaz**, information society> bilgi toplumu gibi.

E seçenekinde **Karma** bulunmaktadır. Karma, iki sözcüğün hecelerini ya da parçalarını, genellikle ilk bileşenin birinci, ikinci bileşenin ikinci parçasını bir araya getirerek yeni sözcük oluşturma yoludur. arge (< araştırma + geliştirme), ordonat (< ordu + donatım), eltel (< el + telefon) vb. Karmada bileşenler biçim bilisel öğeler değildir.

CEVAP C

SORU 29

Tablonun seçeneklere göre doğru şekilde doldurulmuş hali:

Tür	Eser	Yazar
Masal	Nar Güzeli	İbrahim Zeki Burdurlu
Şiir	Kuş Renkli Çocukluğum	Mevlana İdris Zengin
Hikâye	Yumurtadan Çikan Öğretmen	Muzaffer İzgü

DİKKAT!

Çeldiricilerde de verilen **Dondurmali Matematik** kitabı, **Mevlana İdris Zengin'e** ait şiir kitabıdır.
Mevlana İdris Zengin'e ait şiir kitapları olarak: Kuş Renkli Çocukluğum - İyi Geceler Bayım.

Muzaffer İzgü'ye ait bazı eserler: Yumurtadan Çikan Öğretmen, Ökkeş Serisi, Uzay Dolmuşu Kalkıyor, Kabakçı Amca, Uçtu Uçtu Ali Uçtu, Bulutlara Simit Satan Çocuk, Dayak Birincisi, Kuşadalı Metin Kapitan, Can Dayım, Güldüren Uçurtma, Karlı Yollarda, Armutçu Ayı, Konuşan Balon, Uzay Dolmuşu Kalkıyor, Kuklaçı Çocuklar örnekleri verilebilir.

Çeldiricide yer alan Balina ile Mandalina adlı eser, Fazıl Hüsnü Dağlarca'ya; Harflerin Kardeşliği adlı eser ise Mustafa Ruhi Şirin'e aittir.

Müzik Satan Çocuklar, Yalvaç Ural'a aittir.

Bunları bilip karıştırmamakta fayda var:

Bulutlara Simit Satan Çocuk - Muzaffer İzgü	Müzik Satan Çocuklar - Yalvaç Ural
Harflerin Kardeşliği - Mustafa Ruhi Şirin	Yaşasın Ç Harfi Kardeşliği - Behiç Ak
Uçtu Uçtu Şiir Uçtu - Bestami Yazgan	Uçtu Uçtu Ali Uçtu - Muzaffer İzgü
Canı Sıkılan Çocuk, Kardeş İsteyen Çocuk, Masalları Arayan Çocuk, Geceyi Sevmeyen Çocuk - Aytül Akal	

CEVAP E

SORU 30

Karakter oluşturmak sanatçı duyarlığını, insanı bütün yönleriyle tanımayı bunun yanı sıra karakteri çizilecek kişinin eylemlerini, davranışlarını, çevresiyle ilişkilerini gözlelemeyi gerektirir. Kişinin karakterini belirleyen bir bakıma bu ilişkilerdir (Özdemir, 2002, s.263).

Lukens'e (1999) göre bir yazınsal metinde karakterler şu yollarla geliştirilmelidir:

- Davranışlarıyla ve eylemleriyle,
- Karakterlerin konuşması yoluyla,

- Fiziksel özellikleriyle,
  - Diğer karakterlerin yorumlarıyla,
  - Yazarın yorumuyla.
- Bunlara örnekleriyle bakalım:

Karakterlerin Diğer Karakterlerin Yorumuyla Geliştirilmesi

Öykü, roman ve anlatılardaki karakterleri tanıtmak için, diğer karakterlerin yorumu, görüş ve düşünceleri, okura önemli ipuçları sunar.

Dayioğlu (Leylek Karda Kaldı, 1999)'nun "Tarla Faresi ile Ev Faresi" adlı öyküsünde, kahramanların birbirleriyle ilgili yorumları, onların karakter özelliklerini tanıtmamıza yardımcı olur:

Tarla faresi hemen o gün mutfağ'a çıktı. Yiyeceklerin yerlerini öğrendi. Sevinçle, o yiyecektan ötekine koşup karnını bir güzel dövdürdü. Yedikçe yiyesi geliyordu.

Bir gün, ev fareleri tarla faresini kardeşlerine alıp: "Bu oburluktan vazgeç. Çocuklarımıza da kendine uydurdun. Çiftçiyi kızdırıp başımıza dert açacaksın. Seni aramıza aldıgımıza pişman olduk." dediler. (s.70)

Öyküde, ev farelerinin sözleriyle, tarla farelerinin oburluğu; tarla faresinin sözleriyle de ev farelerinin korkak ve uyuşukluğu, okurla paylaşılır.

Karakterlerin Yazarın Yorumuyla Geliştirilmesi

Karakterlerin yazarın yorumuyla geliştirilmesi, okura, kahramanların özelliklerini tanıtan bir yoldur. Çocuk edebiyatında, karakterler değişik yollara başvurularak geliştirebilir. Bir yapıta, karakterin ortaya çıkarılması için kahraman daha çok eylemlerle ya da davranışlarıyla belirirken; başka bir yapıta yazar, karakteri dış görünüşüyle ya da diğer kahramanların yorumlarıyla geliştirilebilir. Genellikle 2-12 yaş grubundaki çocuklara seslenen kitaplarda resim, düzeye uygun oranlarda, anlatımı tamamlayan bir öge olarak yer alır.

Seyda (Düşleme Oyunu, 1979)'nın "Minare Böceği Avcıları" adlı öyküsünde, karakter yazarın yorumuyla geliştirilir:

Yavru Fındık sevimli bir şeystandi, cin gibiydi. Çocukları nereye koşarlarsa, o da artıdan oraya koşardı; şişmanlığından, bacaklarının kısalığından ötürü dili bir karış dışarda. "Gelme Fındık, bu oyun sana göre değil!" dediler mi hemen anlar, uzakta durur, bakardı onlara. Uyurlarken yanlarına sokulması, işte bunun için, Fındık adına bulunmaz bir fırıttı. Ömer'le Osman'ın ellerini yalamakla, büyük sevgisini, bağılılığını ortaya vurmuş olurdu. Coşkudan titrerdi Fındık. Ince ince sesler çıkarıyordu. (s.2)

Karakterlerin Fiziksel Özellikleriyle Geliştirilmesi

Kahramanların fiziksel görünüşleri, çocuk kitabı yazar ve çizer-lerinin karakter geliştirmede kullandığı yollardan biridir. Masal, öykü, roman ve anlatılarda kahramanların dış görünüşlerine ilişkin yapılan betimlemeler, göndermeler onların karakter özelliklerinin tanınmasına yardımcı olur. Özellikle, geleneksel masallarda kö-tülerin dış görünüşü genellikle çirkin, iyilerinki ise güzel olarak çizilir. Fiziksel özellikler ile karakter arasında bir ilişki kurulur.

Verilen örnekte kahramanların fiziksel özellikleriyle ruhsal özellikleri, öykünün düğüm bölümünde buluşturulur. Bu buluşma, kahramanların karakterlerini çerçevelmeye, onların kişilik yapısını öğrenmeye olanak sağlar:

Deniz'in ipek gibi sapsarı, Elif'in ise kadife gibi kapkara saçları varmış. Deniz'in gözleri zeytin gibi yemyeşil, Elifinkiler ise kömür gibi simsiyahmış. İkisinin de tenleri şeffaf mı şeffaf ve pembe beyazmış. Deniz de Elif de pek güzel giydirilmiş. Anneleri pek özenirmiş çocukları için. Giymez giydirir, yemez yedirirlermiş.

Karakterlerin Konuşma Yoluyla Geliştirilmesi

Karakter çizmede, kahramanları konuşutmak en sık başvurulan yollardan biridir. Çocuklara seslenen öykü, roman ve anlatılarda kahramanların konuşmaları, onların kişilik özelliklerinin tanınmasına yardımcı olur. Oyuncak adlı metinde karakterlerin konuşma yoluya geliştirilmesine örnek:

"Oyuncaklarla oynamak aslında çocukların hakkı. Ama ne yapabilirim? Bu yaşta olmama rağmen ben de seviyorum oyuncaklarla oynamayı!".... Biliyorum, benim yaşamda birine aykırı iş, böyle çocuklar gibi oynamak. Ama ne yapayım, elimde değil! Bir yanım çocuk kalmış! Çocukluğunuma çok, çok uzaklarda kaldı. Kaybettim gitti onu! Elektrikli trenlerim, yürüyen, konuşan taş bebeklerim filan olmadan!" (Oyuncak)

Karakterlerin Davranışlarıyla ve Eylemleriyle Geliştirilmesi

Çocuklar için hazırlanan öykü, roman ve diğer anlatılarda ki kahramanların karakter özelliklerini tanımamızı sağlayan en önemli gösterge, onların çeşitli durum ya da olaylar içindeki davranışları ve eylemleridir. Gerçek yaşamda da kişilerin özelliklerine ilişkin değerlendirmeler yapabilmemiz için, en temel ölçütlerden biridir davranışlar. Çünkü davranışlar ve eylemler kişinin karakter özelliklerinin dışavurumu olarak değerlendirilirler.

Karakterlerin davranışları ve eylemleriyle geliştirilmesine yönelik örnekler ise "Güvercin" "Forsa" başlıklı metinlerden seçilmiş ve aşağıda sunulmuştur:

"Hazırlanmış tuzağı fark edemeyen güvercinler buğday tanelerini yemeye başlamışlar. Ne var ki bu ziyafetleri uzun sürmemiş. Hemen ağlara takılmışlar. Güvercinlerin yakalandığını gören avcı sevinçle onlara doğru koşmaya başlamış. Avcının kendilerine doğru sevinç çığlıklarını atarak koştuğunu gören güvercinler korkmuş. Bu korkuya da kanat çırp Maya başlamışlar. Güvercinlerden bazıları da bağıriп çağırarak ağlamaya başlamış." (Güvercin)

"Karaya çıkan böyükler, ellerde al bayrak, kalenin etrafına doğru ilerliyorlardı. Kırk yıllık bir beklemenin verdiği son kuvvetle

davrandı. Badem ağaçlarının çiçekli gölgeleriyle örtülen yoldan yürüdü. Kıyıyla doğru koştu." (Forsa)

CEVAP B

SORU 31

Parçada söz edilen eser, Charles Dickens tarafından yazılmış Oliwer Twist'tır.

Oliwer Twist: Charles Dickens tarafından yazılmış bir romandır. Oliver Twist, Yoksullar Evi'nde dünyaya gelen kimsesiz bir çocuktur. Çocukluğu sefalet ve pislik içindeki bir yetimhanede geçer. Oliver, yetimhanede türlü işkence ve hakaretlere maruz kalır. On yaşına geldiği zaman yetimhane yetkilileri tarafından, Mr. Soweberry adlı cenaze işleri ile uğraşan bir adamın yanına çırak olarak verilir. Mr. Soweberry'nin yanında çalışan çıraklıdan biri, Oliver'e iftira atar. Bunun üzerine Oliver, Mr. Soweberry'nin yanından kaçar. Oliver'in gidecek hiçbir yeri yoktur. Günlerce aç ve susuz bir hâlde sokaklarda dolaşır. Sokakta dolaşırken kendinden birkaç yaş büyük bir çocuk olan Jack Dawkins ile karşılaşır. Jack Dawkins, hırsız çetesinin bir üyesidir. Oliver'i kandıracak onu çetenin diğer üyelerinin olduğu eve götürür. Böylelikle Oliver hırsız çetesinin içine girer. Bir gün çete üyelerinden iki çocuk, hırsızlık yapmaya çalışırken çevredeki insanlar onları fark eder. Çocuklar, hızla olay yerinden uzaklaşırlar ama çocukların yanındaki Oliver kaçamaz. Olay yerindeki insanlar, Oliver'i hırsız zannederek yakalayıp karakola götürürler. Karakolda görgü tanığının ifadesi ile Oliver'in hırsız olmadığı anlaşılır. Oliver, bu duruma sevinmeyecek durumdadır çünkü hırsız olduğunu düşündürün insanlar, onu hırpalmışlardır. Oliver, aldığı darbeler sonucu günlerce kendine gelemez. Onu hırsız zanneden Mr. Brownlow, Oliver'i evine götürür. Oliver iyileşince kadar ona bakmaya karar verir. Mr. Brownlow yaşlı, zengin ve kibar bir beyefendidir. Oliver'e yardım etmesinin nedeni, Oliver'i yıllar önce kaybettiği yakın bir arkadaşına çok benzetmesidir. Oliver iyileşince tekrar hırsız çetesinin eline düşer. Büyük bir evi soymaya hazırlanan hırsızlar, Oliver'i de yanlarında götürürler. Hırsızlık yapacakları sırada evin sağının ateş etmesi sonucu Oliver yaralanır. Hırsızlar, Oliver'i orada bırakıp kaçarlar. Oliver'i bulan ev sahibi Oliver'i iyileştirip ona yanlarında iş verirler. Oliver'in çalıştığı evin sahibi olan Bayan Rose, Oliver'i çok sever. Bayan Rose, hırsız çetesinden Nancy isimli bir kadına görüşüp Oliver'in gerçek kimliğini öğrenir. Nancy, Oliver'le ilgili bütün gerçeği Bayan Rose'ye anlatır. Oliver, soylu bir aileden geliyorudur. Üvey ağabeyi Oliver'i öldürüp bu gerçeği saklamak istemektedir. Oliver'in gerçek kimliğini öğrenen Bayan Rose, Oliver'in ölen ablasının oğlu olduğunu anlar. Gerçek kimliği ortaya çıkan Oliver'e babasından büyük bir miras kalmıştır. Oliver, geçirdiği bütün kötü günleri gedire bırakarak teyzesi ile mutlu bir yaşam sürer.

Peter Pan: J.M. Barrie tarafından yazılmıştır. Peter Pan; Wendy, Peter Pan, Kaptan Hook ve Yitik çocukların Varolmayan Ülke'de geçen heyecanlı maceralarını anlatmaktadır. Yazar Barrie ve Kitabın ana kahramanı Peter'in hayatlarına bakıldığından ikisi de büyümek istemeyen, büyümeyi reddeden karakterlerdir. Nitekim roman da, "Biri dışında, bütün çocuklar büyür ve büyütüleceklerini erken yaşta öğrenirler." cümlesiyle başlar. Peter Pan, Düşler Ülkesi'nde yaşayan bir peridir. Büyümeyi reddettiği için hep çocuk kalmıştır. Peter Pan'ın ülkesinde yetişkinlere yer yoktur. Bu yüzden çocukların hayallerine girer ve onları Düşler Ülkesi'ne götürür. Çocuklar Düşler Ülkesi'nde korsanlarla, Kızılderililerle savaşırlar. Peter Pan, Darling ailesindeki çocukların hayallerine girer. Wendy, John ve Micheal, annelerine Peter Pan adlı bir periden bahsetmeye başlarlar. Bir gece Peter Pan, çocukların odalarına gelir ve onlara uçmayı öğretir. Uçmayı öğrenen çocuklar, Peter Pan'la beraber Düşler Ülkesi'ne giderler. Düşler Ülkesi çocuk perilerden, Kızılderililerden ve korsanlardan oluşan hayali bir yerdir. Çocuklar, burada yeni arkadaşlar edinirler. Bu ülkenin lideri Peter Pan'dır. Düşler Ülkesi'nde yaşayan canlılar Peter Pan'dan çok korkmaktadır. Düşler Ülkesi'nde Peter Pan'ın düşmanları da vardır. Bunlardan en tehlikeli olanı Kaptan Kanca'dır. Peter Pan, Kaptan Kanca'nın kolunu kesip timsha atar. Kolu kesilen Kaptan, koluna demirden bir kanca takar. Bu nedenle adı "Kaptan Kanca" kalır. Kaptan Kanca ve adamları Peter Pan'dan intikam almak için Wendy, John ve Micheal'ı kaçırrılar. Çocukların kaçırıldığını öğrenen Peter Pan, çocukların kurtarıp Kaptan Kanca'yı öldürür. Böylece çocuklar için Düşler Ülkesi'ndeki en büyük tehlike yok olur. Peter Pan, güvenli bir yer hâline gelen Düşler Ülkesi'nde çocukların beraber geçireceği güzel günlerinin hayalini kuruyordur. Ama çocuklar, evlerini çok özledikleri için Düşler Ülkesi'nde daha fazla kalmak istemezler. Peter Pan, evlerine dönmem isteyen çocukların gerçek ülkelerine geri gönderir. Yıllar sonra çocukların ziyaretine gelen Peter Pan, onları tanıymaz, çocuklar büyüp değişmişlerdir. Düşler Ülkesi'nde Peter Pan'a annelik yapan Wendy evlenmiş, bir kızı olmuştur. Peter Pan, Wendy'nin kızı Jane'e uçmayı öğretir ve onu da alarak düşler ülkesine geri döner.

Pal Sokağı Sakinleri: Ferenc Molnár tarafından yazılmış, çocukluk, dostluk ve mücadele temalarını işleyen etkileyici bir romandır. Hikâye, Budapeşte'de yaşayan bir grup çocuğun günlük yaşamını ve oyun alanlarını koruma çabalalarını anlatır. Bu çocuklar, **Pal Sokağı**'ndaki arsada buluşarak vakit geçirirler. Ancak, rakip grub olan **Kırmızı Gömlekliiler**, bu arsaya ele geçirmek ister. Pal Sokağı çocukların, liderleri **Boka** öncülüğünde arsalarını savunmaya karar verir. Grubun en küçük ve en zayıf üyesi olan **Nemecsek**, fiziksel olarak diğerlerinden farklı olsa da cesaretiyle herkesi etkiler. Kırmızı Gömlekliiler'e karşı verilen mücadelede büyük bir fedakârlık gösterir, ancak bu süreçte hastalanır. Trajik bir şekilde hayatını kaybeden Nemecsek, arkadaşlarını derin bir üzüntüye boğar. Roman, **cesaret, bağlılık ve fedakârlığın değerini** gözler önüne sererken, çocukluk dünyasının masumiyetini ve gerçek hayatın acı gerçekleriyle nasıl sinanlığını etkileyici bir şekilde yansıtır.

David Copperfield: David Copperfield, Charles Dickens'in kaleme aldığı klasik bir romandır. Eser, başkahraman **David Copperfield**'ın çocukluktan yetişkinliğe uzanan hayat hikâyесini anlatır. David'in hikâyesi, mutlu bir çocuklukla başlar. Ancak babasını kaybettiği için annesi **Clara Copperfield**, sert ve otoriter bir adam olan **Edward Murdstone** ile evlenir. Üvey babası David'e acımasızca davranışır ve onu ağır disiplin kurallarına boyun eğmeye zorlar. Sonunda David cezalandırılır ve **Salem House** adlı yatılı okula gönderilir. Burada, zalim müdür **Mr. Creakle**'ın baskalarına maruz kalır, ancak dostluk kurduğu **James Steerforth** ve **Tommy Traddles** ile birlikte biraz olsun rahatlar. Bir süre sonra David'in annesi ve küçük kardeşi ölü. Üvey babası onu okuldan alır ve ağır şartlar altında bir fabrikada çalıştırır. David, bu zor durumdan kaçmaya karar verir ve Londra'ya giderek büyük teyzesi **Betsey Trotwood**'un yanına siğınır. Betsey, ona sahip çıkar ve **Mr. Dick** adlı farklı bir dostuya birlikte ona yeni bir hayat sunar. David büyüp eğitimini tamamlandıktan sonra hukuk alanında çalışmaya başlar. Çocukluk aşkı **Dora Spenlow** ile evlenir, ancak Dora'nın ölümü büyük bir trajedi olur. Bu sırada, kötü niyetli **Uriah Heep**, manipülatif davranışlarla **Mr. Wickfield**'ı kandıracak servetini ele geçirmeye çalışır. Ancak David ve dostları Uriah'ın planlarını ortaya çıkararak adaleti sağlar.

Romanın sonunda, David gerçek aşkı **Agnes Wickfield** ile evlenir ve mutlu bir yaşam sürer. Aynı zamanda, geçmişte hatalar yapan ancak kendini düzeltlen **James Steerforth**'un trajik ölümü, David'i derin bir şekilde etkiler.

Tom Sawyer'ın Maceraları:

Eser, Mississippi Nehri'nin sakin ama aynı zamanda heyecan verici kıyılarında, St. Petersburg adında hayali bir kasabada geçer. **Teyzesi Polly** ile yaşayan eser kahramanı, sadık arkadaşı **Huckleberry Fin** ile bir gece mezarlıkta yaptıkları gizemli bir ziyarette, Doktor Robinson'ın mezarının soyulmasına ve **Doktor'un, Kızılderili Joe** tarafından öldürülmesine tanık olurlar. Bu korkunç olay, iki çocuğun masum dünyasını altüst eder ve gördükleri karşısında dehşete kapilarak bu sırrı kimseye açıklamamaya yemin ederler. Ancak bu ağır sır, özellikle çocuğun vicdanını rahat bırakmaz. Cinayetle suçlanan masum **Muff Potter'ın** yargılanması sırasında, vicdan azabına daha fazla dayanamayan çocuk, mahkemedede tüm gerçekleri açıklar ve Kızılderili Joe'nun gerçek katil olduğunu söyler. Bu dramatik itirafın ardından Kızılderili Joe mahkemeden kaçmayı başarır ve bu durum, çocuğun hayatında yeni bir tehdite yaratır. Romanın ilerleyen bölümlerinde, çocuk, Huck ve birkaç arkadaş "korsan" olmaya karar verip ıssız bir adaya kaçarlar. Ancak bir süre sonra ev özlemi ağır basar ve kasabaya geri döndüklerinde, kendi cenaze törenlerine katılarak herkesi şaşkına çevirirler. Hikâyeyi en heyecanlı kısmı ise çocuğun **Becky** ile birlikte bir mağarada kaybolmasıyla başlar. Mağaranın labirentlerinde dolasırken, tedadüfen Kızılderili Joe ile karşılaşırlar. Joe'nun mağarada büyük bir hazine sakladığı fark etmeleriyle gerilim tırmanır. Çocuk ve Becky, uzun ve korkulu anların ardından mağaradan kurtulmayı başarırken, Kızılderili Joe mağaranın içinde mahsur kalarak acı bir sonla karşılaşır. Kızılderili Joe'nun ölümüyle birlikte sakladığı hizinenin sırrı da çözülür. Çocuk ve Huck, mağaradaki bu büyük hazineyi bulur ve beklenmedik bir şekilde zengin olurlar.

CEVAP B

SORU 32

Yayıılma Kuramı

Yayıılma (Diffusion) Kuramı, özellikle 19. yüzyıl arkeoloji ve antropoloji araştırmalarının sonucunda farklı toplumlarda benzer kültürü unsurlarının tespiti ve benzer yaratmaların farklı toplumlarda varoluş nedenlerini açıklamak ve dünyada bir ilk kültür merkezinin bulunup bulunmadığını tespit etmek amacıyla ortaya çıkmıştır (Ekici, 2010b: 103). Bir halk edebiyatı yaratması bir yerden bir yere genel olarak sözlu ya da yazılı olarak yayılmaktadır. Bu yayılma sırasında metinler arasında farklılıklar ortaya çıkmakta, böylece bu metinlerin ilk defa nerede ve kim tarafından yaratıldığı gibi sorular bu kuramı oluşturmaktadır. Bazı araştırmalar (Elliot) bu ilk merkezin Mısır olduğunu ifade eder. Viyana yayımcıları (Ratzel) ise benzerlikleri ortak tarihe ve göçe göre yorumlamaktadırlar. Göçlerle beraber kültürlerin ve unsurlarının aktarıldığını ifade ederler. Antropoloji ve Arkeoloji çalışmalarından esinlenmiştir.

İki gruba ayırmaktadır:

- İngiliz Eliot Smith ve arkadaşları:** Dünyada ilk kültür merkezinin "Mısır" olduğunu savunurlar. Mısırlılar Nil nehrinin taşmasına bağlı olarak takvim, astronomi vs. geliştirdiğini ve Mısır'dan ticaret ve göçlerle dünyaya yayıldığını öne sürerler.
- Viyana Yayımcıları (Difüzyoncular):** Friedrich Ratzel ve Leo Frobenius tarafından ortaya atılmıştır. Dünyada tek kültür merkezi olmadığını bu sayının on iki olabileceğini öne sürerler. Leo Frobenius ve F. Ratzel, birbirinden farklı toplumların benzerliklerini "göçe" bağlar. Göçlerle kültürlerin yayıldığını söyler. Leo Frobenius'a göre "**Bozkar Kültür Merkezi**" de on iki merkezden biridir. Yani Türklerden de dünyaya bir kültür yayılması olduğunu belirtir.

Tarihî-Coğrafi Fin Kuramı ve Yöntemi

İskandinav ülkeleri adıyla anılan İsveç, Norveç, Finlandiya, Danimarka ve İzlanda bölgesindeki halkbilimi ve siyasal hareketlerin bir sonucu olarak ortaya çıkan bu kuram ve yöntem "Fin Folklor Kuramı" adıyla da bilinmektedir (Çobanoğlu, 2010: 119). Bu yöntemin temelinde, Finlilerin kendi varlıklarını ve varoluşlarını kültürel varlıklarla kanıtlama ve kendi kültürel yaratmalarını ortaya koyma çabası yatar. Tarihî Coğrafi yöntemin kurucusu Julius Krohn'dur. Ölümünden sonra yarımda kalan çalışmasını Kaarle Krohn tamamlamıştır (Ekici, 2010a: 62). Bu kurama göre halkbilimi araştırmacısının yapması gereken, bulabildiği bütün eş metinleri toplamak, bunlardan birini asıl metin kabul edip, daha sonra bütün metinler arasında yapacağı karşılaştırma sonucunda bu anlatmanın ilk şeklini kurmak olacaktır. Bu işlemler sırasında metnin yayılma yolları ve ilk defa nerede yaratılmış olduğu ve hatta bu ilk şeklin hangi döneme ait olduğu sonucuna da ulaşmak mümkündür (Ekici, 2010b: 106).

Yapısalçı Kuram ve Yöntem

Yapısalçı yöntemler belli bir bölge veya anlatı grubu üzerinde inceleme yapıp, ortaya çıkan yapıyı bir formül haline getirmekte ve ortaya çıkarılan bu yapısal formülün evrensel seviyede uygulanabilir olması beklenmektedir (Ekici, 2010a: 78). Dilbilim çalışmalarından esinlenerek ortaya çıkan yapısal yöntemlerin bir tür "halk edebiyatı yaratmaları grameri" oluşturulması ve bu yöntemin metin incelemesi ve karşılaşmalı metin incelemelerinde kullanıp, insan düşüncesinin ve halk edebiyatı yaratmalarının nasıl bir gelişme gösterdiğini açıklaması beklenir (Ekici, 2010b: 119). Yapısalçı Kuramının halkbilimi çalışmalarında yaygın olarak kabul görmüş, birbirinden bağımsız birkaç temel bakış açısı veya ekolü vardır. İlkeli, "Halk anlatılarındaki kahramanın biyografisini çözümleyen yapısal yöntemler", ikincisi V. Propp'un "Masalların yapısal çözümlemesi"dir (Ekici, 2010a: 78).

Sözlü formül kuramı ve yöntemi

Sözlü formül kuramı ve yöntemi Milman Parry ve öğrencisi Albert B. Lord tarafından 20. yüzyılın başlarında oluşturulmuştur. Bu kuramın ortaya çıkıştı Homer'in İlyada ve Odysseia adlı eserinin sözlü kültür ortamının ürünü olup olmadığı anlamaya çalışmasını ve dolayısıyla "Homer Meselesi"ni aydınlatma amacıyla dayanmaktadır (Çobanoğlu, 2010: 260). Klasik filoloji çalışmalarının başlamasından itibaren ortaya çıkan, asıllar boyunca devam eden ve kısaca "Homer Meselesi" olarak bilinen bilgi ve araştırma alanı bu kuramın ortaya çıkışında doğrudan etkili olmuştur (Çobanoğlu, 2010: 260). Homer Meselesi; meşhur İlyada ve Odysseia destanın yazarı olan Homer'in bu destanı nasıl oluşturduğu temeline dayanmaktadır. Daha açık bir ifade ile "Homer Meselesi" bu destanın bir şair tarafından mi oluşturulduğu yoksa o dönemin sözlü kültüründe söylenilen şiirlerin toplanarak yazıya mı geçirildiği noktasındaki tartışmalardan oluşmaktadır.

CEVAP A

SORU 33

Âşık Garip Hikâyesi: Türkiye, Balkanlar, Azerbaycan (Kuzey ve Güney), Türkmenistan, Özbekistan ve Doğu Türkistan'da hem yazılı, hem de sözlü kaynaklarda bilinmektedir. Hikâyenin yukarıda sözü edilen ülkelerde pek çok baskısı yapılmıştır. Bazı araştırmılara göre hikâyenin çıkış yeri Azerbaycan'dır. Daha sonra doğuya (Türkmenistan, Özbekistan, Doğu Türkistan) ve batıya (Türkiye, Balkanlar) yayılmıştır. Hikâye, Türk ülkelerinin dışında bazı komşu ülkeler arasında da seviliп okunmaktadır. Âşık Garip hikâyesi ile Dede Korkut hikâyelerinden Kampüre'nin Oğlu Bamsı Beyrek hikâyesi arasında büyük benzerlikler vardır. Bunların başında her iki anlatımada da görmeyen gözün tedavisi gelmektedir. Bamsı Beyrek hikâyesinde Beyrek'in babasının; Âşık Garip hikâyesinde ise Garip'in annesinin gözleri ağlamaktan dolayı kör olmuştur. Görmeyen gözün tedavi edilmesinde Bamsı Beyrek'te kanın mendille göze sürülmlesi, Âşık Garip'te ise Hazreti Hızır'ın atının ayığının altından alınan toprağın göze sürülmlesi etkili olmuştur. Ayrıca her iki hikâyede de ölümün sembolü olarak kanlı gömlek motifi vardır. Beyrek'in öldü haberini Yalancioğlu Yaltacuk, Garip'in öldü haberini ise Keloğlan getirir. Her iki hikâyede de Beyrek (Deli Ozan) ve Garip düğünün otuz dokuzuncu gününde düğün evine gelip saz çalıp türkçe söyleşler. 3102 Halk Hikâyeleri Âşık Garip hikâyesinde tayyi zaman ve tayyi mekân motifleriyle Hazreti Hızır'ın çok önemli bir yeri vardır. Aşılması zor engeller (Kızıldağ, Erzurum geçidi, Kars dağları) Hazreti Hızır'ın yardımıyla geçilir. Âşık Garip hikâyesinde Garip gurbete, Senem için istenen kırk kese altını (başlığı) toplamak için çıkmıştır. Başta yöneticiler olmak üzere her kesim kırk kese altını kendi aralarında toplamak isterlerse de Garip günün birinde başına kakınç olacağı düşüncesiyle bütün teklifleri reddeder.

Bamsı Beyrek Hikâyesi: Bayındır Han'ın Oğuzları topladığı sohbete tüm beylerin oğullarıyla gelmesi üzerine, Büre Bey üzülür. Oğuz beyleri, Büre Bey için bir oğul, Bican Bey'e de doğacak oglana vermesi için bir kız dilerler. Doğan oğlan büyündükten sonra kendisine hediyelik getiren bezirgânları kâfirlerden kurtarır ve Bamsı Beyrek adını alır. Bamsı Beyrek ve Banu Çiçek beşik kertmesidir ancak birbirlerini tanımadalar. Ayrı ayrı avlanırlarken karşılaşırlar, aralarında bir anlaşmazlık yüzünden gureşe tutuşurlar ancak ikisi de güçte denk olduğu için birbirlerine üstünlük kuramazlar. Bamsı Beyrek kendisini izleyen kırk yiğidin kendisini ayıplamaması için Banu Çiçek'e yumruk atar ve kazanır. Banu Çiçek ile Bamsı Beyrek'in esir düşmesi sonucunda on altı sene ayrı kalırlar. Bu sürede Banu Çiçek mecburen evlenmek zorunda kalır. Banu Çiçek'in abisi Deli Karçar'a Yalancı oğlu Yaltacık'ın kanlı bir gömlek getirip "Bamsı öldü." Demesiyle Banu Çiçek Yaltacık'a verilir. Düğün gecesi esir bulunduğu kalede, tekürün kızının yardımıyla kaçan Bamsı, yaşadığını Banu Çiçek'e bildirir. Düğün günü Bamsı Beyrek gelerek Banu Çiçek'i geri alır. Yıllar sonra Aruz, Bamsı Beyrek'i obasına dostça çağrıır. Ancak ona pusu kurmuştur ve onu yakalatıp sağ kolunu keser.

CEVAP B

SORU 34

İncili Çavuş: 1600-1635 senelerinde yaşamış olduğu zannedilen saray musahiplerindendir. Çavuş olduğundan, kavuğuna inci taktığından veya İrincil köyünde doğduğundan isminin İncili Çavuş olduğu yönünde rivayetler vardır. Arapça ve Farsça dillerini ileri seviyede bildiği, iyi bir eğitim almış olduğu sanılır. Fıkraları saray ve çevresiyle alakaldır. Fıkralarında müstehcenlik bulunmaz. Dışişlerinde görev almasıyla başka ülkelere gitmiş olmasıyla onun fıkraları diğer tiplerden ayrılır. Mezarı Edirnekapı'dadır. Fıkraları konusu itibariyle kendi yaşamını anlatır. Saraya yaşamayan toplum da fıkralarına konu olabilmektedir. Aykırı, üçkâğıtçı, muzır kişilerin arasında, halkın yanında yer alır. İncili Çavuş fıkralarında kara-kuru çırkin birisi olarak betimlenir. Rüyaları ve oyunlarının kimilerini fıkralara konu eder.

Bekri Mustafa: 17. yüzyılda, IV. Murad devrinde İstanbul'da yaşadığı sanılır. Baba mesleği olan yorgancılıkla uğraşır. İçkiye bulaşır ve bir daha çalışmaz. Fıkralarına bakıldığından çevresindeki insanların başta Agop olmak üzere meyhaneçilerin, mahalle halkın oluşturdugu görüldür. IV. Murad'ın içki yasağına en fazla tepki gösteren kişi Bekri Mustafa olarak bilinir. Fıkralarında müstehcenlik had safhadadır. Bu sebeple belli kesimlere sıvrilirken kimi çevrelerde ise hiç bilinmez. Bekri Mustafa aynı zamanda Karagöz oyunun karakterlerinden biridir. Mezarı İstanbul'dadır. Her daim kendisi sarhoş olarak görünse de o daima dürüstlüğün, doğruluğun yanındadır. Toplumdaki eksiklikleri, adaletin işlemesini hep ön plana çıkarmaktan çekinmez. Fıkraları aynı zamanda oldukça uzundur. Bekri Mustafa fıkralarında her ne kadar ayyaşlık konu edilmiş gibi görülse de Bekri, fıkralarda dini bütün bir şahsiyet olarak da tanıtlır. Bekri Mustafa sadece Ramazan aylarında içmez, bu ayda orucunu tutar, camiye gidip be vakit namaz kilar. Hatta Ramazan aylarında IV. Murat'la birlikte gezer.

Ahmet Akay: Kırım Türkleri içinde çokça tanınan bir fıkra tipidir. Fıkraları genellikle Yalta yakınlarında Özenbaş kasabasında geçmiştir. Bundan dolayı orada yaşadığı kabul edilebilir. Eşinin isminin Ayşe Şerefe, oğlunun isminin Eyüp olduğu yine fıkralarından çıkarılabilen bilgilerdir. Ahmet Akay çok kurnaz bir söz ustasıdır.

Kemine: Türkmenistan'ın Sarahs şehri yakınlarında 1770'de doğmuştur. Mahtumkulu'nun öğrencisidir. Önde gelen Türkmen şairlerindendir.

Esenpulat: Türkmenistan'ın Golyazmaları arasında varolan belgelere göre Türkmenlerin Teke kolunun Garayörme tiresine mensuptur. Babasının adı Cürlü'dür. Fıkralarına bakıldığından oldukça fakir bir hayat geçirdiği anlaşılmaktadır.

Molla Zeydin: Uygur Türklerinin Seley Çakkan'la beraber ileri gelen fıkra tipidir.

Kuyrukçuk (Kudaybergen): Esas ismi Kuyrukçuk Ömürzak Ulu'dur. Kırgız mizah sanatının mümessiliidir.

Raşitizm hastalığından ötürü çok geç yürüyebilmiştir. Fakir bir babanın oğludur. Kuyrukçuk açık sözlüdür ve hazır cevap bir kişiliktr.

Bir Topluluğu veya Zümreyi Temsil Eden Tipler

Bektaşî: Katılığa karşı hoşgörüyü savunur. Hogörü temsili sayılır. Bektaşî fıkralarında mizah ön plana çıkar.

Aldar Köse: Bektaşî tipine benzemektedir. Asya'daki Türk coğrafyasında tanınmakta ve bilinmektedir.

Mevlevî: Nüktedan ve ders verir niteliktedirler.

Temel: Fıkraları oluşturan konular günlük yaşamındaki olaylardır.

SORU 35

Kuklada oyunun baş tipleri İbiş ve İhtiyar'dır. Türk kukla seyirlik oyun geleneğindeki oyuncu tipleri ve bunların tipolojik özellikleri söylece sıralanabilir: İbiş: Her zaman usak rolündedir. Asıl adı "Sadık" olmasına karşılık çoğunlukla "İbiş" olarak çağırılır. İhtiyar'ın usağıdır, kurnaz ve hazır cevaptır. İbiş kaba saba, açık saçık ve iki anlamlı sözler söyleyerek oyunun gelişmesini sağlar. O, kukla oyunlarının baş komıcıdır. Eğri büğrü, püskülü devamlı oynayan biçimsiz bir fesi vardır. İbiş oynlarda Tombul, Fistik, Kırvak, Kıskış, Guguk, Gaytan, Gelecek, Köstebek, Mutlu, Cümbüş, Toplu, Altın Bülbül, Durmuş gibi adlar da alır. İhtiyar: İbiş'in efendisidir. "Bey" veya "Beyefendi" adı da verilir. İhtiyar mal mülk sahibi zengin bir kişidir. İhtiyarı sevmeyenler ona "Tirit", "Parçacı", "Moruk" gibi lakaplar takarlar. Diğer Kişiler: İbiş'in karısı hizmetçi kız Fatma, Arap, Şeytan, Dalkavuk, Efe, Yahudi, Laz, genç âşık delikanlı, delikanının sevgilisi, cadaloz, kötü ve zalim kişi gibi tiplerde kuklada yer alırlar.

Orta Oyunu: Orta oyununun belli başlı iki kahramanı "Pişekâr" ile "Kavuklu"dur. Orta oyunundaki Kavuklu, gölge oyunundaki Karagöz'e; Pişekâr ise Hacivat'a denk yapısal ve işlevsel özelliklere sahiptir. Aynı durum zenneler ve taklitler için de söz konusudur. Zenne, köçek ve taklit yapanlar ikinci derecede oyuncular (yardımcı oyuncular)dır. 1. Pişekâr: Orta oyununun oyunbaşı veya bir anlamda yönetmenidir. Pişekâr, Kavuklu dışında oyunun baş oyuncusudur. Oyun, Pişekâr tarafından açılır. Zurnacı pişekâr havası çalar Pişekâr meydana gelerek zurnacıyla konuşur ve oyunu başlatır. Oyunun başında Pişekâr havası eşliğinde meydana gelen Pişekâr, aynı şekilde oyunun bitiminde de oyunun bittiğini bildirme ve gelecek oyun hakkında bilgi verme gibi kalıplamış görevleri yerine getirir. Daima, meydana ilk giren ve meydandan en son çıkan Pişekâr'dır. Oyunun kurgusu içinde de Pişekâr, işsiz olan Kavuklu'ya iş bularak veya ev kiralayarak bir anlamda yöneticilik durumunu sürdürür. Orta oyunu gibi oyunun sadece iskeletinin (kanavasının) bilindiği ve gerisinin doğaçlama olarak oynandığı bir icra ortamında Pişekâr gibi yöneticilik yapmak kolay bir iş değildir. Bu nedenle de orta oyunu icralarında Pişekâr rolünü üstlenecek oyuncunun adamaklı pişmiş veya deneyimli bir kişi olması gereklidir.

Meddah Geleneği: Sözlü kültür ortamında, olup biteni ya da hayal edilmiş kurgulanarak oluşturulan anlatmayı yüz yüze bir iletişim, seyirci kitlesinin önünde, hareket ve taklitle anlatma sanatı insanlık tarihi kadar eski ve evrenseldir. Türk kültür tarihinde de bu sanatı başlangıcından bugüne dek, kam (alkış/mit), ozan-baksı (mit/epik destan) ve âşıklardan (epik destan/ halk hikâyesi) sonra meddahlar (meddah hikâyeleri) üstlenmiştir. Meddah kelimesinin anlamı "methedici", "övücü"dür. "Meddah" kelimesi, kelime anlamının yanı sıra, bu geleneğinin adı olarak da kullanılmaktadır. Meddahlık, hikâye anlatma ve taklit yapma sanatıdır. Meddah, birçok kişinin içinde bulunduğu bir olayı tek başına canlandıran bir oyuncu (aktör)dur. Mimik ve şive taklitleriyle birçok kişinin, bir kişi tarafından canlandırılması demek olan meddahlık en önemli dramatik sözlü sanat türlerimizden birisidir. Bu sanatın, sanatkârı olan meddah, bir sandalyeye oturarak dinleyicilerine hikâye anlatır. Bu hikâyelerin bir kısmı anonim eserlerdir; bazılarının yazarları belliidir. Karagöz ve orta oyununda olduğu gibi günlük hayat olayları, masallar, destanlar, hikâye ve efsaneler meddahın da repertuarını oluşturur.

Türk meddah geleneğinin icralarında anlatım ve gösteriler "Başlangıç", "Açıklama", "Senaryo" ve "Bitiş" gibi kalıplamış bölmülerden meydana gelmektedir. Geleneksel olarak kalıplamış bu meddah bölmeleri ve özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

1. Başlangıç Bölümü: Meddah "Hak dostum Hak!" niadasıyla oyuna başlar. Meddah bir divanî veya bir tekerleme söyleyerek seyircinin dikkatini icrasına çeker. İcranın başlangıcını sağlayan manzumelere örnek olarak; "Hak dostum Hak!" Yanıldım ben çırak aldım yanına Eve gelmez külhan dükkanında yatır Kovsam o da düşmez şanına Ki vardır çarşafsız yorganda yatır Haşa huzurdan ustası çırğını sever Bir eşek aldı pazardan, eşek göze geldi çatladı nazardan Eşek çıktı mezardan, eşegen aşkından ormanda yatır Bizim çırak da hırtayı pırtıya toplamış külhanda yatır Zaman-ı evalilde..." şeklindeki Hayalî Küçük Ali'nin söylediği tekerleme verilebilir.

2. Açıklama Bölümü: Meddah bu bölümde ölçülü veya ölçüsüz sözlü kalıp ifadeler kullanarak anlatacağı hikâyeyi kahramanlarının ailesi, sosyo-ekonomik durumu, mekânı, zamanı hakkında bilgiler verir. "Âsitâne-i aliye Lüleci Ahmed Ağa isminde bir kimse var idi. Bu âdem her ne kadar zengin değil idi ise de, fakir de değil, ancak kendi hâlinde zevki, cümbüşü bilir bir zat idi. Hanesi ittisalinde dükkanı olarak, bu nevi eğlence güya lüle yapıp satar, amma geçinmesini de dükkanında lüle satmaktan değil ise de, ancak kendisini arayanlar dükkanında bulsun deyu resmen oturur idi. Kimlerden aranır? Vüzena ve rical, kibar konaklarından, zira kendisini ziyade sevdirmiş, âlâ münasebetli sohbetlerle, arada hoşça tebessüm, bir de tuhaf mazmun fikralarla eğlendirir ve kendisi dahi eğlenip vakit geçirir idi. ...." şeklindeki açıklama verilebilir.

3. Senaryo Bölümü: Meddah, başlangıç ve açıklama bölmelerinde dikkatlerini çekerek etrafına topladığı seyircilere, bu bölümde asıl anlatacağı hikâyeyi anlatmaya başlar. Meddah bütün ustalığını bu bölümde gösterir. Meddahın ustalığı demek, Türkçeyi yeri geldiğinde bütün ağızlarıyla kullanmak, Osmanlı toplum yapısı içinde yer alan ve birçoğunu karagözde de gördüğümüz azınlık tiplerini konuşma biçimleriyle taklit etmek, sözlerini deyim ve atasözlerinden argoya kadar kalıp ifade ve sözlerle süslemek ve sözlü anlatımını jest ve mimiklerle desteklemektir.

4. Bitiş Bölümü: Anlatılan hikâyedeki düzgün çözümü çözüldüğü ve anlatımın bittiği bölümdür. Birçok sözlü anlatım geleneği türünde olduğu gibi meddahlık geleneğinin anlattığı hikâye de didaktik özellikler taşırlar. Meddah hikâyeyini bitirirken bir yandan yaptığı muhtemel kusurlardan dolayı seyirciden bağışlanma dilerken diğer yandan da anlatılan hikâyeyenin çıkarılacak derslerin (Kissadan seyircinin alması gereken hisse veya dersler) altını çizer ve onları tek tek sıralar. Meddah bu bölümde bazen bir sonraki icranın yer, zaman ve konusu hakkında bilgi verir. Tıpkı başlangıç bölümünde olduğu gibi bitiş veya bitiriş bölüm de, "Bu kissa, mecmua kenarına kaydolunmuş, biz de gördük, söylediğim. Sakiye sohbet kalmazmış baki. Her ne kadar sürc-i lisan ettikse affola! İnşallah

başka zaman güzel hikâyelerle sizi güldürüp eğlendiririm. Cümlenize iyi geceler! Hayırlı günler görünüz!" şeklindeki kalıp sözlerle biter.

CEVAP A

SORU 36

Âşık Posoflu Müdami: Asıl adı Sabit olan âşığın soyadı Yalçın/ Ataman, 1918 yılının nisan ayında Ardahan'ın Posof ilçesinin Varzına (Demirdöven) köyünde dünyaya gelmiştir. Şirlerinde Müdamî mahlasını kullanan âşık, Posoflu Müdamî olarak ünlenmiştir. 1934'te Soyadı Kanunundan sonra da Ataman soyadını alır. Molla Kahraman ve Ferahnaz (Şerife) çiftinin belki de en küçük çocuğu dur. Annesi o üç yaşındayken vefat eder. Sabit (Ataman) ilk eğitimini din adamı olan babasından alır. Daha sonra Ardahan Askerî Rüştîyesine (Ardahan Yetimler Okulu) yatılı olarak başlar ancak dördüncü sınıfa geçtiğinde okulun kapanması üzerine babasının yanına dönmek zorunda kalır ve orada Kur'an kursu hocasına başlar. Bu dönemde üvey annesinden dolayı eve gelemez ve dışarıda kalmaya başlar. Âşıklığı ile ilgili olarak kaynaklarda yer alan bilgiler temelde onun bâdeli âşık olması üzerindedir. Müdamî, yedi ve on dört yaşında iki kez aynı rüyayı görür ve pir elinden bâde içер. İctiği bâde sonucunda pîrlerin kendisine gösterdiği Şemsînû'a âşık olur ve bütün bir ömrünü onu aramakla geçirir. Pek çok yer gezen Müdamî'nin âşıklık geleneğini icra ettiği meslek dolayısıyla olsa da o, gittiği yerde Şemsînû'arar ve bu hayalinden hiç vazgeçmez (Özsoy 2010: 1429-1430; Kalkan 1991: 289, Çelik 2016: 117). Bir gece mezarlıkta uyuyakaldığı sırada gördüğü bu rüyada pîrlar tarafından kendisine Müdamî mahlası verilir (Çelik 2016: 117, Halıcı 1992: 52). Müdamî'nin anlatıldığı pîrlar, Hz. Muhammed, Hz. Osman ve Hz. Ali'dir (Başgöz 1986: 133). Pîrlar tarafından rüyasında gösterilen Şemsînû adındaki kızın, ailesi hakkında da bilgi veren Müdamî, Şemsînû'un sülalesinin adı Molla Halil oğulları, babasının adı Molla Mevlüt, annesinin adı Gudret'tir. Ayrıca Müdamî rüyasında gördüğü Şemsînû' Murat yaylasının başında gördüğünü belirtmektedir (Başgöz 1986: 133). Şemsînû'u hayatı boyunca arayan Müdamî, daha sonraki dönemlerde Ramazan imamlığı yaptığı köylerden birinde Şemsînû' görürse de sevdliğini alamaz ve Posof'a gelir ve yerlesir. Şemsînû için söylediği şiirin ilk dörtlüğü şöyledir: Yedi yaştan bir sevdaya tutuldum/ Sadık dostum ne haldeyim sor beni/Otuz üç senedir yandım yakıldım/Kül etti içimde gizli kor beni (Halıcı 1992: 52). Âşık Müdamî birkaç yıl sonra Posof'a gelir ve Zekiye adlı bir kızla evlenir. Bu evlilikten üçü oğlan biri kız olmak üzere dört çocuğu olur. Çocuklarından ikisinin adı Hikmet Arif ve Halil İbrahim Ataman'dır. Diğer çocukların adlarıyla ilgili herhangi bir bilgi mevcut değildir. Yazları çiftçilik ve hayvancılık yapan Müdamî, kişileri da âşıklık yaparak hayatını devam ettirir. Babasıyla birlikte gezip dolaşır, Şavşatlı Tevfik Usta'dan âşıklık ve hikâyecilik dersleri alır. Cilavuz Köy Enstitüsü'nde müzik öğretmenliği de yapan Müdamî'nin önemli özelliklerinden biri de halk hekimliğine ilgi duymasıdır. Bunu bölgemin ünlü âşıkları Şeref Taşlıova ve Murat Çobanoğlu da doğrular (Özsoy ve Ataman 1993: 58-59). Posoflu Müdamî, 8 Kasım 1968'de vefat etmiştir.

Seçeneklerde yer alan âşıklara da bakalım:

Âşık Şenlik	Asıl adı Hasan olan Şenlik, 1850 yılında, Çıldır İlçesinin eski adı Suhara köyü olan şimdiki Âşık Şenlik Beldesi'nde doğmuştur. Çıldırı Âşık Şenlik'in edebî kişiliğinin oluşmasında Azerbaycan âşıklarının, özellikle Hasta Hasan'ın etkisi büyektür. Âşık Şenlik'in şirlerinden, onun Kahramanlık duygularına sahip büyük bir yurtsever olduğu anlaşılmıştır. Yaşadığı 1877-78 Türk-Rus savaşları dönemi, bu duyguların kaynağını oluşturmuştur. Ünlü koçaklamalarının halk üzerinde büyük etkisi olmuştur. Özellikle aşağıda vereceğimiz ünlü 93 koçaklaması çoğaltılıp halka dağıtılarak halkın direnişinin ve başeğmezliğinin bayrağı olmuştur. Halk şiirinin Kahramanlık (koçaklama) türü şiir dalında Âşık Şenlik'in 93 koçaklaması bu türün "şaheseri" kabul edilmektedir. Şenlik'in bu koçaklamada esaret altında yaşayanlara umut ve cesaret, gelecek nesillere, millî şuur ve yurt sevgisi aşıladığı görülmür. Âşık Şenlik'i büyük ustaya yapan özelliklerinden birisi de onun çok iyi bir halk hikâyesi musannifi olmasıdır. Tamamıyla kendi orijinal tasnifi olan; Latif Şah, Sevdakâr ve Salman Bey, konu, kurgu, Kahraman, mekân, motif ve türkülerini bakımından Türk halk hikâyeleri ve halk hikâyeciliği literatüründe baş sırada yer alan yapıtlardır. Âşık Şenlik, Latif Şah ve Salman Bey adlı hikâyelerinin konularının kaynağını yörde yaşamış küçük olaylardan almıştır. Türk halk şiirinde en büyük muamma ustası 19.yüzyıl şairlerinden Çıldırı Âşık Şenlik'tir. Türk halk şiirinde en büyük sicilleme ustası yine 19. yüzyıl şairlerinden Çıldırı Âşık Şenlik'tir. Âşık Şenlik, hikâye tasnifi, anlatım tarzı, halk şairliği, şirleri ve yetiştirdiği çıraklı ile gelenekte çığır açan ve iz bırakan "Âşık Şenlik Okulu"nun hocası ve büyük ustasıdır. 1913 yılında bir mecliste mat ettiği âşıklar tarafından kendisine içirilen zehirli bir şerbet yüzünden vefat etmiştir.
Âşık Huzûrî	Asıl adı Ali Coşkun olan âşığın mahlası Huzûrî'dir. 19 Nisan 1886 tarihinde Artvin'in Yusufeli ilçesine bağlı Esenkaya köyünde dünyaya gelmiştir. Huzûrî, babası Keşfi ve aynı zamanda şair olan hocası İbrahim Vehbi Efendi'nin etkisiyle şiir söylemeye başlar, on yaşına kadar İhrâkî mahlasını kullanır. Daha sonra babası tarafından âşığa Huzûrî mahlası verilir. Üstad bir âşık olmasına rağmen, bâdeli âşıklardan değildir (Özder 2017: 29). En çok Seyranî ve Dertli'den etkilendiği söylenebilir (Gökalp 2001: 60). Hem aruz hem de hece vezniyle şiir söyleyip-yazan âşık, çok verimlidir. Devrinde yaşamış âşıkların ve araştırmacıların ortak bir kanaati olarak Huzûrî, döneminin onde gelen usta âşıklarından biridir. Kuvvetli bir medrese eğitimiyle bağlı olarak Arapça ve Farsçayı bilir, kelime hazinesini zenginleştirir. Hem aruz hem de hece ölçüsünü ustalıkla kullanabilen nadir âşıklardandır. Koşmalarının tamamı kusursuz denenebilecek kadar mükemmeldir. Yaşamını sürdürmek için hayatı boyunca gezmek dorunda olan âşığın şirlerinin bir diğer önemli teması da gurbetdir. Çok defa gurbetten sıkışket, felek ve zamandan sıkışete birleşir. Yurt sevgisi de sıkça işlenen bir temadır. Esasen sınır boyalarında yaşayan, Rus istilasını ve göçleri müşahede edip bizzat savaşın içinde bulunan âşığın millet, bayrak, ordu ve millî kahramanları yücelttiği görülür. Usta âşıklarla karşılaşmalar yaparak ustalığını gösteren âşık, Artvin çevresinde birçok âşık yetiştirmiştir. Onun en çok tanınan şiiri ise Para Destanı 'dır.
	Hayatilarındaki bilgilerin, şirlerinden ve meşhur hikâyelerindeki rivayetlerden ibarettir, yakın bir tarihe kadar adaşı Erzurumlu Emrah ile karıştırılan, hatta gerçekten yaşamış bir âşık mı yoksa halk hikâyesi kahramanı mı olduğu dahi tartışılan bir halk şairidir. Pek çok kaynakta 17. yüzyılda yaşadığı ve

Ercişi Emrah	Karakoyunlu bir âşık olduğu kabul edilen Ercişi Emrah'ın, "Emrah ile Selvihan Hikâyesi"nin değişik bölgelerde derlenen varyantlarına göre hayatı ve hikâyesi şu şekildedir: Babası, Âşık Ahmed olarak bilinen bir ozandır. Tiflis, Gence, Ahlat, Erivan veya Karabağ'dan Erciş'e gelmiş, buraya yerleşmiştir. Emrah ise ya Erciş'te doğmuştur, ya da Erciş'e geldiğinde çok küçük yaştadır. Aradan yıllar geçer Emrah büyür, on dört yaşına gelir. Babasının her gün elinde sazı ile gittiği Miloğlu Ahmet'in âşık meclisini gizlice izlemeye başlar. Fark edilince o da saz calmaya niyetlenir, fakat saz calmayı bilmemiş için eline aldığı beyin sazinin tellerini koparır. Babası da hiddetlenerek Emrah'ın ağızına bir tokat vurur. Ağzının kanını temizlemek ve abdest almak için gururu incinmiş bir şekilde köyün dışındaki bir çeşmeye gider ve Allah'tan kendisine ya bir sevda vermesini ya da emanetini hemen almasını diler. Duası kabul edilir, yanına gelen pirin elinden bade içer, fakat aynı badeyi Miloğlu Ahmet'in kızı Selvi de içmiştir. İki genç birbirlerini pirin sayesinde görür ve birbirlerine âşık olurlar. Bir vesile ile gerçek hayatı da karşılaşarak birbirlerine gönül veriler. Bu esnada Şah Abbas, kimse alamadığı söylenen Van Kalesi'ni almak için yola çıkmış, öntüne çıkan köyleri yakıp yıkarak kaleyi muhasara etmiştir. Yedi yıl süren bu kuşatma, şehirde büyük kitliğa sebep olmuştur. Bu kitliğe güvenen Şah Abbas, şehrin eninde sonunda teslim olacağını beklerken, bir koca ninenin Şah Abbas'ı Van'da kitlik olmadığına, tam tersine bolluk bereket içinde yaşadıklarına inandırır. Bunun üzerine kuşatma kaldırılır. Fakat şah, memleketine geri dönerken askerleri de geçtiği yerleri talan eder, genç kızları da tutsak olarak yanlarında götürürler. Bu tutsak kızlar arasında Selvi ve yakın arkadaşı Nazlı da vardır. Şah Abbas, askerlerinin bu hareketlerini öğrenince çok kızar ve Selvi'yi kaçırın askerleri öldürür. Fakat Selvi'yi yanına alarak memleketine döner. Sevdığının kaçırıldığı öğrendiğinde Emrah da yollara düşer. Bu yolculuğunda ona babası yarenlik eder. Uzun bir yolculuktan ve türlü maceralardan sonra Emrah vebabası İsfahan'a gelir. Fakat İsfahan'a geldiklerinde Şah'ın ve Selvi'nin düğünleri olmaktadır. Emrah yabancı bir âşık gibi toy meclisine girerek diğer âşıklarla atışmaya başlar ve hepsini mat eder. Bu maharetini görünce Şah Abbas, huzuruna çağırarak Emrah'ı dinler. Emrah, badeli bir âşık olduğunu ve Selvi'nin sözlüsü olduğunu söyley. Şah da her ikisini de farklı şekillerde sinamak ister. Emrah, şahın sorduğu soruların hepsine cevap verir. Şah onların gerçek Hak aşıkları olduğunu anlasa da yanındaki on iki veziri itiraz eder ve Emrah'ın, verdikleri zehri içip dâd-ı Hak olduğunu ispat etmesini isterler. Emrah da Selvi'nin kadehi kendisine vermesi şartıyla bu sınavı da kabul eder. Selvi'nin uzattığı zehir dolu kadehi içeceğine esnada gözüne pir görünür, parmağını kadehe sokarak zehri keser. Zehir Emrah'a etki etmez. Şah da vezirleri cezalandırır, onlara da bir ferman vererek gitmelerine izin verir. Düğün hazırlıkları Erciş'te devam ederken Selvi'nin kardeşleri, onun Emrah'la evlenmesine engel olmak için Selvi'yi kaçırırlar. Emrah da yine babasıyla beraber yollara düşer, Erzurum'a Halep'e giderler, türlü maceralar yaşarlar. En sonunda Selvi'nin Gence'de Kara Vezirin oğlu ile evlenmek üzere olduğunu öğrenirler. Fakat Selvi, ceyizinde yer alacak halıyla kendinin yedi yılda dokuması şartıyla bu nişanlılığı kabul etmiştir. Emrah, bir vesile ile karşılaşlığını Nazlı'nın yardımıyla Selvi'yi bulur fakat tam kavuştuklarında vezirin askerleri çıkagelir. Bu durumdan kurtulmak için Şah Abbas'ın kendilerine verdikleri fermanı kullanmak isteseler de fermanı İsfahan'a unuttuklarını anırlar. Bu arada Kara Vezir bir hile kurar, Şah Abbas'a fermanı almak için gönderilen elçiden, şahın Emrah'ı hiç tanımadığını yazdığı sahte fermanı sanki şantan getirmiş gibi hana iletmesini ister. Böylece Emrah önce zindana atılır, sonra idam edilmeden önce çarşıda dokuz gün gezdirilmesine karar verilir. Fakat babası İsfahan'a fermanı almaya gider. Büyük uğraşlar sonucu Emrah tam idam edilecekken fermanı yetişirir. Ferman gelince Emrah da kurtulur, babası, Nazlı ve Selvi ile beraber Erciş'e dönmek üzere yola çıkarlar. Yolda daha önceden karşılaşışı Selatin Peri'yi de alıp Erciş'e dönerler. Emrah, önce Selvi'yle sonra da Selatin Peri ile nikâhlanır, muratlarına ererler. Hikâyeyin Erzurum, Çankırı, Erciş, Maraş ve Revan olmak üzere beş varyant vardır.
Mahzuni Şerif	Âşık Mahzuni Şerif, 17 Kasım 1939 tarihinde Kahramanmaraş'ın Afşin İlçesi'ne bağlı Berçenek Köyü'nde doğmuştur. Resmi kayıtlarda doğum tarihi 1943'tür. Asıl adı Şerif Cırık'tır. Saz calmayı amcası Âşık Fezali (Pehlül Baba)'dan öğrenir. Henüz 10-12 yaşlarındayken kuzeni Emine ile nişanlandırılır. İmam nikahı ile evlenir ve Züleyha adında bir kızı olur. Daha sonra Emine'ye bir mektup yazarak boşanır. 1961 yılında İtalyan asıllı Sovina adında bir kadınla tanışır. Bu kadın daha sonra ismini Suna yaparak Türk olur. Suna henüz 14 yaşındayken Mahzuni Şerif ile birlikte köyüne kaçar. Emrah, Şirin ve Ferhat adında üç çocuğu olur. Suna daha sonra Mahzuni Şerif'in arkadaşları tarafından kandırılır. Mahzuni Şerif bunlarla karşı karşıya geldikten sonra Elbistan'da bulunan uzaktan akrabası Fatma Özdemir ile evlenir. Bu evliliğinden de Derya, Ali, Şeyda ve Yetiş isimlerinde dört çocuğu daha olur. Mahzuni Şerif bazı dönemlerde yasaklılar, bazı dönemlerde tutuklanır. Mahlasını ise ona Âşık Veysel verir. Halk şiri geleneğinin bir uyutma perhizi olarak kullanıldığını söyleyerek bu kalıpları kırdığını ve şiirlerinde gerçek olayları konu aldığıını belirten ozan, âşıklık geleneğinde gerek şiirsel, gerekse müzikal anlamda geleneksel kalıpları kırmıştır. "O güne kadar halk ozanlığı sürekli olarak istismar edilmiştir. Halk şiir geleneği, gül, bülbül, çiçek edebiyatı ile uyutma perhizi olarak kullanılmıştır. İlk amacım bugüne kadar süre gelen bu kalıpları kırıp, yıkmak oldu. (Şirillerimde) olaylardan ve halkın yaşamından aldığım gerçekleri konu olarak işledim" (Yağız 1999: 13) diyen ozanın bu düşünceleri; onun geleneksel ozan tipinden ayrıldığını ve âşık şiirine yeni bir soluk getirdiğini ortaya koyması bakımından son derece önemlidir. Yaşadığı dönemin sosyal, siyasi ve ekonomik koşulları, ozanın geleneksel ozanlık anlayışından uzaklaşmasını ve eserlerini bu anlayış içerisinde ortaya koymasını sağlamıştır. Mahzuni, sanatını "halk için sanat" anlayışına göre oluşturmuştur. Domdom Kurşunu, Çeşm-i Siyahım, Yuh Yuh ve daha sayısız türkü ona aittir.

CEVAP D

SORU 37

Soruda söz edilen öncüler sırasıyla **Gülşen-i Şuara - Heşt Behişt - Zübdetü'l Eş'ar** şeklinde olmalıdır.

Tezkire

Yazarı

Gülşen-i Şuara	Ahdî
Zübdetü'l Eş'ar	Kâf-zâde Fâ'izî
Heşt Behişt	Sehi Bey

Seçeneklerde verdiğimiz diğer tezkirelere de bakalım:

Mecalisü'n nefais: Eski Türk edebiyatının kaynakları arasında Mecalisü'n nefais'in ayrıcalıklı yeri vardır. Mecalisü'n nefais, bir ön söz ve sekiz tabakadan oluşmaktadır. Ali Şir Nevayî, eserinin her tabakasına meclis ismini vermiştir. Tezkirenin ön sözünde Nevayî, şairlerin isimlerinin unutulup yok olmaması için çeşitli eserler oluşturulduğunu, bunlardan Molla Camî'nin, Baharistan isimli eserini sekiz ravzaya ayırdığını, bir ravzasında şairlerden söz ettiğini; Emir Devletşah'ın Tezkiretü's şuara adlı bir eser yazdığını ve onda şairleri topladığını belirtir. Daha sonra bu konuda başka eserler de kaleme alındığını, ancak bunlarda eski şairlerin yer aldığı ve övgülerinin yapıldığını, oysa sultani sâhibkârân (Hüseyin Baykara) zamanında şiirin her alanında değerli şairler yetiştigi, bunların eskilerden aşağı olmadıklarını, bundan dolayı isimlerinin ve sözlerinin kaybolmaması için onları toplayarak ötekilere katmak amacıyla bu eseri oluşturmaya karar verdiği belirtir. Tezkirenin her tabakası başında o tabaka için Türkçe açıklama ve her tabaka sonunda sekizinci tabaka hariç ise yine Türkçe tetimme kismı bulunmaktadır. Nevayî, tabakaları ve tetimmeleri isimlendirdikten başlıklarında Türkçe sayıları kullanmayı tercih etmiştir.
Meşâirü's Şuarâ: 1568 yılında Âşık Çelebi tarafından yazılmış ve II. Selim'e sunulmuştur. Tezkirenin önsözünde Âşık Çelebi şiir ve şairden söz eder. Ardından şiir yazan padişahlara yer verir. Sonraki bölümde ise diğer şairler ebced hesabına göre sıralanır. Âşık Çelebi şairler hakkında bilgi verirken bizzat kendilerinden veya yakınlarından öğrendiği bilgilere yer vermiştir.
Teşrifâtü's Şu'arâ: Türk Edebiyatı'nın bilinen iki manzum tezkiresinden biridir. Teşrifâtü's Şu'arâ dilinin ağırlığı, diğer tezkirelerde olmayan bazı şairler hakkında çeşitli bilgiler ihtiya etmesi,bicim yönünden alanında yegâne olması, döneminin şiir anlayışına getirdiği eleştiriler gibi özellikleriyle dikkat çekici bir eserdir. Güftî hemen her eserindeki gibi Teşrifâtü's Şu'arâ'da da mızahı seven, şakacı, nüktedan bir şair olarak karşımıza çıkar. Şairlerin gerek hayatlarının, gerekse şahsiyetlerinin anlatıldığı kısımlarda Güffî'nin alaycı üslûbu derhâl göze çarpar. Bu üslûp, zaman zaman mizah ve şakalaşma çizgisini aşip çirkin ve bayağı kelime tercihleriyle örülü bir hiciv tarzına dönüştürmektedir. Hatta bahsi geçen çirkin isnatlar, şairin bizzat kendisini tarif ettiği yerlerde de kullanılmaktadır. Bununla birlikte kimi şairler için yönelik menfi isnatlardan bazen rücu edilip amacın şakalaşmak olduğu belirtilirken; bazı şairler içinse hiçbir kötü söylemde bulunulmamıştır.
Latifi-Tezkiretü's-Şuara Ve Tabsiratu'n-Nuzema: Latifi Tezkiresi, daha önce yazılan Heşt Behişt'ten birçok yönden üstün bir eserdir. Latifi, eserinde alfabet usulü ilk kez kullanmakla kalmamış, her harf içinde ayrıca üç harfe kadar bir sıralama yapmıştır. Tezkire, şairler hakkında isabetli eleştiri ve değerlendirmeler ihtiya etmesinin yanı sıra verdiği doğru bilgiler bakımından da oldukça önemlidir. Latifi, eserinde her şaire değer ve yeteneğine göre yer ayırmak suretiyle objektif olmaya çalışmış; beğenmediği şairleri de açıkça eleştirmekten kaçınmamıştır. Şimdiye kadar Latifi Tezkiresi'ne yönelik en büyük eleştiri ise birçok şairi Kastamonulu olarak göstermesidir. Üslubu akıcı, ahenkli ve yer yer alaycıdır.
Gelibolu Ali: <i>Künhü'l-ahbar</i> 'ın biyografik malumat açısından asıl zengin ve farklı tarafını eserde yer alan şairler meydana getirir. Bunların sayısı müstakil biyografi olarak 290'dır. Ayrıca 15 şair hakkında da başka vesilelerle tam bir biyografi örneğine yakın bilgiler verilmiştir. Bu tarz bilgiler ya müsterek mahlas taşıyan daha ömensiz şairler, ya da yakın akrabalar hakkında verilir. Sözü edilen bu 15 kişi ile birlikte Künhü'l-ahbar'daki biyografilerin sayısı, 305'e ulaşmaktadır. Bu hâliyle eser, kendisinden önce ve sonra yazılan çok sayıdaki biyografik eserden şair sayısı bakımından büyük, bazlarıyla eşit, pek azından da küçüktür. Orneğin içinde 229 şair bulunan Sehi Tezkiresi'nden büyük, 334 şair kapsayan Latifi ile aynı seviyede sadece Âşık Çelebi (426 şair), Ahdî (382 şair), Salim (435 şair) ve Fatîn (672 şair) in tezkireleri sayı bakımından küçüktür. Kısacası Âlı, diğer önemli tezkirelerden hem hacim, hem de şekil bakımından pek farklı olmayan bir eseri tarihinin içine yerleştirmiştir. Bu biyografilerin, bir umumi tarihin içinde yer aldıkları için karşıya bulunduğu ufak tefek farklar bir yana bırakılırsa, şuara tezkirelerinde yer alan örneklerden değişik yanları yoktur. Sadece değişik padişahların döneminde yaşayanlar, eserin tertip tarzı dolayısıyla farklı padişah dönemlerinin sonlarında yer almışlardır. Sözü edilen bu şairler bir araya getirildiğinde 16. yüzyıl yeni bir şuara tezkiresi kazanmaktadır. Böylece esere rahatlıkla Künhü'l-ahbar Tezkiresi denenebilir.
Riyazi-Riyazü's-Şuara: Riyazi'nin en önemli eseri, tezkiresidir. Tezkire, I. Ahmet'e ithaf edilmiştir. Riyazi eserini hazırlarken daha önceki tezkirelerden de yararlanmıştır, 1586 yılın da yazılan Hasan Çelebi Tezkiresi'nden sonra yetişen şairleri de kendi topladığı bilgilerle dayanarak yazmıştır. Riyâzü's-Şuara, bir önsöz ve ravza adı verilen iki bölümden meydana gelir. Riyazi, tezkiresinin mukaddimesinde, eserini hazırlarken dikkat ettiği hususları, şiir ve şairlarındaki görüşlerini dile getirir. Okuyanı ve yazanı usandırmamak için uzun uzun yazmamış, şair ile şairlik taslayanı birbirinden ayırmış, çoğu şairin divanını inceleyip yeni söyleyişleri almıştır. Diğer tezkirecilerin çoğu bu özeni göstermemiştir. Riyazi genel olarak şiir görüşünü tezkiresinin önsözünde dile getirmiştir. Şiiri mana anlayışı etrafında dört türde ele alır: Manada yaratıcılık, Önceki manaya yeni bir mana katma, Önceki manayı güzel bir söyleyle yeniden söyleme, Önceki manayı başka manalarla aktarmak. Bunu yaparken, öncekinden iyi yapanlar makbul görülür, eşit seviyede yapanlar reddedilmezler. Fakat öncekilerden aşağı bir seviyede söyleyenleri de makbul görmez. Riyazi bundan sonra eserini yazarken tuttuğu yolu anlatmış ve tezkirenin özelliklerini söyle sıralamıştır: Tezkire, yazanlar ve okuyanlar sıkılaşmasın diye kısa tutulmuş, fazla sözcen kaçınlımsıtır. Son tezkireci olan Hasan Çelebi 600 kadar şairden söz etmiş, ama gerçek şairi müteşairden ayıramamıştır. Kendisi 400 kadar şairi yazıp, iyi olmayan şairleri eserine almamıştır. Şairlerden çoğunun defter ve divanları görülp incelenmiş, öteki tezkireciler gibi ezberden kitap yazma yoluna gidilmemiştir. Tarafsız davranışlı, bazı şairleri yalnızca övme, bazlarını da yerme yoluna gidilmemiştir. Eserin en önemli özelliği, hemen bütün şairlerin ölüm tarihlerinin belirtilmiş olmasıdır.

CEVAP D

SORU 38

Ter etdüm çeşme-i hûrşîdi 'ummâna keder verdüm
Gubâr-ı râhîni çün dîde-i giryâna tapşurdum

Kelimeler:

Ter: Yaş, İslak, alıngan

Çeşme-i hûşîd: Güneş, güneşin parıltısı
Ummân: Ulu, büyük, engin deniz, okyanus
Gubâr-ı râh: Sevgilinin yolunun tozu
Dîde-i gîryân: Ağlayan göz, yaşlı göz
Keder (A): Üzüntü, bulanıklık

Gubâr-ı râhını çün dîde-i gîryâna tapşurdum; çeşme-i hûşîdî ter etdüm, ummâna keder verdüm.
(Sevgilinin) yolunun tozunu yaşı gözlerime sununca güneşin parıltısı alındı, deniz kederlendi.

Sevgililinin yolunun tozu âşık için çok değerlidir. Âşık ona özlem duyar ve saba yelinden sevgililinin yolunun tozunu ister. Ona bazen yüz sürer bazen gözüne sürme çeker. Sevgiliye kavuşamayan âşık sevgilinin yolunun tozu ile biraz olsun hasret giderir. Ayrıca sürme olarak âşığın gözlerine şifadır.

Beyitte sevgilinin yolunun tozu âşığın yaşlı gözlerine sunulunca, güneşin parıltısı alınmış, umman da kederlenmiştir. Güneş alınıp, umman kederlendiğinden dolayı güneş ve umman kışileştirilmiştir. Güneşin parıltısının alınma sebebi âşık gözüne sürme çekince güneş işinleri gözü almaz ve dolayısıyla sürmeden dolayı güneş gözde parlamaz. Ayrıca âşığın yaşlı gözleriyle sevgilinin yolunun tozu birleşince göz bulanık görmeye başlar. Bu nedenle bulanık gören âşık, güneşin parıltısını tam olarak göremeyip parıltısı alınmış şekilde görür. Göz bulanık olunca denizi de bulanık olarak görür. Güneş ve deniz gerçekte bu şekilde değildir, ancak bu şekilde bulanık gören âşığın gözleri olduğundan **hüsni ta'il sanatı** yapılmıştır.

Baş eğmeziz edâniye dünyâ-yı dûn için
Allah'adir tevekkülmüz itimâdimiz

Kelimeler:
edânî (a.): 'aşağılık, bayağı kişiler'; dûn (a.): 'aşağı; aşağılık, degersiz'.

"Dünyayı dun için edaniye baş eğmeziz; itimâdimiz, tevekkülmüz Allah'adir."
"Şu aşağılık dünya için birtakım bayağı kimselere baş eğmeyiz; bir tek Allah'a güvenir, onun takdirine razı oluruz."

Dünyanın dûn olarak nitelenmesi çok yaygın bir kullanımıdır. Dünya kelimesinin etimolojisi bile, bu düşunce tarzına hizmet edecek tarzda, felsefi içeriğidir: 'en aşağı, en sefil; en yakın; degersiz' anlamındaki edna kelimesinin dişil hali olan dünyanın degersizliği Peygamber'in bir sözünde 'leş' diye nitelenerek özlü ifadesi-ni bulmuştur (eddünya cîfetün: dünya bir leştir). İştikak sanatı burada: edânî, dünyâ, dûn.

D seçeneği:

Aglayub feryâd idersin her nefes ey andelîb
Hâr ile hem-sâye olmuş verd-i handânun mı var
(Ey bülbül, her nefes ağlayıp feryat edersin. Yoksa diken ile komşu olmuş bir gülen (açılmış) gülün mü var?)

Andelîb: bülbül, Hâr: diken, Hemsâye; komşu demektir. Farsça hem "daş" ve sâye "gölge" kelimelerinden oluşur. Handân: fars. handiden "gülmek"ten handân) gülen, şen, neşeli.

Her seher inleyip feryat eden bülbül, ona göre beyhude feryat etmemekte âşık olduğu gülün diken ile yakınlaşmasından dolayı üzüntü duymakta ve kıskançlık acısıyla ağlamaktadır. Zâtî, gazelen kurgusuna hâkim olan tecâhül-i ârifî yeni bir sahnede ele almaktadır. Bu sahnede bülbül ve gül aşkına ait mitolojik bir telmih gizlidir. Gül ile bülbülün aşkları dillere destandır. Gül, bülbülün sevgilisidir. Âşık da sevgili denen gül karşısında şakıyp duran bir bülbüldür. Gül ile bülbülün bu hikâyeleri İslam-Şark edebiyatlarını çok etkilemiştir. Hatta "Gül ü Bülbül" adlı alegorik, müstakil eserler bile yazılmıştır (Pala, 2004: 172). Bülbül, gülle olan sevgisini her seher aynı coşku ve sadakatle dile getirdiği halde gül, onun feryadına kulak vermez ve bülbülün bütün çabasına rağmen dikene yasanlamaya ve dikenin yanında olmaya devam eder. Bu beyitteki gülün, sevgili; dikenin de âşığın rakibi olan diğer âşık ve âşıklar olduğu istiare yoluyla anlaşılmaktadır. Sevgili, âşığın bütün çabasına rağmen ona yönelmek yerine hiç çaba göstermeyen rakibe yönelik âşığını feryat ve figana salmakta ve rakibi ise mesut etmektedir. Güle eklenen gülün/gülüçlü sıfatı ironik bir sıfattr. GÜL, âşığının acısıyla alay edici bir tavır içinde gösterilmektedir. Âşık, ağlarken sevgili bundan müteessir olacağına bahtiyar olmakta ve âşığın ağlamasına mukabil sevgili gülmektedir. Bu gülüşte hem acı bir alay hem de zulme meyyal bir tavır iç içedir. Dolayısıyla âşığın elinden hiçbir şey gelmediği için bülbül gibi ağlayıp inlemektedir. Bu ifadeden anlaşılır ki seslenilen bülbül, aslında bir vesile olup şair doğrudan bülbül vesilesiyle kendisine seslenmektedir.

E seçeneği:

Bâş-ı dehrin hem hazânin hem bahârin görmüşüz Biz neşâtın da gâmin da rûzgârin görmüşüz
Dünya bahçesinin hem son baharını hem (ilk) baharını görmüşüz; biz neşenin de ıstirâbin da rûzgârını günlerini görmüşüz.

Kelimeler:

Bag: bahçe; dehr: dünya, uzun zaman dilimi; neşât: sevinç; rûzgâr zaman, rûzgâr, dönem.

Beyitte şair hayatı hem iyi hem de kötü günler yaşadığını söylemektedir. Herkesin düşündüğü bu basit fikir veya mesajı Nâbî, teşbih, mecaz ve tevriye gibi sanatlarla şirleştirmiştir. Sıradan bir manayla sıra dışı bir beyit oluşturmuştur. "Hazar" ve "bahar" kavramları mecazî anlamlarıyla kullanılmış ve bu değişmeceli anlamlar ikinci misrada "neşat" ve "gam" kelimeleriyle açıklanmıştır (düzensiz leff-ü-neş). Şair, biz bu dünya bahçesinin hem son baharını yani hüzünlu günlerini hem de ilkbaharını yani neşeli günlerini gördük, diyor. "Bağ" ve "rüzgâr" kelimeleri "hazân" ve "bahar" kelimelerinin ilk anlamlarını da çağrıştırıma ve zihinde bir bahçe tablosu oluşturmaktadır. Şair, mesajını bahçe üzerinden görselleştirek vermektedir. Dünyayı bahçeye teşbih etmiştir. "Bâğ-ı dehr" ifadesinde teşbih-i beliğ vardır. Sonbahar ve ilkbahar mevsimlerinin en iyi gözlemlendiği yer bahçedir. Beyitte "ruzgâr" kelimesinin "zaman", "günler" anlamının yanı sıra "yel" anlamı da kullanılmıştır (tevriye). "Rüzgâr" kelimesi, beyitteki bahçe imgesini veya resmini desteklemek üzere özellikle seçilmiş ve "bağ", "hazân" ve "bahar" kelimeleriyle tenasüp oluşturmaktadır. Çünkü ilk veya sert esen "ruzgâr" ilkbahar ve sonbahar mevsimlerinin oluşmasında ve hissedilme-sinde önemli bir role sahiptir. (Bayram, Yavuz. 2016)

C seçenekleri:

*Takınsun dil-rübâlar gamzelerden tîğ-i 'âşık-küs Bizüm de âhumuzdan nâvek-i dil-dûzumuz vardur
Dilberler gamzelerden âşık öldüren kılıçlar takınsınlar. Bizim de âhtan gönül delen okumuz vardır.*

Kelimeler:

Dil-rübâlar: gönüllü alan, gönüllü kapan; tîğ: kılıç; -küş: öldüren; nâvek. ok; dil-dûz: gönüllü delen.

Beyitte güzellerle âşıklar, silahları bakımından şairane bir bakış açısıyla kıyaslanmaktadır (karşılaştırma). Güzellerin kılıç takınan gamzelerine karşılık olarak âşıkların ok gibi ahları vardır. Sevgilinin gamzesi kılıça, âşığın âhi da oka teşbih edilmiştir (teşbih-i beliğ). Ah, âşığın gönle tesir eden yegâne silâhıdır.

CEVAP C

SORU 39

Soruda verilen beyit, **mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün** kalibi ile yazılmıştır.

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Mefâ'ilün

• — — / • — — / • — — / • — —

Kamu bîmârîna cânâن devâ-yı derd eder ihsan

• — — / • — — / • — — / • — —

Niçin kılmaz bana derman beni bîmâr sanmaz mı?

• • — / • — — / • — — / • — —

Sevgili, bütün hastalarının(âşıklarının) dertlerine(sıkıntılarına, üzüntülerine) deva bağışlar; (fakat) bana niçin şifa vermez, beni hasta(âşık) sanmaz mı?

Kamu: Bir memleketteki halkın bütünü, amme. sıf. Bütün, hep.

Bîmâr: Hasta

Cânâن: Gönülden sevilen, gönülden verilmiş olan kadın, sevgili; Tasavvufta> Tanrı.

Deva: İlâç, derman, şifâ; çare, tedbir.

CEVAP E

SORU 40

Tîregî-i şeb-i baht-i siyehimden korkmam
O meh-i hüsün ki bir şâh-i felek-câhımdır

Kelimeler:

Tîregî: Karalık, bulanıklık.

Şeb: Gece.

Meh: Gökteki ay, kamer; bir takvim yılının on ikide biri, ay, şehir; Ay gibi güzel, sevgili; sıf. Aya benzeyen, ay gibi güzel ve parlak.

Hüsün: Güzellik, güzel, iyi.

Şâh: Pâdişah, hükümdar; (Türkçe isim tamlamasının ikinci, Farsça terkiplerin birinci ögesi olarak) –nın başı, en büyüğü, birincisi.)

Felek: Gökyüz, semâ; gök katlarında yer alan yıldızların insan kaderi üzerinde yaptığı kabul edilen etki, kadere hâkim olduğuna inanılan güç, tâlib, baht; eskiden her birinde bir gezegenin bulunduğu kabul edilen gök katlarından her biri.

Câh: Yüksek mevkî, makam, rütbe

Beytin geneline baktığımızda bizi "Kara bahtımın geceşinin karanlığından korkmam. O güzellik ayı, benim göğün yükseligideki sultanımdır." anlamı karşılamaktadır.

SORU 41

Soruda verilen tablonun doğru şekilde doldurulmuş hali şu şekilde olmalıdır:

Yüzyıl	Sanatçı	Eser
XIV.	Âşık Paşa	Garibname
XV.	Ahmed-i Dâ'î	Çeng-name
XVIII.	Enderunlu Fazıl	Zenanname

DİKKAT!

Âşık Paşa- Garibname: *Garîb-nâme* döneminde yazılmış diğer eserlerin pek çoğu gibi tercüme değil, telif ve tamamen özgün bir eserdir. Bu yönüyle Anadolu'da telif edilmiş ilk büyük eser sayılır. *Garîb-nâme*, esas itibarıyla tasavvuf nitelikte, Allah'a ulaşma yollarının anlatıldığı bir eserdir. Mesnevinin en kayda değer özelliği hiç kuşkusuz Türk dilinin horlandığı bir dönemde bu dille yazılması ve bunun da özellikle vurgulanmasıdır. *Garîb-nâme*'nin en önemli yanı belki de Türk dili tarihinde oynadığı mühim rolüdür. Yûnus Emre, bütün Anadolu'yı dolaşarak öz diliyle söylediği gazelleriyle "Türkçenin bir şiir dili olabileceği"ni göstermiş, Âşık Paşa da aynı görevi mesnevileriyle yapmıştır. Bunun bilinçli bir "dilcilik" hâlinde yapılp yapılmadığı elbette tartışmaya açık bir konudur. Ancak edebî dil olarak Farsçanın kesin bir hâkimiyetinin bulunduğu bir dönemde *Garîb-nâme*'sının sonrasında söylediği ve pek çok kere karşımıza çıkan;

Türk diline kimsene bakmaz idi

Türklere hergiz gönül akmaz idi

**Türk dahı bilmez idi ol dilleri
İnce yolu ol ulu menzilleri**

beyitleri dönem gerçeğinin açık ifadesidir.

Ahmed-i Dâ'î: Cömertliği ile tanınan Emîr Süleymân'ın Edirne sarayındaki meclislerinde Ahmed-i Dâ'î, Şeyhî, Ahmedî ve Hamzavî gibi genellikle Kütahya'dan Edirne'ye gelen şairlerden müteşekkil bir şiir mahfeli de oluştu. İşte bu kültür ve sanat ortamında Dâ'î, meshur eseri *Çeng-nâme*'yi yazdı (808/1405-06) ve Emîr Süleymân'a takdim etti. Aynı şekilde Dîvân'ında da Emîr Süleymân adına kaleme aldığı şiirlerin bulunduğu görülmektedir.

Çeng-nâme: Önceleri uzun süre eserin adının "Çengnâme", konusunun da savaşla ilgili olduğu sanılmıştır. Çeng-nâme, Türklerin millî çalgılarından birisi sayılan "çeng'in yapısının alegorik/temsili ve mistik bir bakış açısıyla ele alındığı bir eserdir.

Teressül: İçinde en eski inşa örneklerinin, mektup türlerinin ve kompozisyon yazma kurallarının yer aldığı eseridir.

Enderunlu Fazıl: Asıl adı Hüseyin'dir. Mahlas olarak Fâzîl'i tercih ettiği ve Enderun'da yetiştiği için Enderunî veya Enderunlu Fâzîl (Hüseyin) Bey olarak tanındı.

Defter-i Aşk: Fâzîl'in kendi aşk maceralarını anlattığı bu eseri 438 beyitlik bir mesnevidir.

Hübânnâme: Çeşitli milletlerin erkek güzellerinin anlatıldığı 796 beyitten ibaret bir mesnevidir.

Zenan-nâme: 1101 beyitlik bir mesnevi olan eserde çeşitli milletlerin kadınları anlatılır. Hübânnâme'den daha ilgi çekici olan bu eser, kadınlar hamamı ile mahalle baskını gibi sahneleri tasvir eder.

Çengînâme: Rakkasnâme adıyla da anılan eserde o dönem İstanbul'undaki meşhur köçekler isim isim sayilarak tasvir edilmiştir. Eserin dikkat çeken yönü zamanın örf ve âdetlerini yansımıştır.

Dîvân: Devrinin özelliklerini anlatması ve edebî değerinden dolayı zengin ve hacimli bir eserdir.

Celdiricilerde verilen Tuhfetü'l-Harameyn ve Hayrâbâd adlı eserler, Nabi'ye aittir. Beng ü Bade ise Fuzuli'ye aittir.

Şeyyad Hamza:

Yûsuf u Züleyhâ: Şeyyâd Hamza'nın en meşhur eseri olan manzume Anadolu sahasının ilk mesnevîleri arasındadır. Dâsitân-ı Sultân Mahmûd: Tasavvuf felsefesinin işlendiği eserde, Gazneli Mahmûd ile bir dervîş arasında geçen diyaloglar üzerinden "madde" ile "mânâ" mukayesesini yapılmıştır.

Ahvâl-i Kiyâmet: Kiyametin nasıl kopacağı, ölülerin nasıl dirileceği, Hz. Peygamber'in ümmetine nasıl şefaatçı olacağı ve hangi kavimlerin cennete veya cehenneme gideceği gibi konuların sade bir dille anlatıldığı 289 beyitlik bu mesnevî, aruzun "fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün" vezniyle kaleme alınmıştır.

Hoca Mesud: Asıl adı Mes'ûd'dur. Hoca Mes'ûd saniyla tanınmıştır. Süheyî ü Nevbahâr: Asıl adı Kenzü'l-Bedâîdir. 751/1350'de tamamlanmıştır. Mesnevî formunda kaleme alınmış olan *Süheyî ü Nevbahâr*'da esas olarak aruzun "fe'ülün fe'ülün fe'ülün fe'ül" kalibi, ancak içinde yer alan beş gazelde farklı kalıplar kullanılmıştır. Hoca Mes'ûd'un ifadesine göre 5703 beyitten oluşan eserin ilk 1000 beyti yeğeni İzzeddîn Ahmed, gerisi kendisi tarafından yazılmıştır. Yemen padişahının oğlu Süheyî ile Çin fağfurunun kızı Nevbahâr arasında geçen bir aşk hikâyесini konu edinen ve dinî-ahlâkî nitelikli bu didaktik mesnevîde gazellere yer verilerek anlatımında olusablecek tekdüzelik engellenmeye çalışılmıştır.

Sinan Paşa:

Tazarru'-nâme: Tazarru'-ât, Tazarru'-ât-ı Sinân Paşa, Darâ'-at-nâme gibi isimlerle anılan bu kitap Sinân Paşa'nın Türkçe eserlerinin ilkidir. Eser iki bölümdür. Tazarru'-nâme ahlâkî, didaktik aynı zamanda tarikat ve tasavvuf yolunun hakikatlerini öğretken, yer yer öütüler, kissalar ve hikâyelerle bezenmiş bir kitaptır. Sinân Paşa üslubunu yansitan süslü, seçili nesrin en önemli örneği kabul edilen eserin, İlmi neşerini 1971 ve 2001 yıllarında yapan Mertol Tulum, 2011 yılında da Sinân Paşa Yakarıları Kitabı (*Tazarru'-nâme*) adıyla diliçi çevirisini yayımlamıştır.

Gelibolulu Mustafa Ali: Mahlası ilk zamanlarda **Çeşmî**, sonraları **Âlî**'dır. Mustafa Âlî, dört divan tertip etmiş, hamse oluşturacak kadar [Mîhr ü Mah, Riyazî's-Salîkîn, Tuhfetü'l-Uşşak, Camiü'l-Buhur Der-Mecâlis-i Sur, Mîhr ü Vefâ] mesnevî yazmış bir şairdir. Künhü'l-Ahbâr: Eser, 1591-1598 yılları arasında yazılan bir umumi tarihtir. Uzun ve orijinal bir mukaddime ile yazarın "Rûkn" adını verdiği dört bölümden meydana gelir. Rûkn'ler şu konuları ihtiva eder: Birinci rûkn, dünyanın yaratılışından, Hz. Âdem'in zuhuruna kadar var olanlar; ikinci rûkn, peygamberleri, Arap kavmini, Hz. Muhammet'in peygamberliğini, mucizelerini, ashabını, halifeleri, Emevileri, Abbasileri, Arap emirlerini, bilginlerini, şeyhlerini ve tabiplerini içine alır.

CEVAP C**SORU 42**

Soruda verilen öncüller sırasıyla **Direktör Ali Bey - Sadullah Paşa - Hüseyin Suat Yalçın** şeklinde olmalıdır.

Direktör Ali Bey: Tiyatro ve mizah alanında çalışmaları bulunan sanatçı Diyojen dergisindeki mizahi yazılarıyla tanınmış ve mizah edebiyatının gelişmesine katkıda bulunmuştur. Türk mizah edebiyatının öncülerinden olan Ali Bey, Osmanlı Tiyatrosu'nun kurulmasında etkili olur, Tanzimat tiyatrosunun gelişmesini sağlar. Sanatçı tiyatro mizah ve gezi türlerinde eserler vermiş Moliere'nin bir eserini Ayyar Hamza adıyla Türkçe'ye uyarlamıştır. Eserlerine de kısaca bîgöz atalım:

Lehçetü'l Hakâyık: Direktör Mehmed Âlî Bey'in kaleme aldığı mizâhî lugât/sözlük. Eski Türk harflerinin alfabetik sırasıyla düzenlenen ve henüz ilk baskısına ulaşmadığımız Lehçetü'l Hakâyık'ın ikinci ve üçüncü baskalarında bir mukaddime, 365 kelime veya kelime grubuna yer verilmiştir.

Ayyar Hamza Âlî Bey: Ayyar Hamza isimli eserini, Fransız ve dünya edebiyatının en meşhur komedi yazarlarından Molière'in Les Fourberies de Scapin adlı eserinden, Türk örf ve âdetlerine göre uyarlamıştır. Eserin konusu, Sena Bey'in Ziba Hanım ile Nîmet Bey'in de Eda Hanım ile ailelerinden habersiz yaptıkları evliliklerdir.

Geveze Berber: Âlî Bey'in Geveze Berber isimli eseri, birinci perdesi yedi, ikinci perdesi sekiz sahneden oluşan küçük hacimli bir komedidir. Oyunun konusu, Firuz Bey adlı gençle sevgilisi Nesibe Hanım'ın birbirlerine kavuşma çabaları ve Berber Hamdi isimli dostları sayesinde mutlu sona ulaşmalarıdır.

Diyojen dergisine de bîgöz atalım mı? Çünkü "Diyojen" deyince, derginin kurucusu olan Teodor Kasap'a gidilebiliyor. Burada sorunun paragrafına bakmanın faydalı olduğunu düşünüyoruz. İstanbul'da Teodor Kasap tarafından önceleri Fransızca ve Rumca bir mizah dergisi olarak yayılanan Diyojen, 24 Kasım 1870'de de Türkçe olarak çıkmıştır. Teodor Kasap, ilk sayidan başlayarak yayın hayatına son verildiği 1883. sayıya kadarki tüm nüshalarında "Diyojen" logosunun altına, ünlü filozof Diyojen'in İskender'e söylediğii: "Gölge etme başka ihsan istemem" söylemine yer vererek siyasal iktidara, besleme basının4 rağbet gördüğü bir ortamda hükümetten hiçbir maddi destek istemediğini ve tek isteğin yönetimin basın özgürlüğüne müdahale etmemesi mesajı olmuştur. Derginin çıkış amacı ilk sayının "Mukaddime" kısmında ele alınmış, yazıda halkın düşünceleri ile hükümetin icraatlarını ve maksadını mizahi yoldan ortaya koymak olarak ifade edilmiştir. Bu konular yazılıp çizilirken de halkın günlük hayatı, kullandığı sade Türkçenin kullanılacağına özen gösterileceği vurgulanmıştır (Diyojen, 24 Kasım 1870). **Türkiye'de modern mizâhın ilk örneklerinin yayıldığı dergi, Ali Bey, Ebuzziya Tevfik, Namık Kemal, Nuri Bey, Reşat Bey'in imzasız yazılarına da yer vermiştir.**

Şimdi de çeldiricilerde yer alan isimlere göz atalım:

Ahmet Vefik Paşa

Türkçülük hareketinin onde gelen isimlerinden biri olan Ahmet Vefik Paşa, devlet hizmetleriyle dolu hayatına sanat, edebiyat ve tiyatro bakımından oldukça önemli eserler siğdırırdı ve bu eserleriyle Tanzimat dönemi modernleşme hareketine büyük katkılar sundu. Millî kültüre ve halkın diline duyduğu büyük ilginin neticesi olarak, Türk atasözlerini topladığı Müntehabat-ı Durûb-ı Emsâl’ı yayımladı. Ayrıca Türk dilinin sözlüğünü yapmaya asırlarca gerek görmemiş bir zihniyeti aşarak, Türk sözlükçülüğünde yeni bir çağ başlatan iki ciltlik Lehçe-i Osmâni’yi hazırladı (Akın 1989: 152). Vefik Paşa ilk kez bu eserinde Türkçenin tanımını yaptı ve Osmanlıcanın bir dil değil; Türkçenin lehçesi olduğunu savundu (Çeri 1998: 170). Dil ve edebiyatın yanı sıra Türk tarihiyle ilgili de eserler verdi. Bu anlamda, Türkçük düşüncesini yayma çabasının ürünü olan Şecere-i Türkî’yi (Akyüz 2000: 165), Darülfünun’da okuttuğu derslerin özeti nitelikindeki Hikmet-i Tarih’i (Güray 1966: 15-16) ve Osmanlıların siyasi ve askeri tarihi hakkında bilgi veren Fezleke-i Târih-i Osmâni’yi yayımladı (Vural 2016: 67).

- Moliere'nin birçok tiyatrosunu (16 eser) çevirmiş ve bunları sahneye koydurmıştır. Bu oyunları Türk örf ve adetlerini dikkate alarak uyardırmaya çalışmıştır.
- Anadolou Türkçesinde bulunan kelimeler ilk defa derleyen sanatçımızdır (Lehçe-i Osmanî), bunun dışında Orta Asya Türkçesinin mühim eserlerinden Şecere-i Türk'ü Çağatayca'dan Osmanlı Türkçesi'ne çevirip Türk Edebiyatına kazandırılmıştır.
- Müntehabat-ı Durûb-ı Emsâl adlı yapıtında atasözlerini derledi. Moliere'den çevirdiği tiyatro eserleri şunlardır: Zor Nikâh, Adamcıl, Zoraki Tabip, Savruk, Kocalar Mektebi, Azarya, Kadınlar Mektebi, Dudu Kuşları, Dekbazlık, Merakî, Don Civâni, Yorgaki Dandini, İnfial-i Aşk, Tartuffe.

Cenap Şahabettin

Avrupa'dan döndükten sonra Mekteb, Hazîne-i Fünûn, Maarif, Malûmat gibi dergilerde şekil ve muhteva bakımından yeni şiirlerini birbirini peşi sıra yayımladı. Bu şiirlerle bütün edebiyat kamuoyunun dikkatini çekti ve o sırada Servet-i Fünun dergisi etrafında bir araya gelen ve "Edebiyat-ı Cedide" mensupları olarak bilinen şairlerin arasına katılmakta gecikmedi. 1897 yılından sonra Cenap'ın şiir faaliyeti Servet-i Fünun'da yoğunlaşacaktır.

Şiirde ses ve musikiye de en az resim kadar değer veren Cenap Şahabettin, duyguları ve düşüncelerini kelime ve terkiplerin ses ve ahenkleriyle "telkin" etmeye amaçlayan bir şairdir. Cenap Şahabettin'in şiirlerinin bu yönünü ele aldığı yazısında Mehmet Kaplan, onun Sembolistlerden "musikiyi taklit eden şiir" tarzını öğrendiğini belirtir. (Kaplan 1992a: 408) "Elhân-ı Şitâ", "Yakazât-ı Leyliye", "Temâşâ-ı Leyâl", "Temâşâ-ı Hazân" gibi şiirleri ile bu "musikiyi taklit eden şiir"in güzel örneklerini veren Cenap Şahabettin, daha ahenkli bulduğu için bütün şiirlerinde aruz veznini tercih etmiştir. Şiirde olduğu kadar düzyazıcı da Türk edebiyatının önemli isimlerinden biridir. Şiirlerinin aksine nesir yazılarının çoğu sağılığında kitap olarak yayımlanmıştır. Bunlardan ilki, görevli olarak gittiği Cidde seyahati sırasında izlenimlerini kaleme aldığı 17 parça "mektup"tan oluşan Hac Yolunda adlı eseridir.

Cenap Şahabettin'in bir cephesi de gazete fıkra veya makale yazarlığıdır. Yazı hayatının başından ölümüne kadar birçok gazetedede devrinin çeşitli meseleleriyle veya gündemdeki konularla ilgili yazıları yayımlanmıştır. Bu yazılarından bazıları sağılığında kendisi tarafından bir araya getirilerek kitap olarak da basılmıştır. Bunlardan ilki Evrak-ı Eyyam adlı eserdir. Nesr-i Harb, Nesr-i Sulh ve Tiryaki Sözleri adlı kitap da yine çeşitli gazetelerde yayınlanmış yazıların bir araya getirilmesiyle oluşmuştur. Kitabın ilk bölümünde Birinci Dünya Savaşı ile ilgili yazılar, "Nesr-i Sulh" başlıklı ikinci bölümünde ise Ali Canip'le münakaşaları ve Tevfik Fikret hakkında yazıları yer almıştır. Servet-i Fünun'da "Serseri Fıkırı" başlığıyla yayınladığı vecizelerin bazıları ise bu kitapta "Tiryaki Sözleri" başlığı altında bulunmaktadır.

CEVAP E

SORU 43

Öncülerde verilen içerikleri ile eserleri eşleştirdiğimizde;

- I. öncül: Samipaşazade Seza'iye ait olan **Sergüzeş** adlı eserdir.
- II. öncül: Halit Ziya Uşaklıgil'e ait **Ferdi ve Şürekâsi** adlı eserdir.
- III. öncül: Mehmet Rauf'a ait **Ferda-yı Garam** adlı eserdir.
- IV. öncül: Hüseyin Cahit Yalçın'a ait **Hayal İçinde** adlı eserdir.

Sorumuzun cevabı olan **Şipsevdi** adlı esere bakacak olursak;

Şipsevdi romanı 1901'de Alafranga adıyla İkdam gazetesinde tefrika edilmeye başlanmıştır; ancak sakıncalı görülerek yayını durdurulmuştur. 1909'da Şipsevdi adıyla Sabah gazetesinde tefrika edilmiş, 1911 senesinde de kitap hâlinde yayımlanmıştır. Hüseyin Rahmi Gürpınar, ilk romanı Şik'taki ana temayı ve şahıs kadrosunu genişletmek ve geliştirmek suretiyle Şipsevdi'yi kaleme almıştır. (Göçgün, 1993: 137) Roman, dış görünüşü hayatın mihveri kabul eden, alafrangalığı ve körük körüğe Batı hayranlığını model alan Meftun isimli bir gencin yaşadığı maceralar üzerine kurulmuştur. "Şipsevdi" ismi, romanda Meftun'a takılan addır ve roman Meftun karakteri üzerine kurulmuştur. Meftun Bey, 15 yaşlarındayken babasını kaybetmiştir. Batı hayranı olan amcası tarafından eğitim için Paris'e gönderilmiştir. Ancak tembel bir öğrenci olan Meftun okuyamamıştır. Meftun, gezip tozmak, Battıya ve Battılılara körük körüğe hayran olup, kendi kültürünü küçümsemek dışında Paris'te hiçbir iş yapmamıştır. Amcasının ölümü üzerine İstanbul'a döner. Battı tarzda bir hayat sürmeye ve etrafındakileri bu konuda bilgilendirmeye, elinden düşürmediği "savoir vivre" (görgü kuralları) kitabı ile ailesine Battıya yaşama tarzının inceliklerini(!) öğretmeye çalışır. Evdeki herkesin az da olsa Fransızca konuşabilmesini ister. Eserde, Meftun ile kardeşi Raci arasında çatışma görülür. Meftun, Avrupa'da kaldığı dönemde gelenekten uzaklaşan ve Battılışmayla dejenere olmuş bir tipi temsil eder. Raci ise geleneksel değerlere bağlı olarak büyümüş ve bu çerçevede eğitim almış insanımızı simgeler. Özellikle giyim, eğitim, moda gibi birçok konuda bu iki karakterin farklı bakış açıları ve olayları farklı değerlendirmeler çevresinde çatışmalar verilir. Meftun, kız kardeşi Lebibe'nin, zengin komşuları Kasım Efendi'nin oğlu Mâhir ile görüşüğünü öğrenince kız kardeşinin Mâhir ile evlenebilmesi için çaba gösterir. Meftun, bir süre sonra Lebibe ile Mâhir'in birbirlerine yazdıkları mektupları ele geçirir. Meftun, kız kardeşi Lebibe'nin, sevgilisi Mâhir'e kendisi hakkında yazdığı bu cümleleri çok doğru bulur. Ancak Mâhir, adı geçen mağazaları duymamıştır. Meftun, Lebibe ile Mâhir'in ilişkilerinin masumane olmadığını, tarafların evlenmeden birlikte olmaya başladıklarını anladığında, ikisini gözetlemek üzere bahçede, iki sevgilinin buluşuklarını öğrendiği kuytuda saklanır. Ancak Lebibe ile Mâhir'in değil, aşçı Zarafet ile Uşak Şaban'ın sevişmelerine tanık olur. İki hizmetkarın ahlaksız ilişkilerine kızmaz. Bunun yerine Uşak Şaban'ın alafrangalığı ters düşenek şekilde gecelik entarisiyle dışarı çıkmış olmasına sinirlenir. Meftun, kendisi için de eş olarak Mâhir'in kız kardeşi Edibe'yi düşünür. Böylelikle Kasım Efendi'nin

bütün servetine konacak ve bu büyük serveti, alafrangalığın en son modalarını yaymada iyi bir kaynak elde edecktir. Kasım Efendi, geleneksel yaşama tarzını benimsemiş, alafrangalıktan hiç hoşlanmayan bir adamdır. Kasım Efendi'nin kızı ile evlenmeye karar veren Meftun, dostu Fransız Mösöy Dorle de Fray'dan fikir almaya gider. Uzun süre Yıldız Sarayı için çalışmış, ancak sonra güven kaybettiği için uzaklaştırılmış olan bu üçkâğıtçı Fransız'ın yardımıyla çevirdiği dalavereler neticesinde Kasım Efendi'yi ikna eder. Lebibe ile Mâhir, Kasım Efendi'nin rızasını beklenmeden evlenmişlerdir. Meftun da Edibe ile nikâhları. Ancak Meftun, cimrililiğiyle tanınan Kasım Efendi'nin servetini ele geçiremediği gibi hem başlık parası ödemek hem de Edibe ve Mâhir'e bakmak zorunda kalmıştır. Meftun ahlaksızlığı çıkar sağlamak amacıyla geçerli bir yol sayan ve bunu yaparken de alafrangalığı bahane eden, "çıkarı için türlü kurnazlıklar düşünen ve para konusunda dolaplar çeviren bir madrabaz"dir. (Moran, 1995: 260). Kurnazılıkla elde edilen her şey kaybedilir. Meftun'un çevresindeki insanlar birer birer ölü. Okuyucu olayları Meftun'un kaçışından iki sene sonra Paris'ten evine gönderdiği mektup aracılığıyla öğrenir. Meftun işlediği suçlar, yaptığı ahlaksızlıklar ile ilgili olarak en ufak bir üzüntü hissetmemekte, adalet duygusunun sadece ahmaklar için olduğunu savunmaktadır.

CEVAP C

SORU 44

Parçada bırakılan boşluğa getirilmesi gereken sanatçı, **Müfide Ferit Tek**tir. Halide Edip Adıvar'ın Yeni Turan romanını Müfide Ferit Tek'in Aydemir romanı izler. Fuat Köprülü Müfide Ferit Tek'in bu romanı hakkında mütalaada bulunurken Halide Edip'ten sonra ilk milliyetperverliği ve dış Türkleri anlatması yönüyle önemli olduğunu vurguladıktan sonra, onun diğer önemli tarafının bir Türk kadını tarafından yazılmış olmasına da değinir (Köprülü, 2007: 123). 1918 yılında yayımlanan Aydemir, yazarın eşinin Sinop'ta sürgünde bulunduğu yıllarda kaleme alınır. Aydemir, II. Mesrutiyet yıllarında Türkistan'daki Türkleri uyandırmak isteyen, onlarda Türkük ideal ve sevgisi vücuda getirerek Türk Birliği yolunda hizmet etmeye kendine amaç edinen Türkçü bir gencin hayatını anlatır (Kaplan, 1990:32-34). Yazar romanı kendi içerisinde bölmelere ayırmış olsa da roman gerçekte biri İstanbul'da diğeri Türkistan'da geçen iki bölümden oluşur. Küçük yaşıta anne ve babasını kaybeden Aydemir, Türkçülük idealine çocukluk çağındaki hatırlarıyla ulaşır. Dedesinin hatırlarını dinlemesi, küçük yaşlardaki kısa Rusya seyahati ve dönemin siyasi ve sosyal şartları Aydemir'in Türkük idealine bağlanması oldukça etkili olur. Yazarın ikinci romanı olan ve 1924 yılında yayınlanan Pervaneler, yabancılardan kültür emperyalizmine nasıl aracılık ettiğini ve bu okulların yeni nesli nasıl kendi kültürüne yabancılışındılarını anlatır.

Halide Edib, 16 Mart 1920'de İstanbul'un işgali üzerine: "Bu andan, 1922'de İzmir'e Türk ordusunun muhteşem girişine kadar hiç bir şeyin önemi yoktu. Bir fert olmaktan çıkmıştım. Muhteşem millî cennetin bir parçası olarak çalıştım, yazdım ve yaşadım." diyerek millî mücadele ruhunun kendi düşüncede dünyasındaki yansımmasını anlatmıştır. (Adıvar 1962'den aktaran Aktaş 2013:3) Halide Edib bu yıllarda yazılarıyla ve eylemleriyle Türk kadınının Millî Mücadele yıllarındaki sembolü olmuştu. Millî Mücadele devrinin iki romanı, Ateşten Gömlek (1922) ve Vurun Kahpeye (1923), vatanı kurtarmaya çalışan insanların hikâyeleridir. Bu romanda vatanperverler ile hainler ve Türküyü yok etmeye çalışan güllerin temsilcisi ecnebiler vardır. Bu ecnebiler adeta karikatürize edilirler. Daha önceki romanlarında görülen dost, sevimli, müsbet tarafları olan kadın ve erkek İngiliz ve Amerikalıların yerini, burada nefret edilen, mücadele edilmesi gereken millî düşmanlar alır. Halide Edib, Kalb Ağrısı, Zeyno'nun Oğlu ve Sinekli Bakkal ile romancılığını geliştirir. Kalb Ağrısı Halide Edib'in Meşrutiyet devri romanlarının devamı gibidir. Zeyno'nun Oğlu romanı ise konusu Anadolu'da geçen romanlardan birisidir. (Enginün 2007:422-423) 1936 yılında basılan Sinekli Bakkal 1942'de CHP roman ödüllünü kazanmasıyla büyük rağbet görür. Bu romanda Türk toplumunun müsbet değerleri romanın başküsü Rabia üzerinde toplanmıştır. Doğu ile Batı arasındaki geçiş devrinin gerektirdiği kargaşalık bu devreye hâkimdir. (Enginün 2007:267) Tanrıpar Sinekli Bakkal'ın bir kişininki değil bir cemiyetin bir devrin romanı olduğunu ve Abdülhamit dönemi İstanbul'un çok karakteristik bir biçimde bu esere yansadığını söyler. (2000: 371) 1939 yılında Yedigün dergisinde tefrika edildikten sonra kitap olarak basılan Tatarçık romanı ise Sinekli Bakkal'ın Cumhuriyet devrindeki devamıdır. Yolpalas Cinayeti romanında da İstanbul'un Cumhuriyet döneminde çeşitli semt ve yaşayışlarının kesitleri verilir. (Enginün 2007:425)

Asıl olarak hikâyeleriyle ön plana çıkan **Ahmet Hikmet Müftüoğlu**, hikâyelerini Hâristan ve Çağlayanlar adıyla iki kitapta toplar. Servet-i Fünun Dönemi'nde yazdığı hikâyelerini içeren ve 1901'de yayımlanan ilk hikâye kitabı Hâristan yirmi iki hikâyeden oluşur. 1922'de yayımlanan ikinci hikâye kitabı Çağlayanlar on sekiz hikâyeden oluşur. Vatan ve millet sevgisi, savaş, vatanın içinde bulunduğu kötü durum, savaş sonrası yaşanılan sıkıntilar, Türkçülük, din gibi sosyal, toplumsal ve siyasal konuların ağırlık kazandığı bu kitap, ilk hikâye kitabının aksine sade bir dil ve üslupla kaleme alınır. Servet-i Fünun edebiyatının etkisinden kurtulan Ahmet Hikmet hem konu olarak hem de dil olarak milliyetçilik cereyanının etkisindedir. Dolayısıyla romantik bakış açısı yerini realist ve duyarlı bakış açısına bırakır. Türk dilinin ve tarihinin etkilerini görmemizin mümkün olduğu bu hikâyelerinde millî değerlere yönelme vardır. İlk olarak 1920'de Tasvir-i Efkar gazetesinde otuz üç bölüm olarak tefrika edilen ve 1971'de Fethi Tevetoğlu tarafından kitap hâline getirilen Gönül Hanım ise Ahmet Hikmet'in tek romanıdır. I. Dünya Savaşı yıllarını konu edinen, Orhun Nehri kıyılarına ilmî bir seyahati anlatan ve milliyetçiliği vurgulayan bu tezli roman; Türk (Mehmet Tolun Efendi), Tatar (Gönül Hanım ve Bahadır Ali) ve Macar (Kont Bela Zichy) kardeşliğini Orhun Yazıtlarının önünde tescil ettiren bir Turan rüyasıdır. Türkçülükle ilgili düşüncelerini Mehmet Tolun Efendi üzerinden veren Müftüoğlu romana ismini veren Gönül Hanım'ı da "Turan meleği" olarak tasvir eder. Yazar, Türk ırkının bu üç büyük gücünü bir Turan ideali etrafında aynı amacın yolcuları olarak buluşturur. Bir bakıma ilhamını Ziya Gökalp'in manzum masalı "Ala Geyik"ten alan roman, Türkçülüğün coşkun bir ifadesi olarak karşımıza çıkar.

Ziya Gökalp, 1918'de nesrettiği Yeni Hayat, dil ve vezin bakımından milli bir çizgiyi yakaladığı eseri oldu. Bu kitaba yazdığı ön söz niteliğindeki, "Şuur devrinde şiir susar, şiir devrinde şuur seyirci kalır. İçinde bulunduğumuz zaman galiba birinci devreye aittir: Şairler Müz'lerinden uzak düşmüş, vezinle kafife şuurlu müteşâirler eline geçmiş..." (Ziya Gökalp 1976a:8) düşünceleri, onun sanat anlayışının temelini oluşturdu. Türkleşmek, İslamlamak, Muasırlaşmak isimli eserini daha önce Türk Yurdu'nda kaleme aldığı yazılarını birleştirerek oluşturdu. Söz konusu dönemde Türkiye içinde ve Türkiye dışında tartışılan Osmanlilik, İslâmcılık ve Türkçülük düşüncesi etrafında kaleme aldığı yazılarında Yusuf Akçura ve Hüseyinzade Ali'nin düşüncelerinden bir sentez oluşturma gayreti içine girdi. Sosyolojinin nazari cephесine esaslı fikirler getiren Ziya Gökalp, çatışma halindeki bu ideolojileri bir anlamda uzlaştırmaya çalıştı (Kardaş 1997:603).

Yakup Kadri: Paris'ten dönen Yahya Kemal ile birlikte edebiyatta, "Nev-Yunanilik" adını verdikleri yeni bir yaklaşım geliştirmek için ugraşmışlar ancak çabaları ilgi görmemiştir. Yunan ve Latin kaynakları dışında Doğu mitolojisine de ilgi duyan Yakup Kadri bu ilgisini nedeniyle Çamlıca'daki Kısıklı Bektaşı tekkesine devam etmiş ve gözlemlerinden yola çıkarak Nur Baba romanını yazmış ama karşılaşacağı tepkilerden çekinmesi ve İsviçre'ye gidecek olması nedeniyle romanını o dönemde kitap olarak yayımlamamıştır. Yazarın I. Dünya Savaşı ve Balkan Savaşları'nın etkisiyle sanata bakışının değiştiği ve toplumsal konulara ilgi göstermeye başladığı görülür. Yakup Kadri'nin sanat hayatının ikinci devri olarak nitelenebilecek bu dönemde İkdam'da Kurtuluş Savaşı'nı destekleyen yazılar ve Millî Mütadele ruhunu işlediği hikâyelerini **Millî Savaş Hikâyeleri** adı altında yayımladığı görülür. Atatürk tarafından Ankara'ya çağrılan ve çeşitli görevlerle Eskişehir, Kütahya gibi illere giden yazarın Anadoluyu yakından gözleme fırsatı yakaladığı söylenebilir. **Hep O Şarkı'da** (1956), Sultan Abdülmecid'in onuncu cülsus senliğinde doğan başkahraman Müniye, II. Abdülhamid devrinin yirminci yılını yaşamaktadır. Batılılaşma'nın doğurduğu yozlaşmanın başlangıcı olan bu yıllarda geçen bir yasak aşkin hikâyesi gibi görünen eserde sosyal plandaki çöküş anlatılmaktadır. Batılılaşma'nın toplumsal yapının çeşitli katmanlarında yaptığı tahrifat, nesil çatışması üzerinden Kiralık Konak'ta (1920) dramatize edilmiştir. "Konak", geleneği ve tarihî arka planı olan bir yaşayış tarzının mekâni olarak temsil bir değere sahiptir. Konak çevresinde geleneksel bir değer kazanmış yaşam tarzının yeni nesil tarafından reddedilişi anlatılmıştır. Cihangir'deki "konak" ile Şişli'deki "apartman dairesi" bağlamında temsil edilen sorunsal, nihayetinde iki ayrı medeniyet anlayışı karşısında iki ayrı neslin çatışmasıdır. Mütareke yılları İstanbul'unu anlatan **Sodom ve Gomore** (1928) Kiralık Konak'ın devamı görünümündedir. Batılılaşma ile başlayan yozlaşma, **Kiralık Konak**'ta hızlanmış, Sodom ve Gomore'de ise toplumu yok olusa sürüklendi. Yazar bu ismi niçin seçtiğini romanın başında, "Sodom ve Gomore, Lut ve İbrahim devrinde Filistin diyarının türlü ahlak bozukluklarıyla Tanrı'nın gazabına uğramış iki büyük şehridir. (...) İşte İstanbul düşmanlığı altında iken romanın yazarına böyle görünmüştü." cümleleriyle açıklamıştır. Nitekim roman kahramanları yalnızca bedensel hazlar için yaşayan, milliyet hissinden uzak kişilikleriyle alafranga züppelikten, düşmanın iş birlikçiliğe dönüsen Batı hayranlığının mağdurları olarak olumsuzlanırlar. Nur Baba (1922) ve Hüküm Gecesi (1927) romanlarında yazar, aynı yıkımı müesseselerden hareketle ortaya koymaya çalışır. **Nur Baba**, Osmanlı askeri sisteminin temelinde önemli rolü olan Bektaşı tekkelarının asli fonksiyonundan uzaklaşmasını; **Hüküm Gecesi**, demokratik teamüller gelişmemiş parlamenter sistemin yozlaşmasını konu edinir. Nur Baba'daki Bektaşı tekkesi artık eskisi gibi ilahi aşıkla ruh terbiyesi veren bir müessese değil cisimî aşk ve şehvet merkezidir. Hüküm Gecesi'nde ise siyasi iradeyi ele geçiren ittihat ve Terakki'nin despotizmi eleştirilmiş, karşısındaki Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın da benzer bir dokudan oluştuğu vurgulanmıştır. Osmanlı toplumundaki değişimleri, şehir hayatı çerçevesinde Millî Mütadele yıllarına kadar getiren romancı **Yaban**'da (1932) mekân olarak köyü seçmiş ve aydın-halk anlaşmazlığına temas etmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi 1942 yılı roman ödülünde ikincilik kazanan Yaban, millet için ölüm-kalım savaşı anlamlı taşıyan Millî Mütadele sürecinde köylüyü şuursuz, hatta aleyhtar gösterir ve toplumun her tabakasında köklü bir değişim kaçınlırmaz olduğu mesajını verir. Yakup Kadri, Yaban'ı yazdığı sıralarda "halk için halka rağmen inkılâp" isteyen Kadro hareketinin önemli isimlerindendi. Yaban'daki köy geçmişin son kırtıtsıdır. Romanın sonunda köyün bütün sefaletiyle geriye çekilmesi, buna karşılık Ankara'dan gelen sesin gittikçe güçlenmesi Yakup Kadri'nin beklediği devrimlerin sembolü gibi görülmektedir. Ankara (1934) romanı, Millî Mütadele'yi başarmış, yeni bir toplum meydana getirecek olan aydın kadronun bireysel çıkar ilişkilerinden dolayı içine düştüğü çelişkileri hikâye eder. Şapka kanunundan çok partili hayatı kadarki zaman diliminin romanı olan Panorama (I-II-III) ise, Cumhuriyet yıllarda yapılan inkılâpların kökleşemediği teziyle sosyal ve siyasi hayatındaki tezatları işlemektedir.

CEVAP C

SORU 45

Parçada söz edilen eserler sırasıyla Kemal Tahir'e ait **Yorgun Savaşçı** ile Yakup Kadri'ye ait **Hep O Şarkı** adlı eserlerdir.

Seçeneklerde yer alan eserlere de göz atalım:

Kurt Kanunu: "Kurt Kanunu" romanı, anlatıya kaynaklık eden konu çeşitliliği bakımından, oldukça zengin bir eserdir. İzmir Suikasti, İttihatçılık, halkın devrimler, İstiklal Mahkemeleri, Halifeliğin kaldırılması, İzmir İktisat Kongresi, Cumhuriyet Halk Fırkası ve Mustafa Kemal Atatürk konularındaki bir takım tezler, eserin belli başlı tarihi konularını oluşturmaktadır. Roman "Kanlı Tuzak", "Sürek Avı" ve "İnsanlık Sorunu" olmak üzere üç bölümünden oluşur. Romanın her bölümünde kahramanlar değişmekte, her bölümdeki olaylar da farklı kahramanlar ve anlatıcıların bakış açılarından aktarılmaktadır. Romanda dikkatleri çeken üç ayrı kahraman bulunur. Birinci bölümde İttihat ve Terakki'nin ünlü fedaisi Abdülkerim Bey, ikinci bölümde Kara Kemal yani Küçük Efendi, üçüncü bölümde ise Kara Kemal'in çocukluk arkadaşı olan Emin Bey'dir.

Bir Tereddütün Romanı: Muallâ yakın bir dostunun tavsiyesiyle okumaya başladığı "Bir Adamın Hayatı" adlı romanı elinden bırakamaz. Kitapta anlatılanlar ilgisini çeker. Kitapta zehirlenen ve bu nedenle yaşamla ölüm arasında gidip gelen bir adamın

durumu anlatılmaktadır. Muallâ çok merak ettiği kitabı aile dostu Raif Bey aracılığıyla tanışır ve kendisinden etkilenen yazardan evlenme teklifi alır. Muallâ'yla tanışınca kadar evlenmeyi düşünmeyen yazar artık düzenli bir aile hayatı olmasını ister. Yazar Muallâ'dan cevap beklediği sıralarda daha önce tanıştığı Vildan'la tekrar karşılaşır. Vildan İtalya'dan gelme sebebini İtalyancadan Türkçeye çevirdiği eserini sahnelemek olarak açıklasa da asıl amaca hayranı olduğu yazarı görmektir. Vildan'ın hareketlerinden ve konuşmalarından şüphelenen yazar onunla görüşmek istemez. Yazarın Muallâ'ya evlenme teklifi ettiğini öğrenen Vildan kendini yazarın yanında bulur. Yazar kendisi için hazırladığı odaya götüremek için çok ısrar eder fakat yazar geç olduğunu söyleyerek Vildan'ı ikna etmeye başarır. Geceyi bu şekilde atlatan yazar sabah olunca otel görevlisinden otelden ayrılmamasına rağmen soran olursa ayrıldığını söylemesini ister. Vildan yazarı otelde bulamasa da pes etmez ve yazarın iş yerine gider. Yazar iş yerinde Vildan'ı kimsenin görmesini istemediğinden geleceğine dair söz verir. Vildan'ın yazarı iyi karşılaşması yazarı bir an için rahatlatsa da bu durum uzun sürmez. Vildan alkolün etkisiyle kendinden geçip şikayetlere başlar. Gerçek adının Vildan olmadığını ve Ermeni asıllı olduğunu, issız bir ormanda kalbine bir hançer sokmayı planladığı söyler. Uzun süre şikayetliden sonra derin bir uykuya dalar. Sabah olunca Vildan'ı kapıcıya teslim eden yazar oradan ayrılır. Bir hafta sonra Vildan'ın evine gittikinde taşındığını ve adresinin bilinmediğini öğrenir. Bu olaydan sonra yazarın hayatı dair düşünceleri tamamen değişmiştir. Vildan artık yoktur. Muallâ'nın evlenme teklifini vereceği cevabın da önemi kalmamıştır.

Kalpaklılar: İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal sırasında, Hukuk-u Beşer gazetesi başyazarı Hasan Tahsin Bey, elindeki bombayı patlatır ve düşmen kurşunuyla şehit edilir. Bu, Türk milletinin haklı direnişinin ilk işaretidir. Hasan Tahsin Bey'in yakın arkadaşı olan İzmirli genç avukat Yusuf; Rumların ve Yunanlıların İzmir'de yaptıkları bütün çirkin hareket ve saldırlıları bizzat şahit olur. Amcası Refik Bey ve kızı Nemide'ye (Nemide Yusuf'un nişanlısıdır) Allahıasmarladık dedikten sonra Manisa'ya, ailesinin yanına gidip onlarla da helalleşerek Kuvva-yi Milliye'ye katılmaya karar verir. Yola çıkmadan önce amcası Refik Bey Yusuf'a, beraber çokçağı arkadaşları hakkında bilgi verir. Yusuf, Salih, Mehmet ve İlyas, son derece sıkıntılı ve zor bir yolculuktan sonra Manisa'ya varırlar. Manisa da Yunanlılar tarafından işgal edilmiştir. Yusuf, evlerinin kömürlüğünde kız kardeşinin Yunanlıların işkencesiyle feci şekilde can vermiş cesedini bulur. Bunun üzerine Yusuf ile Salih, Yunanı ve tüm düşmanları yurttan kovmak için yemin ederler. İzmir, Manisa, Germencik cephesinde Yunanlılar ile mücadele devam eder. Kuvva-yi Milliyeçiler, İtalyanlardan silah ve haberleşme cihazları satın alırlar. Kuvva-yi Milliye'nin İstanbul'daki gizli teşkilatının genç memuru Talip'in görevi; Damat Ferit Paşa'nın almaktak olduğu tüm kararları öğrenip, teşkilata bildirmektir. Talip, Damat Ferit Paşa'nın serkâtibinin kızı Müjgân sayesinde çok gizli bilgiler edinerek bunları teşkilata bildirir. Tamamen batı kültüründe yetiştirilmiş, İngilizce ve Fransızca bilen Müjgân, babasının raporlarını tercüme eder ve temize çeker. Çok iyi eğitim almış bir genç kız olan Müjgân, maceracı bir ruh taşımaktadır ve Kuvva-yi Milliye taraftarıdır. Müjgân ve Talip, teşkilâta çok faydalı olurlar. Fakat Damat Ferit Paşa taraftarı olan babasının vatana ihanet ettiğini düşünen Müjgân, buna çok üzülmektedir. Oysa babası, kızının kendi gizli raporlarını Talip vasıtıyla teşkilata bildirerek Kuvva-yi Milliye'ye hizmet etmeye olduğunu bilir. Müjgân ve Talip, İstanbul'daki görevleri bitince beraberce Anadolu'ya geçme ve mücadeleyi bu şekilde devam ettirme kararları alırlar. Din düşmanı ve Bolşevik olmakla suçlanan Yusuf, Salih, Doktor Fuat Bey, Yüzbaşı Hüsrev Bey, İlyas ve Şükrü Bey; padişah yanlısı bir kişi olan Kör Ali tarafından esir alınırlar ve Düzce'ye giren Kuvva-yi Milliye ordusu tarafından kurtarırlar.

Mahur Beste: Mahur Beste, romanın ana karakteri Behçet Bey'in hayatını kuran, şekillendiren, onu Tanrı'ın deyimiyle bir halita hâline getiren şartları yaratılan herkes ve her şey hakkındadır. Abdülhamid'in padişahlığı yıllarında yaşayan Behçet Efendi, devrin hatırlı sayılan zenginlerinden olan İsmail Molla Bey'in oğludur. İsmail Molla Bey çevresindekileri kendine hayran bırakan, iradeli, zaafız ve müsikişinas bir kimsedir. Böyle bir babanın karşısında zayıf kişiliği ile silik ve gücsüz duran Behçet Bey, konaklara özgü eğlencelere uzak, kadınlarla karşı ezik, müsikiye karşı ilgisizdir. Hayatına yön vermek için çaba sarf etmez. Kendini kitap ciltlemek, saat tamir etmek gibi işler ile meşgul ederek insanlardan ayrı ve uzak, eşyaların doldurduğu ve oyaladığı bir hayatın içine hapseder. "Çocuğun tabiatındaki pisirlik ve zavallılığın" (s. 38) annesinden ve dadısından aldığı yanlış terbiyeden kaynaklandığına inanan İsmail Molla Bey, kendine benzemeyen oğlunu sevmeyi ve ilgisini üzerinden çeker. Padişahın fermanı ile Mekke'ye giden İsmail Molla Bey'in ardından kalemlerde çalışan, münferit başarıları takdir toplayan Behçet Bey, Ata Molla Bey isminde saray eşrafından bir kişinin kızı ile Atiye Hanımı evlenir. Bu evlilik "İrade-i Seniye" ile gerçekleştiği için ne Atiye Hanım ne Ata Molla Bey, Behçet Bey'i sevmezler. Kendisini sevmeyen insanlar içinde çocukluğunda edindiği cilt işleri, saat tamiri gibi alışkanlıklarını sürdürden Behçet Bey, önce babasını sonra kızını karısını kaybedince, sürekli gördüğü rüyalar, ciltlenmiş kitaplar ve hangi zamanı gösterdiği bilinmeyen saatler arasında ömrünün kalan günlerini geçirmeye devam eder.

Yeni Turan: Yeni Osmanlılar partisinin başkanı Hamdi Paşa yeğeni Asım'la birlikte bîlhassa karısının ölümünden sonra kendini tamamen parti çalışmalarına vermiştir. Yeni Turan partisi kurulup ortaya çıkışınca, onlarla mücadele etmek için her türlü vasıtaya başvurur. Bu çok seviyesiz parti mücadelelerinin işi şahsiyete, kavgaya, dövüşe döken perde arkası çalışmalarını, partinin faal üyesi ve amcasının sağ kolu Asım anlatır. Bu mücadelede, adem-i merkeziyeti savunan; ziraat, maarif ve millî değerlere, dine, kadın haklarına ön planda yer veren ve her biri millî tarih ve değerlerle ideal şekilde yetişmiş parlak Türkçü mensuplarının çalışmalarıyla Türkiye'nin çehresini değiştiren parti Yeni Turan'dır. Hamdi Paşa onların durumunu sarsmak için, önce liderleri Oğuz'u hapsettirir. Oğuz'un teyzesinin kızı ve sevdigi kadın olan Kaya, çocukluğundan beri tanıdığı Paşa'ya Oğuz'u affetmemek için gider ve orada çirkin bir teklifle karşılaşır. Kaya, Paşa'yla evlenirse, Oğuz affedilecektir. Kendi şahsi meselelerini memleket meselelerinin üstünde gören Kaya, bu teklifi, Oğuz'la müşterek gayeleri olan "Yeni Turan"ı memleketin geleceğini düşünerek kabul eder. Kaya gibi Yeni Turan'ın içinde gelen bir mensubunun muhalif Osmanlı partisi başkanıyla evlenmesi Yeni Osmanlı partisini tutan gazeteler tarafından hayli istismar edilirse de Kaya'nın kesin olarak inizvaya çekilmesi, bu partinin daha fazla adı etrafında laf etmesini öner. Fakat bu arada Kaya'nın asabi bozulur, hastalanır. Oğuz'un bir deli tarafından öldürülmesini ise Kaya'ya garip bir şekilde âşık olan Paşa, karısından saklar. Fakat bu hareket Kaya'nın Paşa'dan büsbütün soğumasına yol açar. Kaya nefretini Paşa'nın yüzüne haykırarak çıkışır gider. Bütün bu maceranın arka planı, olayların yakın seyircisi, yer yer tertipleycisi olan Hamdi Paşa'nın yeğeni, gazeteci Asım tarafından, ölüm cezasının infazını beklerken anlatılır.

Kiralık Konak: Yakup Kadri'nin Kiralık Konak isimli eserinde, 20. yüzyılın başındaki toplumsal değişim, bir konak ve bu konakta yaşayan üç neslin hayatlarından yola çıkarlarak anlatılmaktadır. Romanda ele alınan zaman Trablusgarp Savaşı, Balkan Harbi ve hemen arkasından gelen 1. Dünya Savaşı dönemlerini kapsamaktadır. Osmanlı Devleti'nin yıkıldığı bu süreç ve ülkenin içine düşüğü durum, konak sakinlerini ilgilendirmez. Onlar sadece kendi "gündelik hayat"larıyla, kendi zevk ve istekleri ile uğraşırlar. Romanda bireylerin "gündelik hayat"ı bir süreklilik ve kayıtsızlık halinde devam etse de dönemin değişimleri de görünmektedir. Osmanlı'nın 19. yüzyıldaki "gündelik hayatı"nda kışın şehir içindeki yalılarda oturan aileler, yazın bahçeli evler ya da yalılarda oturmayı tercih etmektedirler (Tekeli 1985:882). Naim Efendi ve ailesi de bu geleneği devam ettirir. Fakat Osmanlı'nın son döneminde devletin ekonomik gücünü kaybetmesiyle birlikte bu ailelerin sayısı gittikçe azalır (Tekeli 1985: 882). İhtiyaçların ve tüketim kalemlerinin iyice artmasıyla aile Kanlıca'daki yalılara taşınmazlar (Karaosmanoğlu 2014: 9). Her ne kadar varlıklı bir aile olsalar da savaş arifesinde olan ülkenin ve dönemin ekonomik sıkıntısını Naim Efendi yakından hisseder. Fakat bu duruma alırdırmayan torunlarının tüketim çığlığını karşılayamamak için Naim Efendi, zamanla konak dışında tüm varlığını elinden

cıkarmak zorunda kalır. Romanda savaş ve savaşın neden olduğu olumsuzluklara birkaç defa değinilir. Savaşın devam ettiği zorlu dönemde sefahat hayatına devam eden aile bireyleri, savaşın acıları karşısında kayıtsız kalırlar. Savaş döneminde işgal altındaki İstanbul'da partiler düzenleyip, balolara katılır. Hatta giderek zenginleşirler. Yakın akrabaları ve Seniha'ya karşısız bir aşk besleyen Hakkı Celis savaşa katılsa, şehit düşse bile aile bireyleri kendi gündelik zevklerinden ve alışkanlıklarından vazgeçmeden savaşı görmezden gelerek hayatlarına devam ederler.

Esir Şehrin insanları: Kemal Tahir, Esir Şehrin İnsanları romanında işgal altındaki İstanbul'un sosyal ve siyasi durumunu, Kâmil Bey isimli karakterin merkezde olduğu olaylarla ortaya sermiştir. Romanda, İstanbul'un işgali sırasında Türklerin tavırlarını anlatır. Bu eserde başlıca üç tip insandan söz edilir: İstanbul hükümetinin tarafını tutanlar, Kuvayı Milliyeciler ve her şeyi oluruna bırakılan vurdumduymazlar. Romandaki çatışma bu üç tip insanın olaylara bakışından oluşur. Yazar, roman kahramanı Kamil Bey'in sahnesinde ideal Türk aydınından bulunması gerekenleri ifade eder. Kamil Bey, kimliğini hatırlayıp Anadolu'nun kurtuluşu için mücadeleye katılır. Kemal Tahir bu romanında Türk aydının kimlik bilincini kaybetmemesi gerektiğini ifade eder.

Seviyye Talip: Seviyye Talip'te de bir medeniyet krizinden yola çıkmıştır. Batıda aldığı eğitimini karşılığını yerli medeniyette bulmaya çalışan Fahir'in bu arayışları hayatına dâhil olan kadınlar üzerinden anlatılır. Bu arayışlar aynı zamanda eski bir medeniyetten çıkmak üzere olan devletin yeni medeniyet arayışına paralellik gösteren bir çizgiye ilerler. İngiltere'ye eğitim almaya giden Fahir Bey, dönüştürülmüş bir ülkesini problemler halinde bulur. Bunun en basit örneği kendi karısı Macide'nin durumudur. Macide giyimiyle, bilgisyle, davranışlarıyla yeni bir medeniyet için problemlidir. Fahir, Macide ile bir süre ilgilenemeye çalışsa da onunla uyuşamaz ve hiçbir çabasına karşılık alamaz. Fahir yakın arkadaşı Numan vasıtıyla Seviyye ile tanışır. Seviyye evlidir fakat Fahir bir zaman sonra ona aşık olur. Seviyye, Fahir'in aşkına karşılık vermez ve ilk evliliğinden mutlu olmayıp müzik hocası ile evlenir. Fahir'in Seviye'ye olan aşkı ise devam eder. Fahir'in bu aşkı bir zaman sonra başta karısı Macide olmak üzere çevresindekiler tarafından duyulur. Aşkına karşılık alamayan ve onu da bir türlü dindiremeyen Fahir hasta olur ve hava değişimi için yurt dışına gönderilir. Seviyye'yi unutmaya çalışan Fahir burada Evelin adında Batılı bir kadına Seviyye'ye benzediği için ilgi gösterse de ona istedğini bulamaz. Tekrar yurda dönen Fahir, Macide'ye karşı sevgisini ve sayısını korumuşa da Seviyye'yi unutamamıştır. Aşkına yenik düşen Fahir bir gün Seviyye'ye sahip olur. Yapıtlarından pişmanlık duyan Fahir harbe katılır ve ölü. Macide ise Fahir'den sonra yalnız kalmış fakat bu sırada ciddi değişimler geçirmiştir.

CEVAP A

SORU 46

Soruda verilen öncülerde yer alan hata, 5. öncülde yer almaktadır. Nedeni ise verilen bilgiler Emine İşinsu'ya ait değil, Tomris Uyar'a aittir.

Tomris Uyar'ın edebi kişiliğine göz atalım:

1950 kuşağı öykücülerinden olan **Tomris Uyar**'ın yazın hayatına çevirisiyle başlaması, dünya edebiyatını çok iyi tanımasının yanı sıra Türkçenin derinliklerine inmeyi başarmasını sağlamıştır. Tomris Uyar'ın sıradan, günlük hayattan kesitler üzerine kurguladığı öykülerinde kişilerin fiziksel özelliklerinden çok gündelik hayatı karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunlar arasındaki tutumları, duyguları ve düşünceleri ön plandadır. Anton Çehov ve Saït Faik çizgisini izleyen durum/kesit öykülerini yazdığını söylemek mümkündür. Tomris Uyar'ın modernizm etkisindeki ilk dönem öykülerini oluşturan 1981 yılına kadarki on yıllık süreçte, yazdığı dört öykü kitabında (*İpek ve Bakır, Ödeşmeler ve Şahmeran Hikâyesi, Dizboyu Papatyalar, Yürekte Bukağı*) yenilikçi biçimde arayış söz konusudur. Bakış açısından göre farklı yazı karakterlerinin kullanıldığı ilk öykü kitabı *İpek ve Bakır*'dan 1980 dönemini hazırlayan siyasi çatışmaların ortaya çıkardığı bireysel ve toplumsal dönüşümün izlerini barındıran dördüncü öykü kitabı *Yürekte Bukağı*'ya kadarki sürede biçimde yeniliğin peşinde bir yazar olduğunu, istediği temalardan çok kurguladığı öykü evreninde görmek mümkündür. Bu dönem öykülerinde toplumsal değerlerin insan yaşamına etkileri, şehirleşme, göç, evlilik gibi durumları sosyo-ekonomik bağlamda ele almıştır. Kullandığı kolaj/montaj teknigi, olayın akışı ile öykü kişilerinin iç dünyalarında akıp giden duygularla döşüncelerin bir bütünlük içinde ortaya çıkmasını sağlamıştır.

İlk dönemde ait kitaplarından (*İpek ve Bakır, Ödeşmeler ve Şahmeran Hikâyesi, Dizboyu Papatyalar, Yürekte Bukağı*) farklı olarak ikinci dönem kitaplarında (*Yaz Düşleri/Düş Kızları, Gecegezen Kızlar, Yaza Yolculuk, Sekizinci Günah, Otuzların Kadını, Güzel Yazı Defteri*) değişen toplum yapısı ile birlikte öykü kahramanlarının hayatı karşı duruşlarının da değiştiği görülmektedir. Tomris Uyar'ın öykülerinde dikkat çeken asıl yenilik postmodern anlayışın özelliklerini değiştirmektedir. İlk kez *Yaz Düşleri/Düş Kızları* öykü kitabında, dipnot tekniğini kullanmıştır. *Gecegezen Kızlar*daki öykülerin çekirdeğini masallardan yararlanma, metinlerarasılık, iç içe anlatılar oluşturur. *Sekizinci Günah* adlı öykü kitabında tipki "İkinci Yeni" şüründe kullanıldığı gibi soyut, imge yüklü, çağrışım açısından zengin bir dil tercih edilmiştir. *Otuzların Kadını ile Aramızdaki Şey*'de gözlemlerindeki önemli ayrıntılar, özyaşamöyküsel gerçeklikler yazarın yazma serüveni ile birlikte verilmiştir. Yazı karakterlerinin farklı kullanımını, dipnotlar, şiirsel deyişler gibi çok çeşitli teknik öykünün matematiği sayılan kurguya birlikte harmanlanmıştır.

Çeldirici olarak yer alan Emine İşinsu'ya bakalım:

İşinsu, ilk romanı olan ve kendisine Turizm ve Tanıtma Bakanlığının Sanat Armağanı Ödülüne kazandıran Küçük Dünya'da annesinin ıslup tesirinde kalsa da (Tuncer 2000: 225) ikinci romanı olan Azap Toprakları'nda (1969) kendi ıslubunu yakalar. (Akbaş 2012: 41) Küçük Dünya romanı 1962 yılında Yeni İstanbul gazetesinde tefrika edilir. Bu romanda annesi Halide Nusret Zorlutuna'nın hem edebî hem de yaşamsal tesirlerini görmek mümkündür. İşinsu, bu romanını annesinin tesiri ve teşvikleriyle bitirdiğini ifade eder. (Tuncer 2000: 225) Ayrıca Küçük Dünya romanının tefrika yayımıyla maceraları Kaf Dağının Ardında adlı romandaki Mevsim karakteri ağızından verilir. (Kökdemir 1995: 2) İşinsu, ilk romanı olan ve kendisine Turizm ve Tanıtma Bakanlığının Sanat Armağanı Ödülüne kazandıran Küçük Dünya'da annesinin ıslup tesirinde kalsa da (Tuncer 2000: 225) ikinci romanı olan Azap Toprakları'nda (1969) kendi ıslubunu yakalar. (Akbaş 2012: 41) Küçük Dünya romanı 1962 yılında Yeni İstanbul gazetesinde tefrika edilir. Bu romanda annesi Halide Nusret Zorlutuna'nın hem edebî hem de yaşamsal tesirlerini görmek mümkündür. İşinsu, bu romanını annesinin tesiri ve teşvikleriyle bitirdiğini ifade eder. (Tuncer 2000: 225) Ayrıca Küçük Dünya romanının tefrika yayımıyla maceraları Kaf Dağının Ardında adlı romandaki Mevsim karakteri ağızından verilir. (Kökdemir 1995: 2)

SORU 47

Soruda verilen şiirin nazım şekli **Terzarima'dır**. Kurallı yahut klasik terza-rıma ile üçlük bentlerden meydana gelip örusük kafiye ile yazılan ve sonunda ilave misra bulunduran şiirleri kastetmektedir. Türk edebiyatında terzarima nazım şeklinin 'kuralı' ilk örneğini Tevfik Fikret vermiştir. Fikret'in 7 Teşrinisani 1312 (19 Kasım 1896) tarihinde Servet-i Fünûn (S. 297) dergisinde yayımlanan "Şükûfe-i Yâr" adlı şiiri, terza-rimanın bir örneğidir. Üçlük bentlerden kurulu bu şiir, aynı zamanda örusük kafiye düzeninde olup tek misra ile sonlanır. Bundan dolayı terzarimanın bütün özelliklerini bünyesinde barındırdığı görüldür. Terzarima, üçer misralık bentlerden kurulur. Bent sayısı belirsizdir. Üç dizelik bentlerle kurulup kafiye düzeni **aba, bcb, cdc, ded e...** şeklinde ilerler.

<p>Sone</p> <p>Klasik Avrupa edebiyatında, 14 dizeden oluşmuş bir şiir biçimidir. İlk iki bendi dörtlük, son iki be üçlük 14 dizeden oluşan nazım şeklidir.</p> <p>Makdem-i Yâr</p> <p>Pervâne-i zerrin gibi her zühere-i zerrin Tîrterdi zümürûd-geh-i lerzân-ı cemende Çağlardı leb-i sîm-i hiyâbân-ı semende Bir çeşme-i billûr ile bir cûy-i bilûrin</p> <p>Düşmüştü siyeh berg-i şebe şebnem-i sîmîn Şeb-nem gibi titrerdi kamer leyî üzerinde Bir şeb-pere-i hutfe bir âhû-yî çerende Vermişi bu nûzhet-gehe bir vahşet-i nermîn</p> <p>Âhû ile şeb-perre vü evrâk ile azhâr Nâ-gâh fisildaştı leb-i âb-ı revânda Zîrâ şu perî-h^neye karşı bu evânda</p> <p>Ey dürr-i yetîm-i sadef-i şefkâtîm, ey yâr Sen bir meh-i zî-ruh gibi yükseliyordun Muzlim korunun zilli içinden geliyordun</p> <p style="text-align: right;">Cenap Şahabettin</p>	<p>Triyole</p> <p>10 dizeli bir nazım şeklidir. Önce iki dizeli bölüm, sonra dörder dizeli iki bölüm gelir. Birinci bölümün ilk dizesi birinci dörtlüğün sonunda, birinci bölümün ikinci dizesi ise ikinci dörtlüğün sonunda tekrarlanır.</p> <p>Hilâl-i Seher</p> <p>Yüzünde hasta-i sevdâ gibi melâhet var Nedir bu hâl-i perîşânın ey hilâl-i seher?</p> <p>Sabah-ı feyz-i bahârîde mübtesem ezhâr Çemen çemen mütemevvic nesîm-i anber-bâr Niçin? Ben anlamadım kimden etsem istifsâr? Yüzünde hasta-i sevdâ gibi melâhet var</p> <p>Dem-i seherde yanında şu parlayan ahter Hazâr içinde solan bir çiçek gibi dil-ber Sürür-i fecr ile şâdân iken bütün yerler Nedir bu hâl-i perîşânın ey hilâl-i seher?</p> <p style="text-align: right;">Tahsin Nahit</p>
---	--

<p>Serbest Müstezat</p> <p>Hem aruz hem de hecenin çeşitli kalıplarıyla yazılabılır. Bu nazım şeklinde uzun, kısa, çok kısa dizeler bazen düzenli, bazen de düzensiz olarak tekrarlanır. Kafiye düzeni belirli bir kurala bağlı değildir.</p> <p>Ömr-i Muhayyel</p> <p>Bir ömr-i muhayyel...Hani gülbünlər içinde Bir kuşçağızın ömr-i bahârîsî kadar hoş; Bir ömr-i muhayyel...Hani göllerde,yeşil,boş Gölßerde, o sâfiyet-i vecd-âver içinde Bir dalgacığının ömrü kadar zaîl ü muğfel Bir ömr-i muhayyel!</p> <p>Yalnız ikimiz, bir de o:Ma'bûde-i şîrim; Yalnız ikimiz, bir de onun zill-i cenâhî; Hâkilere bahş eleyerek hâk-i siyâhi Dûşunda beyaz bir bulutun göklere âzim. Her sahn-i hakikatten uzak,herkese mechûl; Bir safvet-i masûmenin âğuş-ı terinde, Bir leyle-i aşkin mûteennî seherinde Yalnız ikimiz sayd-i hayâlat ile meşgul.</p> <p>Savtindaki eş'ar-ı pür-âhenk ile mâlî, Şîrimdeki elhan-ı muhabbetle nagam-saz, Ah istiyorum, göklere âmâde-i pervâz Bir lâne-i âvârede bir ömr-i hayâlî...</p> <p>Bir ömr-i hayâlî...Hani gülbünlər içinde Bir kuşçağızın ömr-i bahârîsî kadar hoş; Bir ömr-i hayâlî...Hani göllerde, yeşil, boş Gölßerde, o sâfiyet-i vecd-âver içinde Bir dalgacığının ömrü kadar zaîl ü hâlî Bir ömr-i hayâlî!</p> <p style="text-align: right;">Tevfik Fikret</p>
--

Balad: Batı şiirinde efsanemsi, masalimsi, çoğu zaman açıklı, kimi zaman gülünç olayları, anonim olan eski hikâyeleri işleyen, 3 uzun (7-20 dize.) 1 kısa (4-5 dize) bentten oluşan bir nazım biçimidir. Kısa bent, Allah'a, krala, prense,meye seslenen bir "Sunu" bendidir. Bentlerin son dizeleri nakarat gibi hiç değiştirilmeden tekrarlanır Kafiye düzeni şaire göre değişiklik gösterir ancak genellikle çapraz kafiyelidir.

CEVAP D

SORU 48

Sorumuzun cevabı olan edebi akım, Romantizmdir. Klasik dönemin aydınlanma hareketi, Romantik dönemin toplumsal hareketlerine kapı aralayarak, eşitlik, kardeşlik ve özgürlük düşüncesini savunan Fransız devriminin tüm Avrupa'ya yayılmasına yol açmıştır. Avrupa da 18. Yüzyılda aydınlar ve entelektüeller tarafından "akıl" insanoğlunun en önemli özelliği olarak ortaya çıkmıştır. Bu dönemde, filozoflar, akademisyenler ve politikacılar, düşünceye dayandırdıkları rasyonel doktrinleriyle Avrupa toplumunu yeniden çalışmışlardır. Dönemsel bir değerlendirmeye gidildiğinde ressam heykeltıraş, yazar, müzisyen ve mimarların kültürel anlamda aydınlanması biçimlendirme idealleri üzerine çalışmalar ortaya koymaları bilinmektedir.

1780'de başlayan ve Fransız devrimiyle hareketlenen Romantizm sanat akımı, 19. yüzyılın başlarında en üst seviyesine ulaşmıştır. 18. yüzyılın sonlarında, bir grup Alman yazarın, romantizm sözcüğünü klasizmin karıştı savi olarak kullandıkları bilinmektedir. Klasizizm, bireyin akıl ve düşünce sistemini temel alırken, Romantizm'de bireyin iç dünyasını, coşku ve hayal gücünü ortaya çıkarmaktadır. Ancak akımın asıl nedeninin Fransız devrimi olmadığı söylenebilir. Devrimle romantizm akımı arasında paralel ya da eşit bir bağlantidan söz edilebilir.

Akın üstünliğini, ölçülüüğünü savunan klasiklerin tersine, romantikler en büyük değeri duyguya ve duyuya verirler, ölçülüük yerine coşkuya seşerler. Romantik yazar özgünlüğünün bilincindedir. Kendini olajanüstü bir varlık, seçilmiş bir kişi gibi görür. Özgün bir üsluba ve özgür bir duyarlılığa sahip olduğunu ileri sürer. Bu yaratıcı yalnızlığa karşılık, "Aydınlanma Çağı" yazarları hâlâ etkin olduklarından romantik yazarlar, soylu kesime hitap etmemi beklemek: Çok geniş bir kitleye seslenmek isterler. Derin gerçeklere erişmek ve onları halkla paylaşmak isterler. Kendilerini tipki bir kâhin ya da doğaüstü birer varlık gibi görürler. Bundan dolayı, toplumda seçkin bir rol üstlenirler.

Romantizmin Başlıca Temsilcileri

Victor Hugo, Schiller, Goethe, J.J. Rousseau, A.Puşkin, Voltaire, Lamartine, A.Dumas Pere, Lord Byron

Realizm: 19. yy.'in ilk yarısında hayat bulan bu sanat hareketi çıkış dönemi itibarıyle etkisi büyük olmuş ve daha sonraki süreçlerinden etkilemiştir. Kelime anlamı Türkçeye "gerçekçilik" olarak çevrilen realizm, güzel sanatlar alanında günlük yaşamı canlandırarak sorgulama içeresine girmiştir.

19. asırın ikinci döneminde Fransa'da **romantizme tepki** şeklinde doğmuş ve gerçeklik kuralını savunmakta olan bir edebiyat akımı olarak karşımıza çıkar. Asırın ilk döneminin sonunda ortaya çıkan **Sanayi Devrimi**, az vakitte sosyal hayatın değişimine sebep olmuştur.

Realist edebiyat mantiğiyla anlatılmakta olan ya da gösterilmekte olan gözleme, bilgiye ve belgeye dayanır. Bu şekilde sanatçılar gerçek olanın peşine düşmektedir ve güncel hayatı tanyabilmeye çalışmaktadır. Realizm gerçekliği iyi-kötü, güzel-çirkin, yararlı-zararlı gibi karşıtlıkların olduğu tam bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Stendhal'a ait olan ünlü "anya" metaforunda: "Sanatçı cebinde bir aynaya dolaşmalıdır." Gerçekin yapıtlarda anlatılabilmesi için, **bireylerin psikolojik durumları, sosyal çevreleri ve içinde bulunmakta oldukları ortam detaylarıyla** verilmektedir. Sanatçı, ahlaklı gibi değil, gözlem ve bilime önem veren bir bilim adamı gibi nesnel (tarafsız) davranışlı, gördüklerini anlatmıştır.

Realizmin Başlıca Temsilcileri

Balzac, Stendhal, C.Dickens, Hemingway, J.Steinbeck, G.Flaubert, Dostoyevski, Anton Çehov, Turgenyev, Jack London, Mark Twain Daniel Defoe, Bernard Shaw, G. Kardeşler, Maupassant, Tolstoy, Maksim Gorki

Klasizizm: Klasikler, eski Yunan ve Latin edebiyatlarını örnek almışlar, bu edebiyatların yazarları gibi yazmayı amaçlamışlar, Yunan mitolojisini işlemiştir. Akıl, mantık, sağduyu ve gerçekçi temel almışlar; duyguya ve coşkudan uzak durmuşlardır. Akıl ve sağduyu en yüksek meleke şekilde şeklinde görülmektedir. Akıl denetlemesi ve onay vermediği hiçbir duyguya, sanat yapıtlarında yer alamaz. **Sezgi, ilham ve şahsi kanaat**, şahistan şahise değişebileceği için düzeni bozar ıhtimaliyle bu devirde sakınçalı görürlerek reddedilmiştir. Yapıtlarda **kurmaca bir dünya oluşturmamaya** hususiyete dikkat edilir. Çünkü kurmaca olanlar gerçek değildir. Bundan başka sahte olduğundan da tatsız ve anlamsız olur. Anlamsız olanların ise edebiyatta yeri olmaz. Bu devir yapıtlarında anlatılmakta olan şahıslar ünlü olan kahramanlar, krallar veya herkeste var olabilecek niteliklerin olduğu kişilerdir. Bu devir sanatçıları yapıtlarında **kışılıklarını yansıtmadırlar**. Devrin sanat yapıtları, **eğitici algı** ile meydana getirilmiştir. Sanat öğretimi zevkli olmalıdır, seyircileri ya da okurları sıkırmamalıdır.

Eserler **ahlaki bir amaçla** oluşturulur. **Üç birlik kuralı** vardır. Kahramanlar genellikle yüksek tabakadan seçilir. En çok benimsemmiş olan edebiyat çeşidi **tiyatro** olmaktadır. Tiyatrolar trajedi ve komedyeden oluşmaktadır. Tiyatro eserleri dışında **şîir, fabl, eleştiri, hitabet ve mektup** türünde de eserler verilmiştir. Şiir ve fabl tarzındaki eserlerde mevcut düzenin korunmasına yönelik telkinlerde bulunulmuştur. Mesela La Fontaine, fabllarda mevcut düzeni korumakta olanları eleştirir. Sert ilkeleri bulunan bir **aristokrat edebiyatı olarak görülür**.

Klasizizm Başlıca Temsilcileri

Racine, Corneille, Moliere, La Fontaine, Fenelon, Boileau, Descartes, Pascal.

Empresyonizm: 19.yüzyılın sonlarında Fransa'da ortaya çıkan, önce resim alanında görülen, sonra edebiyat ve müzik alanında etkili olan bir akımdır. Sembolizm akımının bir uzantısı olan akım sanatçıları, dış dünyayı olduğu gibi değil de algıladıkları biçimde anlatmayı amaçlamışlardır. Empresyonizm, **sanatçıların görme duyusuyla iç dünyası arasında olan ilişkiye dayanmakta olan** bir sanat tarzıdır. Sanatçılar dış dünyada görmüş oldukları varlıkların görünümeye olan kısmını değil kendisinde uyandırmakta olduğu izlenimleri sanat yapıtlarına yansıtmaktadır. Bu akıma bağlı olan sanatçı alışkanlığı **hicbir kurala bağlı kalmayarak, sanatta özgür olmayı** savunular. Empresyonistler, şiirde parnesyenlerin aksine biçimine, uyağa önem vermemiştir. Güzel sanatlar içinde daha çok resim etkili olan akım, edebiyatta ise şiir ve tiyatro türleri üzerinde gelisme göstermiştir.

Empresyonizmin Başlıca Temsilcileri

Arthur Rimbaud, Rilke.

Sembolizm: Sembolistlere göre gerçek olduğu gibi anlatılamaz. Duygularımız, dış dünyanın gerçekliğini değiştirek ulaşır bize. O halde şiir gerçeği değil, gerçeğin bizde bıraktığı etkiye anlatılabilir. Sembolistler iç dünyalarında hissettiğini duyduklarını simgelerle anlatma yolunu seçmişlerdir. Sembolistler **duyabildiklerini, iç dünyalarındaki hissedebildiklerini, sembollerle anlatabilme yöntemini** seçmişlerdir. Şiir için **musiki** çok önemlidir; **öz ile şekil arasında ahenk** şeklinde değerlendirilebilmiştir. Dilde sembol ve mecazlar fazladır, mana açık değildir. Sembolist sanatçılar esrarengiz bir dünya içinde olduklarından **toplumsal sorunlarla ilgilenmemektedirler**. Bu devirde şairler bireyçi ve liriktir. **Gerçeklikten kaçmak, hayallere sığınmak, çırkin olanları hayal yardımı ile güzelleştirmek ve karamsar olmak** bu şirlerin en belirgin olan özelliiğidir. Sararmış yapraklar, kıızın gün batımları, akşam kızılığı, durgun göller, eski parklar, akarsular, gölgeler, bayın kokulu çiçekler, hoş karanlıklar sembolist şairlerin başlıca konuları olmuştur.

Sembolizmin Başlıca Temsilcileri

Charles Baudelaire, Stephane Mallerme, Paul Valery, Arthur Rimbaud, Edgar Allan Poe.

CEVAP B

SORU 49

Parçada söz edilen eser, Stendhal'e ait **Kırmızı ve Siyah**'dır.

Yazar, Napoleon sonrasında Fransa'da meydana gelen bozulmayı etkileyici bir şekilde ele almaktadır. Romanın Psikolojik yönü kadar sosyolojik yönü de dikkat çekmektedir. Yazar topluma ayna tutarak orada yer alan bütün ayrıntıları da vermek ister. Güzel olan bu aynadaki şekillerin dönemin yüzünü bütün hatlarıyla ortaya çıkarabilmesidir.

Parma Manastırı: Bu eser de **Kırmızı ve Siyah** gibi Stendhal'e aittir. Romanın başkahramanı **Fabrizio del Dongo**, aristokrat bir İtalyan ailesinin oğludur. Fabrizio, Napolion'a hayranlık duyan, idealleri uğruna hareket eden bir gençtir. Fransız ordusuna katılmak için evinden ayrılır ve Waterloo Savaşı'na katılır. Ancak savaş ve sonrasında yaşadığı olaylar, ideallerinin çökmesine neden olur. İtalya'ya döndüğünde Fabrizio, aşk ve entrikalarla dolu bir dünyaya adım atar. Kuzeni Gina Sanseverina, Parma'da yüksek statüye sahip bir kadındır ve Fabrizio'nun geleceğini şekillendirmek için ona destek olur. Fabrizio, din adamı olması için yönlendirilirse de onun gerçek tutkusunu siyasetter. Fabrizio, Parma sarayında politik entrikalar ve güç mücadeleleri içinde bulur kendini. Bir kavga sırasında rakibini öldürmesi, onu hapse düşürür. Ancak hapisanedeyken Clelia Conti ile tanışır ve aralarında büyük bir aşık doğar. Clelia, Fabrizio'yu özgürlüğün kavuşturmak için babasına rağmen tehlili planlar yapar. Romanın son bölümlerinde Fabrizio, hayatın politik ve sosyal oyunlarından uzaklaşmak ister. Parma'daki manastır çekilir ve buradaki yaşamı onu içsel bir huzura götürür. Ancak Clelia'nın ölümü onu derinden sarsar ve kısa süre içinde o da hayata veda eder.

Aşk ve Gurur: Jane Austen'e aittir. Roman, Bennet ailesinin yaşadığı İngiltere kırsalında geçer. Elizabeth Bennet, zeki ve güçlü karakterli bir genç kadındır. Zengin ve soylu Bay Darcy ile tanışlığında, onun kibirli tavırlarından dolayı ona önyargılı bir tutum sergiler. Darcy ise Elizabeth'e karşı büyüyen duygularını, gururu nedeniyle kolayca ifade edemez. Elizabeth'in ailesinin, özellikle Bennet annesinin sosyal yükselme arzusu ve ablası Jane'in Bay Bingley ile olan ilişkisi, hikâyeye yön verir. Darcy ve Elizabeth arasındaki çatışmalar, yanlış anlaşılmalar ve sosyal statü engelleri roman boyunca devam eder. Ancak zamanla Darcy'nin gerçek karakteri ortaya çıkar ve Elizabeth onun hakkındaki hatalı yargılardan farkına varır. Sonunda Elizabeth ve Darcy arasındaki aşk, tüm gurur ve önyargıların üstesinden gelir ve mutlu bir sona ulaşırlar.

Vadideki Zambak: Honoré de Balzac'in "Vadideki Zambak" adlı romanı, romantik ve toplumsal unsurları bir araya getiren klasik bir eserdir. Roman, Félix de Vandenesse adlı genç bir aristokratın, mutsuz bir evlilik içinde sıkışmış olan Madame de Mortsau ile yaşadığı platonik aşkı konu alır. Eser, 19. yüzyıl Fransa'daki toplumsal yapıyı, aristokrası ve burjuvazi arasındaki farkları, bireyin içsel çatışmalarını ve aşık fedakârlık boyutunu ele alır. Félix, çocukluğunda sevgi eksiksliği yaşamış, bu yüzden duygusal olarak hassas bir karakterdir. Madame de Mortsau ise ailesine bağlı, ancak evliliğinde mutsuz bir kadındır. İki arasındaki ilişki, toplumsal normlar ve ahlaki değerler nedeniyle fiziksel bir aşka dönüşmez, ancak derin bir ruhsal bağ kurarlar.

Bir İdam Mahkûmunun Son Günü: Victor Hugo'ya ait roman, ölüm cezasına çarptırılmış bir mahkûmun iç dünyasını anlatır. Mahkûm, idam edilmeden önceki son günlerini geçirirken, korku, umut, pişmanlık ve çaresizlik gibi duygular arasında gidip gelir. Toplumun idamı bir seyirlik eğlence gibi görmesi, mahkûmun yaşadığı içsel çöküşü daha da derinleştirir. Mahkûm, cinayet sebebiyle yargılanmış ve beş hafta sonra idam edileceğini öğrenmiştir. İlk başta kurtulmayı ümit eder, ancak zamanla bu umudu kaybolur ve ölüm düşündürmesine alışmaya çalışır. Geçmişini, ailesini ve özellikle küçük kızını düşünerek içsel bir hesaplaşma yaşar. İnfaz günü yaklaştıkça, mahkûmun ruh hali giderek daha karamsar bir hâl alır. Sonunda, idam günü geldiğinde, mahkûm hürçesinde bekletilir ve kendisinden önce idam edilen mahkûmların duvarlara yazdığı yazıları okur. Dışarıda toplanan kalabalık, infazı izlemek için sabırsızlanırken, mahkûm toplumun acımasızlığını sorgular. Küçük kızı son kez babasını görmeye getirilir, ancak onu tanıyamaz. Mahkûm, ölümün kaçınılmazlığıyla yüzleşerek son anlarını yaşıar.

CEVAP B

SORU 50

Parçada söz edilen sanatçı, **Thomas Mann**'dır.

Buddenbrooklar, ilk defa 1901 yılında yayımlanan ve 1929 yılında yazarı Mann'a Nobel Edebiyat Ödülü'nü alıran eserdir. Metin, Mann'ın yaşadığı şehir olan Lübeck'lü tüccar bir ailenin çöküşünü dört nesil boyunca anlatan bir metindir. Hüseyin Arak'a göre bu metin, Thomas Mann'ın ailesinin üç kuşaklı hikâyesini Buddenbrooklar romanı ile ifade edilişidir (Arak, 2002: 215). Buddenbrooklar, 19. yüzyıl realist, objektif, sosyal romanları türündendir. Roman, kendi aralarında alt böümlere ayrılmış on bir ana bölümden oluşmaktadır. Aynı türden eserlerde görülen kronolojik olarak sürüp giden olaylar zinciri vardır. 1835 ile 1877 yılları arasını kapsadığı gibi yer yer geriye dönüşlerle 1835 öncesi olaylardan da söz edilir. Eserin dokusunda yer alan karakterlerin meydana getirdiği kuşaklar yan yana anlatılmaktadır. Hanno dışındaki tüm ana karakterler, eserin birinci bölümünde sunulmuştur. Johann Buddenbrook ile başlayan roman, yine bir Johann [Hanno] Buddenbrook ile sona erer ve aile çöker.

Özet

"Konsolos" unvanlı ikinci kuşaktan baba Buddenbrook'un dört tane çocuğu vardır. Fakat bunlardan üç tanesi ön planda gelmektedir: Thomas, Christian ve Tony. Konsülün kızı Clara'dan ara sıra söz edilir. Buddenbrooklar, her şeye ticari bakış açısıyla bakıtları için şirketin ve ailenin Cristian'dan çok Thomas'a umut bağlarılar. Çünkü Thomas babası gibi sessiz ve çok çalışkan biridir. Babasından gelen mektuplarda sık sık Thomas'a çalışmalısın, dua etmelisin ve sade yaşamalısın tavsiyeleri gelir. Babasının bu tavsiyelerini dikkate alan Thomas, çöçekçiye çalışan sevgilişi Anna'dan ayrılarak daha iyi yetişmesi için Hollanda'ya gider. Kardeşi Christian ise tiyatro başta gelmek üzere sanata meyleder. Hatta ağabeyi Thomas tarafından bu sanata olan iltisâkından dolayı tecrit bile edilir. Thomas için tek gerçek vardır, daha fazla paraya kavuşmak için çalışmak. Babası vefat edince onun yerine Thomas konsolos olur. İlk yaptığı iş özel hayatı ile iş hayatını ayırmaktır. Kardeşi Christian'in şirketteki payını satın alır. Payını satan Christian iflas eder. Thomas evlenir ve onun bu evlilikten Hanno adında bir oğlu olur. Hanno, ticaretten ziyade iflas eden amcası gibi sanata özellikle müziğe yönelir. Hanno'da yaşadığı hayal kırıklığı ve annesinin vefatı Thomas'ın zihni allak bullak eder. İyice dağılan Thomas, zirveden inmeye başlamasıyla birlikte serveti de hızla azalmaya başlar. Thomas'ın vefatından hemen sonra oğlu Hanno da on altı yaşında vefat edince o müthiş servetten hiçbir iz kalmaz. Baba-oğulun bu vefatları ile dört nesildir devam eden aile şirketinin ömrü de neticelenmiş olur.

Zola, 19. yüzyılda Fransa'da oluşan doğalizm akımının kurucusudur. Naturalizm akımının öncüsü olan Zola, kaleme almış olduğu bütün yapıtlarda bu akımın ilkelerine her zaman sadık kalır. Bir doğa bilimci gibi toplumu ve insanı fiziksel koşullarıyla ele almak gayesinde olan yazar. Gözleme, deneye, belgelemeye ve ankete başvurur. Zola, insanı ve toplumu oluşturan tüm öje ve anlamlı yapıları inceleme ve anlamlandırma gereksinimi duyar.

Emile Zola'nın Ön Plana Çıkan Eserleri

Tazî Payı, Paris'in Karnı, Plassanların Fethi, Abbé Mouret'nin hatası, Meyhane, Bir Aşk Sayfası, Nana, Kadınların Cenneti, Germinal, Hayvanlaşan İnsan, İnsan Canavarı.

Meyhane Romanının Teması

Roman, aile teması etrafında şekillenir. Romanın başında Coupeau ailesi mutlu aile tablosu sunar. Fakat başta alkol bağımlılığının etkisi üzere yaşanan olumsuz süreçler sonucu bu aile tablosu bozulur. Şiddet ve duygusal yozlaşma had safhada olur.

Goethe, 1749'da Frankfurt Main'de doğmuş olan Alman Şair, oyun yazarı, romançı, bilim insanı, devlet adamı, tiyatro yönetmeni, eleştirmen ve amatör sanatçıydı; modern dönemin en büyük Alman edebi kişisi olarak kabul edilir. Alman romantizminin kurucularındandır. Şiir, tiyatro, roman türlerinde yazmıştır. Şiirlerinde aşk duygusuna geniş yer vermiş, lirik bir anlayışı benimsemiştir. Çok sonraları felsefi şiirler de yazan şair, hayat felsefesini Faust adlı büyük dramında açıklamıştır. Schiller'den Shakespeare'den ve İranlı şair Hafız'dan etkilenmiştir. En önemli eserleri: Faust (oyun); Genç Werther'in Acıları'dır.

Faust:

Goethe, Faust'un ilk bölümünü perdelere ayırmamıştır, ancak çeşitli ortamlarda bir dizi sahne olarak yapılmıştır. Bir ithaf şiiri ve tiyatrodaki bir girişten sonra, asıl olay örgüsü cennette, Tanrı'nın şeytan Mephistopheles (Mefistofeles ya da Mefisto) ile, en sevdigi ve çalışkan bilgini Dr. Faust'u yoldan çıkaramayacağına dair bahse girdiği bir prologla başlar. Daha sonra Faust'u, bilimin doğal yollarıyla elde edilebilecek bilgi ve sonuçlardan hayal kırıklığına uğramış bir şekilde, doğa ve evren hakkında büyülü yollarla bilgi edinmeye çalışırken ve başarısız olurken görürüz. Bu başarısızlık karşısında hayal kırıklığına uğrayan Faust intiharı düşünür; ancak başlayan Paskalya kutlamalarının sesleri onu durdurur. Paskalya yürüyüşü için asistanı Wagner'le birlikte kırsalda, kutlama yapan insanların arasına katılır ve bir kaniş köpeğin tarafından eve kadar takip edilir. Çalışma odasına döndüğünde kaniş köpeğin Mefistofeles'e dönüşür ve o Faust'a bir anlaşma teklif eder. Buna göre, Faust'un isteklerini dünyada yerine getirecek, Faust da cehennemde onun içín aynısını yapacaktır (Faust'un önlüğü bir yan madde olarak eklediği üzere, Mefistofeles Faust'un sonsuza dek sürmesini isteyeceği bir anı yaşatabilirse). Faust bu anlaşmayı kaniyla imzalar. Mefistofeles onu önce Leipzig'deki Auerbach'in meyhanesine götürür, burada şeytan bazı sarhoş öğrencilerle oynar. Daha sonra bir cadı tarafından genç bir adama dönüştürülen Faust, Margaret (Gretchen) ile karşılaşır. Mefistofeles, Gretchen'in komşusu Marthe'nin de dâhil olduğu bir planla Faust ve Gretchen'in birlikte olmasını sağlar. Bir süre ayrı kaldıktan sonra Faust, Gretchen'i baştan çıkarır. Faust, Gretchen ile annesinin baskısı olmaksızın görüşbilmek için ona annesine vermesi için bir şiese uykuya ilaç verir. Hâlbuki bu Mefisto'nun şeytani planının bir parçasıdır; zira şiese uykuya ilaç değil, zehir vardır ve Gretchen, Faust'un verdiği zehirle yanlışlıkla annesini öldürür. Sonrasında Gretchen hamile olduğunu öğrenir ve Faust ile Mefistofeles, bu durumdan dolayı oldukça öfkelenen Gretchen'in erkek kardeşi bir kılıç dövüşünde öldürmesiyle genç kızın çektiği eziyeti daha da artır. Mefistofeles, Faust'u Walpurgis Gecesi'nde 'cadıların şabatına' 3 götürerek onun dikkatini dağıtmaya çalışır. Sonraki sahnede Faust, delilik halindeyken yeni doğan çocuğunu boşuktan sonra mahkûm edilen Gretchen'i idamdan kurtarmakta ısrar eder. Zindanda Faust, Gretchen'i kendisini özgürlüğe kadar takip etmesi için ikna etmeye çalışır; ama başaramaz. Zira, oyunun sonunda, Faust ve Mefistofeles zindandan kaçarken, gökten gelen bir ses Gretchen'in 'kurtuluşu'nu ilan eder.

Genç Werther'in Acıları

Werther, Büyük kentten Wahlheim'e yerleşen bir gençtir. Orada soylu bir ailenin güzel kızı olan Lotte'yle tanışır, ona aşık olur. Lotte, Albert adlı bir gençle nişanlıdır ve kısa bir süre sonra da Albert ile evlenecektir. Werther bu evlilikten sonra bir aile dostu olarak kalacaktır. Ancak Werther kendisine hâkim olamaz ve aşğını Lotte'ye itiraf eder. Lotte bir daha görüşmemeleri gerektiğini şu sözlerle Werther'e bildirir: "Bu son! Werther! Beni bir daha görmeyeceksiniz". Werther bu acıya dayanamaz, Lotte'ye bir mektup yazar: "Bak Lotte! Bana ölümün sarhoşluğunu tartıracak olan o soğuk ve korkunç kadehi elim'e alıyorum. Onu bana uzatan sensin, ben de almazlık etmiyorum. Hepsi hepsi böylelikle yaşamımdaki arzu ve isteklerimin hepsi gerçekleşti. Ölümün

tunçtan kapısını bu kadar soğukkanlı, bu kadar sakin çalabilmek" diyen Werther, "Silahlar dolu. Saat on ikiyi vuruyor! Buraya kadar mış! Lotte! Lotte, hoşçakal! Hoşçakal!" sözleriyle de mektubunu ve yaşamını sonlandırır.

Franz Kafka, 20. Yüzyılın önemli yazarlarından biri olan Franz Kafka karakteri, edebi tavrı ve özgün üslubyla kendini günümüze taşımayı başarmıştır. Karmaşık bir karakteri ve çözümlemesi zor bir edebi yani olan Kafka, edebiyatçıların ve eleştirmenlerin ilgi odağı bir yazar olmuştur. Edebiyat dünyası Kafka'yı "kafkaesk" kavramı ile tanımlamaktadır. Kavram ilk kez 1973 yılında Büyük Almanca Sözlüğü'nde yayımlanarak Alman dilindeki yerini resmen almıştır. Sözlükte kafkaesk, "esrarengiz bir biçimde tekinsiz ve tehditkar" anlamında açıklanmıştır. Kafka'nın eserlerinin bir kısmı kurgusal öykü ve roman niteliğinde iken bir kısmı da günlükler ve mektuplar şeklindeydi. Kurgusal yapıtlarındaki kahramanlar Kafka'yı; işlenen konular ise Kafka'nın kendi yaşamını, çözemediği veya anlamlanmadığı ilişkilerini ve içinde kaybolduğu sosyal düzeni temsil etmektedir.

Dava

Eserin kahramanı olan Joseph K., bir kötülik yapmadığı halde sanki bir iftiraya uğramış gibi bir sabah tutuklanır. Bu tutuklama olayı onun otuz birinci yaşlığında meydana gelir. Başına gelen bu olayı daire arkadaşları yaşı günü şakası zannedeler. Joseph K. pansioner olarak yaşamaktadır, aynı zamanda da bekâr bir memurdur. K., kendisini tutuklayan memurların düşüncelerine etki etmeye çalışmış, ancak bir oyun sandığı bu olayı ciddiye almıştır. Aslında kendisinin bildiği bir suçu yoktur, ancak buna rağmen bir savunma kompleksine kapılmıştır. Ev sahibinden özür dilemiş, komşusu Bayan Bürstner'e kendi odasındaki tutuklama hadisesinde meydana gelen düzensizlikten dolayı kendisini affettirmek maksadıyla onun gönlünü almaya çalışmıştır. Aradan geçen birkaç günden sonra davaya ilgili soruşturmadan dolayı mahkemeye davet edilmiş ve çok kenarda kalan bir mahallede bulunan mahkeme salonunu bulmak için epey bir güçlük çekmiştir. Mahkemedede kendisini çok gürültülü bir kalabalık beklemektedir. Joseph K. dakik değildir. Dakiksızlığın hesabını uzun bir konuşma yaparak vermek zorunda kalmıştır. Bütün olanlardan bir şey anlamamasına karşın, nasıl alıp götürüldüğünü ve tutuklama olayını anlatır. Daha sonra gürültü ve patırtı içinde mahkeme salonunu terk eder. K.'nın amcası kendisini günün birinde ziyarete gelmiştir ve K.'ya kendisinin ana okul arkadaşı olan avukat Huld'dan yardım istemesini tavrıya eder. K. bankadaki bütün işlerini aksatmayla başlamış ve vaktini bu davaya ayırmıştır. K. davayı kabul veya reddetme durumunda değildir, ancak buna rağmen kendisini davanın içinde bulmuş ve savunmak zorunda kalmıştır. Daha sonra bankanın müsterilerinden birinin tavsiyesiyle yüksek memurlarla ilişki içinde olan Titorelli adında bir ressamla ile tanışır. Ressam kendisine mahkeme ve dava yapısı hakkında bilgi verir. Sadece görünürde bir beraat vaki olduğunu ve bunun da sürekli bir sürünme hali manasına geldiğini ve davanın çok yavaş işlemesine sebep olduğunu anlatır. Avukat Huld'un taktiği de bu sürüncemede bırakma taktigidir. Ancak K. Bu davanın bir an önce sonuçlanması istemektedir. K. bir din adımıyla tanışır, bu adam kendini hapsianede çalışan bir din görevlisi olarak tanıtmıştır ve K.'yi dava yüzünden içine düşüğü karışıklık durumundan kurtarmaya ve onu yatrıtmaya çalışır ve ona ders vererek onun yanından ayrılır. Mahkemenin kendisinden bir şey istemeyeceğini, mahkemeye gelirse mahkemenin onu kabul edeceğini, giderse de salıvereceğini söyler. Nihayetinde aniden K.'nin sonu gelir. Sağır, dilsiz ve aklı başında olmayan iki kişi onu alıp götürürler, üzerini soyarlar ve onu bir et böceğiyle öldürüler.

Değişim/Dönüşüm

Yazarın Değişim romanı problematik açıdan Das Urteil ile bir benzerlik taşımaktadır. Hikâyeyin başında gezgin bir satıcı olan Gregor Samsa bir sabah uyandığında kendisini koskocaman bir böcek olarak görür. Burada son derece esrarengiz bir değişim söz konusudur ve bu değişim son derece olağan bir şeymiş gibi ifade edilmiştir. Samsa, öncelikle bu olağanüstü yeni durumundan dolayı bir hayret içine düşmez, o bu durumu sanki bir rüya, bir hayalmiş gibi geçiştirmek ister. Birazcık daha uymaya devam ederek bu saçma hadiseyi unutmak ister. Çalar saatini dörde ayarlamıştır, fakat saatin çalışmadığını fark ettiğinde büyük bir hayrete düşer. Lakin bir yandan da erkenden kalkmak istemektedir. Kendi kendine çalıştığı işe söylenen. Ona göre bu rüyanın sebebi, içindeki olumsuzlukların rüyasına girip onu rahatsız etmesidir. Aslında o çalıştığı işten çıkmak istemektedir, ancak bu başkaldırıya cesaret edememektedir. Bu böcek görünümü ise onun baskı altında kalmış köle varlığını ve onun buna karşı çıkışını karmaşık bir biçimde dile getirmektedir. Bu karmaşılık (grotesk) Kafka'da, daima gizli kapaklı kalmış bir gerçeğin gün ışığına çıkmasına sebep olur. Bu arada Gregor'un ailesi onun başına gelmiş olan bu olağanüstü hadiseden dolayı dehşete kapılmıştır, zira onun bu duruma düşmesinde onların payı oldukça fazladır. Gregor'un annesi astımdır ve pasifdir babası ise yıllardır yatağından kalkmamış ve günlerini gazete okuyarak geçirmektedir. Kız kardeşi ise rahat bir hayat sürdürmüştür. Bütün bunlara rağmen ailesi onu köle gibi çalıştırılmış ve onu baskı altında tutmuştur. Onlar Gregor'un bu görüntüsünde adeta kendi hayvanlarını görerken onunla yüz yüze gelmişler ve bu korkunç durumdan ürkütmüşler ve panje kapılmışlardır. Oysa ki Samsa'nın tekrar insan haline gelebilmesi onların ona insanca muamele yapmasına bağlıdır. Ancak tam tersine ailesi kendisinden kaçar ve gerçek kişiliklerini bir kez daha ispatlamış olur. Bir gün baba, odasından çıkan bu böceği elma yağımuruna tutmuş ve onu yaralamıştır. Samsa'nın babası ve şefi aslında birbirinin özdeleridir. Babası şefin günahına girmiş olduğu kişidir. Baba baskı altında kalmış ve öfkesini oğluna kuşmuş borçlu bir kişidir. Baba burada öldürücü bir hâkim kişiliğindedir. Kafka burada babasının otoritesine karşı yöneltmiş olduğu eleştirel tutumunu dile getirmektedir. Gregor Samsa ailesinin içinde iyiden iyiye ihmali edilmiştir. Hiç kimse ona insanca bir şey söylememekte, insanca davranışmamakta ve odasından mobilyaları dahi çıkararak onun insanlığını hatırlamasını ölemiştir. Bu arada kendisi yüzünden para kazanmak zorunda kalındığı da ona hissettirilmiş ve ailesi ondan kurtulmak istemiştir. Kafka eserde tüm bu olayları tam manasıyla azap verici bir nesnellikle açıkça yansımış ve olayların ayrıntılarını enince detaylarına kadar vermesiyle de bunu ortaya koymuştur. Bir gün Gregor'un kız kardeşi keman çalarken, Gregor yerinden kırıpdamak cesaretini göstermiş, ancak bu çabası akrabalarının öfkelerini celbetmiştir. İç burukluğu sevgi ve anlama çabasına dönüşmüş ve Gregor ölmüştür. Şato: Franz Kafka'nın 1926 yılında yayımlanan Şato adlı eserinde Şato, ulaşılamayan bir mesafededer. Yaklaşıkça uzaklışır. K. yürüyerek gitmeyi bir türlü başaramaz. Yöneticinin yaşam alanının etrafı başka yapılarla çevrelerek ve içeriye girmeyi imkânsızlaştırmak için her kapıya çok sayıda muhafiz konularak mesafenin aşılmaması engellenir. Romanda otoriteyi, her şeyi işselleştirmiş, otorite karşısında tamamen sinmiş durumda olan köy halkı korur. K. şatoya gidişinde yardım etmezler, hatta ona engel olmaya çalışır.

Stefan Zweig, 1881'de Viyana'da zengin bir sanayicinin oğlu olarak doğdu. O yıllarda Viyana, sanat ve kültürün besieği olduğundan, bir de Zweig'in ailesinin varlığı eklendiğinden, küçük yașlardan itibaren hiç bir kültürel ve sanatsal faaliyetten geri kalmadı. Stefan Zweig'in eserlerine genel manada bakıldığından, kadın tutkusu ve iç dünyasını okuyucuya etkileyebilecek biçimde kaleme aldığı görülmektedir. Yazarımız Stefan Zweig'in bir kadın olmamasına rağmen böylesine kadının tutkusundan ve içindeki merhametinden haberdar biri olması dikkat çekicidir. Stefan Zweig'in en çok okunan ve en çok dile çevrilen eserlerinden bazıları: Satranç, Korku, Bir Kadının Yaşamından 24 Saat, Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu, Üç Büyük Usta: Balzac- Dickens- Dostoyevski vs.

